

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY ZPŮSOBENÉ PRŮTAHY V SOUDNÍM ŘÍZENÍ V PRÁVU ČR
COMPENSATION FOR NON-PECUNIAR DAMAGE CAUSED BY THE EXCESSIVE LENGTH OF
CIVIL PROCEEDINGS IN CZECH LAW

Rigorózní práce

Zpracovatel: Mgr. Žofia Knappová

Vedoucí rigorózní práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Březen 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Žofia Knappová

Poděkování

Děkuji paní doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc., za cenné připomínky a účinnou pomoc při vypracování rigorózní práce. Děkuji také kolegyni Mgr. Simoně Krulikovské za pomoc při přípravě materiálů a podporu.

V Praze dne

Žofia Knappová

Obsah

Úvod	1
1. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a jeho ochrana	3
1.1 Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě	3
1.2 Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě v českém právním řádu	3
1.3 Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem	4
1.3.1 Historický vývoj	5
1.3.2 Působnost zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.....	7
1.3.3 Odpovědnostní důvody.....	8
2. Zakotvení práva na poskytnutí náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.....	10
2.1 Požadavky vyslovené ESLP	10
2.2 Účinný prostředek nápravy dle Úmluvy.....	11
2.3 Neexistence účinného prostředku nápravy v právním řádu ČR	11
2.4 Vytvoření účinného prostředku nápravy.....	13
3. Nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení.....	15
3.1 Obecná definice nesprávného úředního postupu.....	15
3.2 Konkrétní příklady nesprávného úředního postupu.....	16
3.3 Nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení.....	18
3.3.1 Nepřiměřená délka řízení vs. průtahy v řízení.....	19
3.3.2 Komplexní pohled na řízení.....	20
3.3.3 Hodnocení délky řízení.....	22
4. Nemajetková újma způsobená nepřiměřenou délkou řízení a způsoby její kompenzace.....	28
4.1 Nemajetková újma.....	28
4.1.1 Nemajetková újma dle obecné občanskoprávní úpravy.....	28
4.1.2 Nemajetková újma dle zákona o odp. šk.....	29
4.2 Kompenzace nemajetkové újmy.....	31

4.2.1	Obecné formy kompenzace nemajetkové újmy.....	32
4.2.2	Formy zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.....	34
4.2.2.1	Nepeněžitě formy zadostiučinění.....	35
4.2.2.2	Zadostiučinění v penězích.....	40
4.3	Dědění nároku na zadostiučinění.....	49
5.	Procesní problematika odškodňovacího řízení.....	53
5.1	Odškodňovací vs. satisfakční řízení.....	53
5.2	Rychlost řízení.....	54
5.3	Zvláštní rysy odškodňovacího řízení.....	55
5.3.1	Předběžné projednání nároku.....	55
5.3.2	Procesní postup odškodňovacího řízení.....	59
5.4	Odškodňovací řízení jako podmínka podání stížnosti k ESLP.....	66
6.	Hodnocení vybrané judikatury.....	68
6.1	Soudní rozhodnutí jako pramen práva.....	68
6.1.1	Význam soudních rozhodnutí ve vztahu k zákonu o odp. šk.....	68
6.1.2	Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 206/2010.....	69
6.2	Rozbor vybrané judikatury.....	70
6.2.1	Celková délka řízení.....	70
6.2.2	Složitost řízení.....	75
6.2.3	Jednání poškozeného.....	78
6.2.4	Postup orgánů veřejné moci během řízení.....	81
6.2.5	Význam předmětu řízení pro poškozeného.....	83
6.3	Uvažování nad několika praktickými problémy.....	86
6.3.1	Zadostiučinění poskytované v rámci trestního řízení.....	87
6.3.2	Možnost vzniku nemajetkové újmy po pravomocném skončení řízení.....	91
6.3.3	Vliv právního nástupnictví na odškodňování nemajetkové újmy.....	94
7.	Kritické závěry.....	99

Úvod

Zásadním úkolem každého soudního řízení je vydání určitého rozhodnutí, kterým se zakládají, mění anebo ruší práva a povinnosti určité osoby, nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva či povinnosti má nebo nemá, případně se rozhoduje o jiných právech a povinnostech. Podle druhu právní věci, o které se rozhoduje, rozlišujeme občanské soudní řízení, trestní řízení, soudní řízení správní a v neposlední řadě řízení před Ústavním soudem České republiky.

Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon, jednání je v zásadě ústní a veřejné a postavení účastníků řízení je v zásadě rovné. Soudní řízení spočívá na zásadách odpovídajících právu na spravedlivý proces, které lze stručně shrnout následovně. Soudy a soudci jsou nestranní a nezávislí, soudní řízení ovládá princip zákonného soudu a zákonného soudce. Dalšími základními principy řízení jsou princip rovnosti, veřejnosti a ústnosti a přímosti a také hospodárnosti. Soudní řízení jsou ovládána zásadou dispoziční, projednací a zásadou volného hodnocení důkazů. Účastník řízení má právo na právní pomoc.

K základním právům účastníka řízení patří i právo na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě, jedná se o jeden ze základních aspektů práva na spravedlivý proces zakotvený v článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a s určitou modifikací i v článku 38 Listiny základních práv a svobod.

Navzdory skutečnosti, že se jedná o jednu ze základních složek práva na spravedlivý proces, jedná se také o jedno z nejčastěji porušovaných práv účastníků soudních řízení. V mnohých členských státech Rady Evropy se jedná dokonce o systémový problém, který se jim dlouhodobě nedaří uspokojivě řešit.

Cílem této rigorózní práce je poskytnout hlubší pohled na právo každého účastníka soudního řízení na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů. Budu zkoumat obsah tohoto práva z pohledu Evropského soudu pro lidská práva a také z pohledu českých soudů. Budu se věnovat pojmům „nepřiměřená délka řízení“ a „průtahy v soudním řízení“. Jak napovídá název rigorózní práce, budu se zabývat zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným

úředním postupem, v platném znění, konkrétně části týkající se odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení.

Pokusím se definovat pojem „nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení“ a zaměřím se na poskytování odškodnění za tento nesprávný úřední postup. Mým cílem bude přiblížit čtenáři institut náhrady nemajetkové újmy v české občanskoprávní úpravě, a proto se budu věnovat podstatě nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení a formám jejího nahrazení, které připouští český právní řád.

Budu také zkoumat rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva a rozhodovací praxi českých soudů, zejména Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR, jejichž rozhodování je v oblasti náhrady nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení v podstatné míře inspirováno právě rozhodováním Evropského soudu pro lidská práva.

Konečně se rovněž budu snažit přiblížit vybranou judikaturu, přičemž se budu zabývat rozhodnými kritérii, kterými je nutno se řídit při poskytování náhrady nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení. V neposlední řadě se zaměřím na vybrané praktické otázky ze soudní praxe.

1. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a jeho ochrana

1.1 Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě

„Justice delayed is justice denied.“ Prohlášení britského liberála a premiéra Williama Gladstona (1809-1898), že spravedlnost opožděná je spravedlnost odmítnutá, je navýsost aktuální i v dnešní době. Za jeden ze základních znaků spravedlivého procesu vždy bývá označována také jeho rychlost, i když právě požadavek na rychlost soudního nebo jiného procesu se v současné době nedaří vždy naplňovat.¹ Přemíra norem představující obsah právního řádu, množství navazujících soudních rozhodnutí a nejasnost některých právních pojmů má za následek prodlužování soudních řízení a opožděné dosažení spravedlnosti. „Paradoxem historie je, že s nástupem konceptu právního státu, který s sebou přináší celou řadu hmotněprávních a procesních záruk, se státům daří naplňovat požadavek rychlosti stále obtížněji. Složitost moderních systémů práva, nezřídka až jejich hypertrofie, vedou k narušování efektivity a přirozeně též k tomu, že právo a spravedlnost se dostávají ke slovu pozdě.“²

1.2 Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě v českém právním řádu

V českém právním řádu je základní lidské právo na projednání věci každého v přiměřené lhůtě zakotveno dvakrát. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb., dále jen Úmluva³) ve svém čl. 6 odst. 1 věta první stanoví, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je obsahem i čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb., dále Listina), ve kterém se mimo jiné uvádí, že každý má právo na rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů.

¹ Viz POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 19 s.

² POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 19 s.

³ V případě citování vybrané odborné literatury také EÚLP.

I když v obou uvedených ustanoveních došlo k mírně rozdílnému zakotvení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, kdy Listina užívá obrat „rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů“ a Úmluva mluví o právu na projednání věci v přiměřené lhůtě, jedná se ve své podstatě o ochranu téhož práva a dvě vedle sebe stojící formulace nečiní v praxi žádné obtíže.⁴

Základní procesní předpisy českého právního řádu rovněž opakují a zdůrazňují požadavek rychlosti při projednání a vydání rozhodnutí. V občanském soudním řádu (zákon č. 99/1963 Sb., dále „o. s. ř.“) je zásada rychlosti a přiměřenosti délky řízení zakotvena v ustanovení § 6, který stanoví, že soud v řízení postupuje v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana jejich práv byla rychlá a účinná. Přitom však musí dojít ke spolehlivému zjištění sporných skutečností mezi účastníky řízení.

V trestním řádu (č. 141/1961 Sb., dále t. ř.) je obdobná zásada zakotvena v ust. § 2. „Měřítkem správnosti úředního postupu z hlediska včasnosti rozhodnutí bude splnění zásady rychlosti soudního řízení, která zakládá významné právo účastníka, aby jeho věc byla soudem projednána a bylo o ní rozhodnuto bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě. Nejde však o hledisko absolutní, které by mohlo převážet jiné požadavky na soudní rozhodování, jimiž je např. i povinnost soudu opřít své rozhodnutí o spolehlivě zjištěný skutkový stav věci, obzvláště v případech, kdy jsou například v civilním řízení některé skutečnosti mezi účastníky sporné.“⁵ Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je tak pouze jedním z práv účastníků řízení rovnocenným s jeho ostatními právy a zaručení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nesmí být na újmu ostatním právům účastníka řízení.

1.3 Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Listina v čl. 36 odst. 2 zakotvuje právo každého, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné zprávy, obrátit se na soud, aby ten přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. V odst. 2 uvedeného článku je také

⁴ V praxi bývají oba pojmy často zaměňovány či užívány jako synonyma, a to navzdory jejich odlišnému obsahu. Tento postup nepovažuji za správný.

⁵ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 149 s.

zakotveno právo každého domáhat se náhrady škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné zprávy nebo nesprávným úředním postupem.

V podrobnostech a podmínkách vzniku odpovědnosti Listina odkazuje na zvláštní zákon, kterým je nyní zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění zákona č. 120/2001 Sb., nálezů Ústavního soudu č. 234/2002 Sb., zákona č. 539/2004 Sb. a č. 160/2006 Sb. byl přijat dne 17. 3. 1998 (dále zákon o odp. šk.⁶). Uvedený zákon zrušil do té doby účinný zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem.

1.3.1 Historický vývoj

Již v roce 1964 vyslovil občanský zákoník zásadu, že stát odpovídá za škody způsobené nezákonným rozhodnutím státních orgánů. Vznik tohoto druhu občanskoprávní odpovědnosti byl podmíněn existencí zvláštních právních předpisů obsahujících bližší a podrobnější právní úpravu.⁷ Zvláštním předpisem se stal zákon č. 58/1969 Sb., který upravil některé základní podmínky odpovědnosti státu za škodu a nesprávný úřední postup.

Po společenských změnách, k nimž došlo po roce 1989, však úprava obsažená v zákoně č. 58/1969 Sb. přestala být vyhovující, proto byl následně přijat zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, který po několika novelizacích platí do dnešního dne.

Zákon o odp. šk. byl provázen nejprve dílčí změnou provedenou zákonem č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti. Dle této změny se za výkon státní správy, konkrétně za

⁶ V případě citování vybrané odborné literatury a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR užívám zkratku Odpšk v souladu s těmito prameny.

⁷ Viz KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005, 475 s.

úřední postup, považuje i činnost notáře v případě, kdy působí jako soudní komisař v řízení o dědictví a také při sepisování veřejných listin o právních úkonech.⁸

„Později došlo k dalším novelizacím zákona č. 82/1998 Sb., stalo se tak zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, který kvalifikoval některé činnosti soudního exekutora jako činnost představující výkon státní správy (§ 4 odst. 1 citovaného zákona). K další novelizaci došlo zákonem č. 539/2004 Sb., který v § 9 zákona č. 82/1998 Sb. doplnil, že se náhrada škody neposkytuje za vazbu nařízenou v řízení o předání do ciziny. Ještě předtím došlo ke zrušení § 31 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. nálezem Ústavního soudu ČR uveřejněným pod č. 234/2002 Sb.; ke zrušení citací došlo pro jeho rozpor s čl. 36 odst. 3 Listiny, podle kterého má každý právo na náhradu škody, která mu byla způsobena nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu nebo nesprávným úředním postupem.“⁹

V předchozí větě zmíněný náleží Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2002, č. 234/2002 Sb., zrušil ustanovení § 31 odst. 3 zákona o odp. šk. týkající se poskytování náhrady škody vzniklé nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Konkrétně se jednalo o náhradu škody spočívající ve vynaložených nákladech řízení. Vadné ustanovení bylo zrušeno, neboť mezi poškozenými, kteří uplatnili nárok na náhradu takto vzniknuté škody, zakládalo nerovnost.¹⁰

V soudobé odborné literatuře se dočteme následující slova. „Účelem právní úpravy (ratio legis) provedené zákonem č. 82/1998 Sb. je v první řadě zabezpečit poškozeným účinnou náhradu (reparaci) škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným

⁸ Viz KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné, 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005 476 s.

⁹ KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné, 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005 476 s.

¹⁰ Uvedená nerovnost spočívala v podmínkách vzniku odpovědnosti za tvrzenou škodu. Zatímco u poškozených nesprávným úředním postupem zákon o odp. šk. vyžadoval toliko existenci příčinné souvislosti mezi nesprávným úředním postupem a vynaloženými náklady řízení, u poškozených domáhajících se náhrady škody z titulu nezákonného rozhodnutí vyžadoval kromě existence příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím a vynaloženými náklady řízení také vznik jiné škody. Řečeno jinými slovy, nárok na náhradu nákladů řízení z titulu vydání nezákonného rozhodnutí (např. náhrada nákladů vynaložených na obhajobu v trestním řízení) dle původního znění zákona nevznikl, pokud se jednalo o škodu jedinou. Považuji za vhodné dodat, že po provedené změně představují nároky na poskytnutí náhrady škody spočívající ve vynaložených nákladech obhajoby (škoda spočívající v nákladech řízení vzniklá z důvodu vydání nezákonného rozhodnutí), podstatnou část nároků uplatňovaných podle zákona o odp. šk.

rozhodnutím či nesprávným úředním postupem. Zároveň je jejím účelem působit k předcházení škodám, které vzhledem k tomu, že k nim došlo při výkonu veřejné moci, mají pro svou mimořádnou citlivost vždy závažný význam. Obojím tato právní úprava přispívá k potřebnému zkvalitňování výkonu veřejné moci.“¹¹

1.3.2 Působnost zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Vymezení působnosti zákona o odp. šk. je obsaženo v jeho úvodních ustanoveních. Za škodu vzniklou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem odpovídá stát, územní samosprávné celky a v konkrétních případech i právnické a fyzické osoby. Stát odpovídá za škodu způsobenou při výkonu státní moci, územní samosprávné celky odpovídají za škodu, která byla způsobena při výkonu pravomocí, které jim byly svěřeny zákonem v rámci výkonu jejich samostatné působnosti. Právnické a fyzické osoby odpovídají za škodu vzniklou při výkonu státní správy, která jim byla svěřena zákonem nebo na základě zákona.

Dle ust. § 4 zákona o odp. šk. se za výkon státní moci považuje v některých případech i činnost notáře a soudního exekutora. S tím se setkáváme zejména v případě dědických řízení (v nichž notář vystupuje v postavení soudního komisaře) a také v případě exekučních řízení, kdy stát odpovídá za jednání pověřeného soudního exekutora.

Všechny subjekty odpovídají za škodu objektivně a této objektivní odpovědnosti za škodu se nemohou zprostit. A Švestka dodává: „V některých zvlášť stanovených případech občanské právo – ať již občanský zákoník či zvláštní zákony – spojuje z různých právně-politických důvodů vznik odpovědnosti za škodu pouze s existencí předpokladů objektivní povahy, konkrétně buď jen s porušením právní povinnosti (protiprávním úkonem) či většinou jen se zákonem kvalifikovanou událostí spojenou s určitou zvlášť rizikovou činností, při které i při vynaložení očekávané odborné péče, a bez zaviněného protiprávního úkonu škůdce, resp. odpovědného subjektu, dochází ke zvýšené možnosti vzniku závažných škod.“¹²

¹¹ KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné, 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005, 476 s.

¹² KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné, 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005, 420 s.

V takových případech do popředí vystupuje veřejný zájem zajistit formou objektivní odpovědnosti účinnější právní ochranu těm, kdo jsou škodlivými událostmi z činnosti zakládající odpovědnost daného subjektu za vzniklou škodu postiženi. V případě odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce soudního řízení by navíc důkaz o zaviněném úkonu škůdce, tj. státu byl pro poškozeného obtížný, ne-li nemožný. Zákon o odp. šk. ve svém ust. § 2 zřejmě i z tohoto důvodu nestanoví žádný liberační důvod, jedná se tedy o tzv. absolutní objektivní odpovědnost. Zájem poškozených uplatňujících nárok na náhradu škody vzniklé nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem státu je tak plně zajištěn.

I v případě zvláštní odpovědnosti státu za škodu vzniklou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem platí obecná pravidla vzniku odpovědnosti, tj. splnění třech základních podmínek vzniku odpovědnosti, tj. existence odpovědnostního důvodu (nezákonného rozhodnutí dle ust. § 8 zákona o odp. šk. nebo nesprávného úředního postupu dle ust. § 13 tohoto zákona), vznik škody a příčinná souvislost mezi odpovědnostním titulem a vznikem tvrzené škody. Za splnění všech třech výše uvedených podmínek vzniká odpovědnost státu za uvedenou škodu. Jak jsem uváděla výše, vzniklá odpovědnost státu za škodu má přísně objektivní povahu.

1.3.3 Odpovědnostní důvody

Jak bylo uvedeno výše, zákon o odp. šk. upravuje dva odpovědnostní důvody státu za škodu. Prvním odpovědnostním důvodem je nezákonné rozhodnutí, druhým pak nesprávný úřední postup, který může spočívat také v nepřiměřené délce řízení.

a) Nezákonné rozhodnutí

Odpovědnost státu za škodu vzniklou nezákonným rozhodnutím je upravena v ust. § 8 a násl. zákona o odp. šk. Za nezákonné rozhodnutí je v zásadě považováno pravomocné rozhodnutí, které bylo pro nezákonnost změněno či zrušeno příslušným orgánem, přičemž tímto rozhodnutím je orgán následně rozhodující o náhradě škody vázán. Odpovědnost státu ovšem vzniká pouze za splnění dalších zákonem stanovených podmínek. Zvlášť je upravena odpovědnost státu za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření. Odpovědnost státu za vydání nezákonného rozhodnutí není předmětem rigorózní

práce, proto této problematice nebude dále věnována pozornost, kromě případů, kdy bude upozorňováno na podstatné rozdíly při poskytování odškodnění nebo úpravu promlčení.

b) Nesprávný úřední postup

Druhým odpovědnostním titulem je nesprávný úřední postup. Právo na náhradu škody má ten, jemuž byla nesprávným úředním postupem škoda způsobena. Jaký postup státních orgánů lze považovat za nesprávný úřední postup, zákon o odp. šk. blíže nestanoví, uvádí pouze, že nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti státu učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Pokud zákon pro učinění úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu nestanoví, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí ve lhůtě přiměřené.

2. Zakotvení práva na poskytnutí náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě

Klíčovou z pohledu vzniku odpovědnosti státu za porušení práva jednotlivce na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů a taktéž odškodnění újmy tímto způsobené je novinka, která byla do zákona o odp. šk. zavedena zákonem č. 160/2006 Sb. Provedená novelizace zákona o odp. šk. zakotvila možnost uplatnění nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou vydáním nezákonného rozhodnutí nebo nesprávným úředním postupem. Nesprávný úřední postup může mimo jiné spočívat i v nepřiměřené délce soudního či jiného (zejména správního) řízení (ust. § 13 zákona o odp. šk.). Předmětná novela nabyla účinnosti dne 27. 4. 2006.

2.1 Požadavky vyslovené ESLP

Zakotvením práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem zákonodárce naplnil požadavek vyvěrající z čl. 13 Úmluvy. Dle uvedeného článku je povinností každého členského státu zajistit každému, kdo tvrdí porušení práv a svobod přiznaných Úmluvou, účinný prostředek nápravy takového porušení již před národním orgánem smluvního státu. Postupem času totiž došlo k zahlcení ESLP stížnostmi na porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tedy na porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Obsahem stížností bylo často také tvrzení, že v řízení před národními státy neexistuje účinný prostředek nápravy. ESLP byl tak „donucen“ při posuzování stížností na porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zaměřit svou pozornost také na existenci účinného prostředku nápravy před národními orgány: „Stále vzrůstající počet stížností na nepřiměřenou délku řízení přinutilo ESLP zaměřit se na v těchto případech opomíjený čl. EÚLP, podle kterého každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem. Do jisté doby totiž i v těch případech, kdy stěžovatele vedle porušení svého práva na projednání věci v přiměřené lhůtě poukazovali s odkazem na čl. 13 na to, že v jejich domácím právním řádu neexistují prostředky, prostřednictvím kterých by se nápravy porušení tohoto práva mohli domoci již na vnitrostátní úrovni, se ESLP zpravidla již námitkou porušení práva na účinný právní prostředek nápravy nezabýval, což bylo odůvodňováno tím, že čl. 13 je vůči čl. 6 v subsidiárním postavení. V přelomovém rozsudku Kudła proti Polsku

však, tváří v tvář záplavě stížností na porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, tento svůj přístup pragmaticky opustil.“¹³

2.2 Účinný prostředek nápravy dle Úmluvy

ESLP formuloval několik základních principů interpretace čl. 13 Úmluvy ve spojení s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, z nichž je nejdůležitější ten, podle kterého prostředky, které mají být dle vnitrostátního práva k dispozici, musejí být způsobilé buď zamezit vzniku, popřípadě pokračování tvrzeného porušení, anebo poskytnout poškozené osobě za již vzniklé porušení vhodnou nápravu.

ESLP dal smluvním státům včetně České republiky na výběr mezi dvěma prostředky nápravy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, které mají být stěžovatelům k dispozici na vnitrostátní úrovni, a to prostředky preventivní nebo kompenzační, popřípadě jejich kombinace.¹⁴ Preventivním prostředkem se obecně rozumí prostředek, který porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zabraňuje, kdežto kompenzační prostředek nápravy zajišťuje odškodnění újmy, která porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě již vznikla.

2.3 Neexistence účinného prostředku nápravy v právním řádu ČR

Ve vztahu v České republice ani jeden z prostředků ochrany před porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě dostupný v právním řádu České republiky v období před přijetím zákona č. 160/2006 Sb. nebyl ESLP shledán jako účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy. ESLP se k této záležitosti vyjádřil v některých svých rozhodnutích, např. v rozsudku Hartman proti ČR ze dne 10. 7. 2003.¹⁵

V právním řádu ČR existovalo několik poměrně neefektivních prostředků, které mohl účastník nepřiměřeně dlouhého řízení využít jako ochranu před nečinností soudu.

Řadila se mezi ně stížnost na průtahy v řízení a návrh účastníka řízení na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

¹³ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 718 s.

¹⁴ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 718 s.

¹⁵ Rozsudek Hartman proti České republice ze dne 10. 7. 2003, www.echr.coe.int.

Účastníkům nepřiměřeně dlouhého řízení byla rovněž dána možnost obrátit se na Ústavní soud ČR s ústavní stížností. Výsledkem projednání ústavní stížnosti mohlo být konstatování, že řízení, které je předmětem takto podané ústavní stížnosti, trpí průtahy přičitatelnými státu. Ústavní soud mohl také soudu, jenž průtahy způsobil, nařídit, aby s těmito průtahy skoncoval a v řízení bez dalších prodlev pokračoval. Právní řád však neobsahoval žádnou sankci v případě, kdy takto vydané rozhodnutí Ústavního soudu ČR nebylo příslušným soudem respektováno. Ústavní soud tedy nebyl schopen přijmout žádné konkrétní opatření s cílem urychlit řízení a rovněž nemohl stěžovateli přiznat žádné odškodnění.

Ani žaloba podaná proti státu dle zákona o odp. šk. nepředstavovala účinný prostředek nápravy, neboť podáním žaloby nebylo možné domoci se náhrady nemateriální, tj. morální újmy, která byla způsobena právě porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Postup dle zákona o odp. šk. byl považován za účinný prostředek nápravy pouze v případě, kdy byla v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení tvrzena majetková újma.¹⁶

Do účinnosti citované novely umožňoval tedy právní řád ČR v případě porušení práva poškozeného na projednání věci v přiměřené lhůtě, zakotveného Úmluvou, jež je od 1. 1. 1993 bezprostředně aplikovatelnou součástí právního řádu ČR, pouze částečnou nápravu, tj. náhradu škody jako majetkové újmy.

Pokud se jedná o újmu nemajetkovou (imateriální, morální), v právním řádu ČR bylo možné do účinnosti novely provedené zákonem č. 160/2006 Sb. přímo uplatňovat pouze nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za imateriální újmu způsobenou nezákonným omezením osobní svobody, zakotvený přímo čl. 5 odst. 5 Úmluvy, vzniklé v době bezprostřední aplikovatelnosti Úmluvy v právním řádu ČR (tj. v době od 1. 1. 1993). Tam, kde měla být nemajetková újma před dnem 27. 4. 2006¹⁷ způsobena postupem či rozhodováním při výkonu státní moci nemajícím důsledek (nezákonného) omezení osobní svobody, bylo možné de lege lata nároky na náhradu takové újmy uplatnit pouze cestou žalob na ochranu osobnosti podle ustanovení § 11 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský

¹⁶ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 724 s.

¹⁷ Jak bylo již zmíněno výše, jedná se o den, kdy zákon č. 160/2006 Sb. nabyl účinnosti.

zákoník (dále OZ 1964), jak výslovně konstatuje Ústavní soud ČR v nálezu sp. zn. I. ÚS 85/04 nebo IV. ÚS 428/05¹⁸, případně v období po nabytí účinnosti Úmluvy rovněž cestou stížnosti podané u ESLP, pokud se jednalo o nemajetkovou újmu způsobenou porušením práv Úmluvou garantovaných.

2.4 Vytvoření účinného prostředku nápravy

Cesta k vytvoření účinného prostředku nápravy se tak nabízela formou vylepšení stávajících prostředků nápravy. Výčet těchto právních prostředků byl uveden výše. Bylo možné následovat příklad Slovenska a dát Ústavnímu soudu pravomoc přiznávat určité spravedlivé zadostiučinění, nebo bylo možné rozšířit povinnost státu poskytovat odškodnění dle zákona o odp. šk. nejenom za majetkovou, ale také za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

Zákonodárce si vybral možnost druhou a přijal již zmiňovaný zákon č. 160/2006 Sb., který odpovídajícím způsobem upravil a doplnil zákon o odp. šk., a umožnil tak účastníkům nepřiměřeně dlouhého řízení domáhat se odškodnění vzniklé nemajetkové újmy i na vnitrostátní úrovni.¹⁹

Stávající znění ust. § 31a zákona o odp. šk. je poměrně stručné, při jeho vykládání a praktické aplikaci soudy nacházely a stále nacházejí inspiraci především v judikatuře ESLP týkající se porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zakotveného v čl. 6 Úmluvy.

Nyní platnou právní úpravu ESLP již považuje za účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy a vyžaduje, aby před podáním stížnosti k němu byl tento vnitrostátní prostředek nápravy stěžovatelem vyčerpán. Svůj názor vyjádřil např. v konečném rozhodnutí Vokurka proti České republice ze dne 16. 10. 2007: „Soud z toho vyvozuje, že nápravu zavedenou do českého právního systému zákonem č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, lze považovat za účinný a dostupný právní prostředek nápravy pro případ

¹⁸ Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 13. 7. 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04, rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05, ASPI.

¹⁹ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 726 s.

překročení „přiměřené lhůty“ v každém soudním řízení, na které se vztahuje článek 6 odst. 1 Úmluvy.“²⁰

²⁰ Konečné rozhodnutí Vokurka proti České republice ze dne 16. 10. 2007, www.echr.coe.int.

3. Nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení

3.1 Obecná definice nesprávného úředního postupu

Pro jeho různorodost a mnohotvárnost není možné podat jednu výstižnou definici nesprávného úředního postupu, ani zákon o odp. šk. ve svém § 13 tak nečiní, uvádí pouze, že stát odpovídá za škodu, která byla způsobena právě nesprávným úředním postupem.

Jaký postup státních orgánů lze považovat za nesprávný úřední postup, zákon o odp. šk. blíže nestanoví, uvádí pouze, že nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti státu učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Pokud zákon pro učinění úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu nestanoví, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí ve lhůtě přiměřené. Je tedy namístě opřít se o výklad pojmu (nesprávného) úředního postupu podávaného právní teorií a zejména o judikaturu.

Je tak možné vyjít z toho, že v případě nesprávného úředního postupu jde o postup jiný, než je rozhodovací činnost státních orgánů, a odpovědnost státu za škodu z důvodu nesprávného úředního postupu vzniká v důsledku jiné než rozhodovací činnosti těchto orgánů. Odborná literatura i rozhodovací praxe soudů se vesměs přiklání k následující definici:

„Nesprávným úředním postupem je porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu při jeho činnosti, a to zejména takové, které nevede k vydání rozhodnutí.“²¹

Pokud státní orgán v rámci své rozhodovací činnosti provádí úkony, které se bezprostředně neodrazí v obsahu rozhodnutí, tzn. přímo nevedou k vydání rozhodnutí, je tyto úkony možné považovat za úřední postup. „Ačkoli není vyloučeno, aby škoda, za kterou stát podle uvedeného ustanovení odpovídá, byla způsobena i nesprávným úředním postupem prováděným v rámci činnosti rozhodovací, je pro tuto formu odpovědnosti určující, že úkony tzv. úředního postupu samy o sobě k vydání rozhodnutí nevedou a je-li

²¹ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 146 s.

rozhodnutí vydáno, bezprostředně se v jeho obsahu neodrazí. Z tohoto hlediska je nesprávným úředním postupem souvisejícím s rozhodovací činností např. nevydání či opožděné vydání rozhodnutí, mělo-li být v souladu s uvedenými pravidly správně vydáno či vydáno ve stanovené lhůtě, případně jiná nečinnost státního orgánu či jiné vady ve způsobu vedení řízení.“²²

A naproti tomu lze podat i negativní definici: „Pokud orgán státu zjišťuje či posuzuje předpoklady pro rozhodnutí, shromažďuje podklady (důkazy) pro jeho rozhodnutí, hodnotí zjištěné skutečnosti, právně je posuzuje apod., jde o činnosti přímo směřující k vydání rozhodnutí; případné nesprávnosti či vady tohoto postupu se pak projeví právě v obsahu rozhodnutí a mohou být zvažovány jedině z hlediska odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím.“²³

Rozhodovací praxe soudů je ve výkladu pojmu nesprávného úředního postupu ustálená. „Ačkoliv není vyloučeno, aby škoda, za kterou stát podle uvedeného ustanovení (§ 13 zákona č. 82/1998 Sb.) odpovídá, byla způsobena i nesprávným úředním postupem prováděným v rámci činnosti rozhodovací, je pro tuto formu odpovědnosti určující, že úkony tzv. úředního postupu samy o sobě k vydání rozhodnutí nevedou a je-li rozhodnutí vydáno, bezprostředně se v jeho obsahu neodrazí. Z tohoto hlediska je nesprávným úředním postupem souvisejícím s rozhodovací činností např. nevydání či opožděné vydání rozhodnutí, mělo-li být v souladu s uvedenými pravidly správně vydáno či vydáno ve stanovené lhůtě, případně jiná nečinnost státního orgánu či jiné vady ve způsobu vedení řízení.“²⁴

3.2 Konkrétní příklady nesprávného úředního postupu

Rozhodovací činností soudů bylo dovozeno několik případů nesprávného úředního postupu, které lze označit za profilující.

²² Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 2. 2012, sp. zn. I. ÚS 799/10, ASPI.

²³ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 147 s.

²⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 2. 2012, sp. zn. I. ÚS 799/10, ASPI.

a) Nesprávně vyznačená doložka právní moci

Za nesprávný úřední postup je považováno např. předčasné vyznačení doložky právní moci na rozhodnutí, které dosud nenabýlo právní moci²⁵. Stát proto odpovídá za škodu, která vznikla např. oprávněnému, který podal návrh na nařízení exekuce nebo výkon rozhodnutí na základě rozhodnutí, na kterém v té době byla vyznačena právní moc, následně však bylo příslušným orgánem rozhodnuto, že právní moc byla vyznačena nesprávně, a rozhodnutí tudíž nemohlo být použito jako exekuční titul. Škodu v takovém případě mohou představovat vynaložené náklady na exekuci, která byla po zrušení exekučního titulu zastavena a oprávněnému byla uložena povinnost zaplatit vzniklé náklady.

b) Poškození věci

Nesprávný úřední postup představuje i poškození věci povinného při realizaci výkonu rozhodnutí vyklizením bytu nebo poškození věci, která byla zajištěna a odebrána v rámci trestního stíhání.

c) Nesprávný úřední postup ve vykonávacím řízení

Za nesprávný úřední postup bývá považován i chybný postup věznice při provádění srážek ze mzdy na základě soudního výkonu rozhodnutí, anebo ponechání odsouzeného ve výkonu trestu nad výměru stanovenou rozsudkem.

Nejedná se o uzavřený počet případů, další případy nesprávného úředního postupu jsou dále dovozovány soudní praxí.

d) Další příklady

Z nejnovějších případů lze uvést postup soudu, který na procesní návrh účastníka řízení (byť podaný po formálním skončení příslušného řízení) reaguje pouze neformálním sdělením.

V jednotlivých soudních rozhodnutích se objevuje i negativní vymezení úředního postupu, kdy kupříkladu „proces přijímání zákonů nelze považovat za úřední postup ve

²⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2007. sp. zn. 20 Cdo 923/2007, www.nsoud.cz.

smyslu § 13 Odpšk. Odpovědnost státu podle zákona č. 82/1998 Sb. (zákon o odp. šk. je ve zdejším textu uváděn jako zákon č. 82/1998 Sb.) je zásadně spojována s nesprávným úředním postupem orgánů moci výkonné a soudní, zatímco Parlament České republiky je vrcholným orgánem moci zákonodárné. O přijetí či nepřijetí novely zákona rozhoduje hlasováním svých členů, kteří jsou povinni vykonávat svůj mandát podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, přičemž nelze uvažovat o soudní kontrole, zda je výsledek hlasování správný či nesprávný.“²⁶

3.3 Nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení

Dílčí definici nesprávného úředního postupu nám nabízí věta druhá ust. § 13 odst. 1 zákona o odp. šk., dle které je nesprávným úředním postupem také neučinění úkonu nebo nevydání rozhodnutí v zákonem určené lhůtě, popřípadě ve lhůtě přiměřené, a to v případech, kdy lhůta k učinění úkonu nebo k vydání rozhodnutí není zákonem stanovena.

„Nesprávným úředním postupem může být i porušení zásady rychlosti soudního řízení, u kterého není lhůta pro rozhodnutí stanovena.“²⁷

„Soudní judikatura přitom již před zákonným zakotvením odpovědnosti za průtahy v řízení dospěla k závěru, že za nesprávný úřední postup je třeba považovat i nevydání či opožděné vydání rozhodnutí, mělo-li být v souladu s uvedenými pravidly správně vydáno či vydáno ve stanovené lhůtě, případně jiná nečinnost státního orgánu či jiné vady ve způsobu vedení řízení.“²⁸

Zjednodušeně lze tento případ nesprávného úředního postupu nazvat „nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení“ nebo „nesprávný úřední postup spočívající v průtazích v řízení“.

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2888/2010, www.nsoud.cz.

²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 25 Cdo 743/2002, www.nsoud.cz.

²⁸ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 147 s.

3.3.1 Nepřiměřená délka řízení vs. průtahy v řízení

Již ve dvou základních dokumentech zakotvujících základní lidské právo na projednání věci každého v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů, totiž v Úmluvě v čl. 6 odst. 1 věta první a v Listině v čl. 38 odst. 2, se lze s oběma pojmy setkat.

Úmluva ve svém čl. 6 zakotvuje právo každého na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě. Její výklad se kloní spíše k tomu, že odkazuje na nepřiměřenou délku řízení. Naproti tomu Listina formuluje totéž právo poněkud odlišně, v čl. 38 odst. 2 zakotvuje právo každého na rozhodování bez zbytečných průtahů. Lze se jenom domnívat, že „ústavodárce tímto obratem chtěl zřejmě synonymicky vyjádřit, že jde o průtahy nepřiměřené, avšak negativní z pohledu délky řízení je již samotný průtah, který ať už zbytečný, či nezbytný je vlastně porušením nepřiměřené délky řízení.“²⁹

Uvedené dvě v určitém směru odlišné formulace ochrany téhož práva v praxi nečiní v podstatě žádné obtíže, judikatura jak Nejvyššího soudu ČR, tak Ústavního soudu ČR vychází zejména z rozhodovací práce ESLP. Je ale možné říct, že za téměř dvacet let činnosti českého Ústavního soudu nebyla vypracována, ani se nevytvořila nějaká svébytná domácí teorie v otázce nepřiměřené délky řízení, ani jsme se nedočkali uspokojivého zvláštního výkladu čl. 38 odst. 2 Listiny, který by byl odlišný od výkladu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Výrazy „průtah v soudním řízení“ a „nepřiměřená délka řízení“ bývají někdy považovány za synonyma, což dle mého názoru není správné. Pojem „průtahy v soudním řízení“ nevystihuje přesně nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení, neboť i řízení prosté průtahů, tj. neodůvodněných období nečinnosti, může být nepřiměřeně dlouhé, a naopak, i řízení, v kterém se vyskytly průtahy, je možné považovat za přiměřeně dlouhé a konstatovat, že v něm nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení.

I Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích týkajících se odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení uvedené výrazy – podle mého názoru správně - rozlišuje. „Nejvyšší soud tak vymezuje pojmový rozdíl mezi

²⁹ POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 20 s.

nepřiměřenou délkou řízení a vznikem tzv. průtahů v jeho průběhu. Průtahy v řízení označuje za jev, kdy soud (jiný státní orgán) nekoná v zákonem stanovené či přiměřené době, a jde tedy zpravidla (nikoli však vždy) o příčinu nepřiměřené délky řízení, zatímco k porušení práva na přiměřenou délku řízení dochází, jestliže řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu bez ohledu na to, zda byly zaznamenány konkrétní průtahy (období nečinnosti). Naopak, i když nějaké průtahy v řízení nastaly, nemusí se to vždy projevit v porušení práva na přiměřenou délku řízení, jestliže řízení jako celek odpovídá dobou svého trvání času, v němž je možné uzavření řízení zpravidla očekávat a které lze považovat ještě za přiměřené.“³⁰

3.3.2 Komplexní pohled na řízení

Judikatura všech relevantních soudů, tj. ESLP, Nejvyššího soudu ČR i Ústavního soudu ČR zdůrazňuje komplexní pohled na soudní řízení, klade důraz na hodnocení jeho celkové délky. S tím souvisí i následná kompenzace vzniklé nemajetkové újmy, jejíž výše se rovněž odvíjí od celkové délky nepřiměřeně dlouhého řízení, nikoli od období jednotlivých průtahů v řízení.

„ESLP se nicméně snaží o globální pohled na řízení, proto průtah v jedné fázi řízení může být tolerován, jestliže celková délka řízení není nepřiměřená.“³¹ Zcela jasnou odpověď na otázku, kdy lze ojedinělý průtah v řízení tolerovat a kdy už průtah v řízení způsobuje, že řízení se stává nepřiměřeně dlouhým, ESLP však ve svých rozhodnutích nepodává.³² Pro závěr, že i ESLP se kloní ke komplexnímu posuzování délky řízení, svědčí i skutečnost, že v některých případech dokonce ani nedodržení vnitrostátním právem stanovené lhůty pro vydání rozhodnutí neznamenal automaticky porušení čl. 6 Úmluvy, ESLP i nadále zkoumal, zda je řízení jako celek nutno považovat za nepřiměřeně dlouhé.³³

Ke shodnému závěru došel i Ústavní soud Slovenské republiky, který v některých svých rozhodnutích uvádí, že ani porušení zákonem stanovené lhůty k učinění určitého

³⁰ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 288 s.

³¹ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 712 s.

³² Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 714 s.

³³ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 704 s.

úkonu nebo vydání rozhodnutí nezakládá bez dalšího skutkovou podstatu nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení. Nedodržení zákonných lhůt k učinění úkonu nebo vydání rozhodnutí je pouze jednou z rozhodujících okolností, ke kterým se při posuzování délky řízení přihlíží. Může se totiž stát, že řízení, v kterém došlo k porušení určité zákonné lhůty k učinění úkonu nebo vydání rozhodnutí, bude s ohledem na ostatní relevantní okolnosti považováno za přiměřeně dlouhé.³⁴

Nejednotnost soudů

Soudní praxe českých soudů (soudů prvního stupně i soudů odvolacích) byla do roku 2010 v řešení této otázky nejednotná. Některé soudy za základ odškodnění považovaly celkovou délku řízení, jiné při stanovení výše odškodnění vycházely ze součtu jednotlivých průtahů, tj. z doby, o kterou se řízení v důsledku průtahů prodloužilo. Vycházelo se z předpokladu, že každé řízení musí určitou dobu trvat a poškozenému náleží odškodnění za období, v němž v řízení docházelo k průtahům, nikoliv za celkovou délku řízení, tj. odškodnění nenáleží za období, kdy řízení probíhalo plynule a bez průtahů.

Sjednocení judikatury

Nejvyšší soud ČR nejednotnou judikaturu soudů nižších stupňů sjednotil, když stanovil, že při úvaze o poskytnutí odškodnění je nutno vycházet z celkové délky řízení, nikoli jen z doby, kdy v posuzovaném řízení docházelo k průtahům ve smyslu nečinnosti.³⁵ Definitivní sjednocení rozhodovací praxe v této otázce (i jiných) došlo vydáním Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, které bylo přijato s cílem sjednotit rozhodovací činnost soudů a poskytnout soudům nižších stupňů vodítko, jak postupovat v řízeních o posuzování nároků na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

V citovaném stanovisku se uvádí, že při úvaze o poskytnutí odškodnění je třeba vycházet z celkové délky řízení. Nelze brát v úvahu jen dobu, po kterou docházelo

³⁴ Viz HORVAT, M., MAGUROVÁ, H. Ústavnoprávně základy proti nečinnosti veřejnej správy v Slovenskej republike. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 38 s.

³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3500/2010, www.nsoud.cz.

k průtahům ve smyslu nečinnosti soudu.³⁶ Tento závěr považuji za správný, neboť i když je velice obtížné stanovit, které řízení je možné považovat ještě za přiměřeně dlouhé a které nikoli, je ještě obtížnější určit, kdy je ještě prodleva mezi jednotlivými úkony soudu přiměřená a když už se jedná o průtah (např. pokud je jednání u odvolacího soudu nařízeno rok po předložení soudního spisu, nebo když je jednání odročeno o tři a více měsíců podle časových možností věc vyřizujícího soudce).

3.3.3 Hodnocení délky řízení

Jak bylo uvedeno výše, je nutno rozlišovat mezi pojmy „nepřiměřená délka soudního řízení“ a „průtahy v soudním řízení“. Průtahy v soudním řízení představují určitou dobu neodůvodněné nečinnosti soudu, tato nečinnost není zapříčiněna procesním chováním účastníků a je přičitatelná státu. Znamená to, že mimo dobu průtahů se v řízení postupovalo plynule. Na druhou stranu o nepřiměřenou délku řízení půjde v případě, kdy celkovou délku řízení nelze s ohledem na náročnost sporu, význam řízení pro účastníky a chování účastníků a soudních orgánů hodnotit jako přiměřenou.

ESLP při rozhodování o respektování požadavku přiměřené lhůty jako jednoho z aspektů práva na spravedlivý proces zvažuje na jedné straně zájem poškozeného účastníka na rychlém vyřízení věci a na straně druhé obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti.³⁷ Otázka přiměřenosti délky soudního řízení tak musí být vždy zkoumána ve světle konkrétních okolností daného případu při respektování některých ustálených pravidel. Při hodnocení otázky přiměřenosti či nepřiměřenosti délky soudního řízení je tak nutno zkoumat, zda soudní orgány přistupovaly k řízení s náležitou péčí, zda došlo k obdobím nečinnosti zaviněnými soudem či účastníky řízení, je zkoumáno i chování jiných osob a další objektivní faktory.

V žádném případě nelze pevně stanovit obecnou dobu, jakou by mělo soudní řízení trvat, každé řízení je specifické a jeho délku ovlivňuje několik různých faktorů. Někdy se uvádí, že by soudní řízení nemělo trvat více než dva, popřípadě šest let. Stanovení takových

³⁶ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2011, www.nsoud.cz.

³⁷ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 701 s.

lhůt nepovažují vzhledem k výše uvedenému za relevantní, ani v judikatuře ESLP či Nejvyššího soudu ČR nelze takovéto ohraničení vystopovat. „Vzhledem k tomu, že ESLP se vždy zabývá délkou lhůty ve světle konkrétních okolností daného případu, neformuloval ve své judikatuře žádné abstraktní hranice, při jejichž překročení by délka určitého řízení měla být považována za nepřiměřenou, nebo – naopak – jejichž nepřekročení by znamenalo, že délka takového řízení je bez dalšího ještě přiměřená ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP.“³⁸

Nelze učinit obecný závěr o tom, že řízení trvající určitou dobu představuje porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Doba, po kterou řízení trvá, je totiž sama o sobě jen jedním z faktorů, které jsou pro závěr o přiměřenosti, resp. nepřiměřenosti délky řízení určující. Teprve posouzení délky konkrétního řízení z hlediska kritérií uvedených v ust. § 31 a odst. 3 zákona o odp. šk. umožňuje vyřešit otázku, zda v konkrétní věci bylo či nebylo porušeno právo na projednání v přiměřené lhůtě, zda tedy došlo k nesprávnému úřednímu postupu či nikoliv.

Je nutno uvést, že je to vždy nepřiměřeně dlouhá doba, která zakládá odpovědnost státu za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení. V odborné literatuře se objevilo i tvrzení, že právo na přiměřenou délku řízení znamená nejenom, že zkoumané řízení nesmí být příliš dlouhé, ale že také nesmí být příliš krátké. Je samozřejmostí, že rychlost řízení nemá přednost před jeho kvalitou, žádné řízení by nemělo být nepřiměřeně urychlováno, neboť by mohlo dojít k porušení jiných práv účastníků tohoto řízení. Pokud jsou však dodržována a respektována veškerá procesní pravidla všech účastníků řízení, je lhostejné, jak krátkou dobu řízení trvá. Nepřiměřenou dobou řízení se rozumí vždy doba nebo nepřiměřeně dlouhá, nikoli nepřiměřeně krátká.³⁹

České soudy v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu ČR vycházejí při hodnocení porušení práva poškozeného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě z celkové délky řízení, nikoli z jednotlivých průtahů. Mají-li soudy na vnitrostátní úrovni odškodňovat poškozené za nemajetkovou újmu vzniklou porušením práva primárně zakotveného již

³⁸ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 702 s.

³⁹ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 698 s.

Úmluvou, je nanejvýš žádoucí, aby jejich rozhodování vycházelo z kritérií ustavených judikaturou ESLP, tj. zejména aby výklad rozhodujícího pojmu přiměřenosti lhůty k projednání a rozhodnutí věci koreloval výkladu podávanému ESLP.

Nejvyšší soud ČR vychází v souladu s ESLP z globálního pohledu na řízení a při rozhodování o přiměřenosti či nepřiměřenosti délky soudního řízení považuje za rozhodující celkovou délku řízení. Průtah ve smyslu nečinnosti v jedné fázi řízení tak lze tolerovat za předpokladu, že celková délka řízení nebude nepřiměřená. Naopak i bezprůtahové plynulé řízení je možno hodnotit jako nepřiměřeně dlouhé v takovém případě, že se délka řízení nebude jevit přiměřená vzhledem ke složitosti řízení, chování účastníků, činnosti soudu a významu řízení. „K porušení práva na přiměřenou délku řízení dochází tehdy, jestliže řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu, a to bez ohledu na to, zda v daném případě byly zaznamenány průtahy ze strany příslušného orgánu. Jinými slovy řečeno, k porušení práva na přiměřenou délku řízení může dojít i tehdy, nedošlo-li v řízení k průtahům, a naopak, i když k průtahům v řízení došlo, nemusí se vždy jednat o porušení práva na přiměřenou délku řízení, jestliže řízení jako celek odpovídá dobou svého trvání času, v němž je možné uzavření řízení zpravidla očekávat.“⁴⁰

Otázka promlčení

Potřebu zohlednění celkové doby řízení podporuje i úprava promlčecí lhůty pro poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení. Ustanovení § 32 odst. 3 věta druhá zákona o odp. šk. říká, že vznikla-li nemajetková újma nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, neskončí promlčení doba dříve než za šest měsíců od skončení řízení, v němž k tomuto nesprávnému úřednímu postupu došlo. Je samozřejmě možné požadovat odškodnění nemajetkové újmy i v průběhu řízení (kdy došlo k průtahům nebo se dosavadní délka řízení jeví poškozenému jako nepřiměřená okolnostem případu), promlčení doba však ani v takovém případě nemůže uplynout dříve než za šest měsíců od (pravomocného) skončení řízení, v němž k nesprávnému úřednímu postupu došlo.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5270/2009, www.nsoud.cz.

Kritéria hodnocení délky řízení

Ze soudní praxe ESLP lze dovést několik základních kritérií, po jejichž zhodnocení lze dospět k závěru o přiměřenosti nebo nepřiměřenosti délky zkoumaného řízení. Uvedená kritéria jsou obsažena i v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. v demonstrativním výčtu, český zákonodárce se inspiroval právě rozhodovací praxí ESLP. Ustanovení § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. se sice výslovně týká stanovení výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v souvislosti s nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, plně se však uplatní i při posuzování existence nesprávného úředního postupu. Judikatura Nejvyššího soudu ČR je rovněž v tomto ohledu s rozhodovací praxí ESLP jednotná.

Základními okolnostmi, které je nezbytné zkoumat při určování přiměřenosti a contr. nepřiměřenosti délky řízení jsou složitost projednávané věci (skutková, právní a procesní), postup orgánů státu, chování účastníka řízení, který tvrdí nepřiměřenou délku řízení a s ní související vzniklou nemajetkovou újmu a význam řízení pro tohoto účastníka.

„K této základní čtveřici by bylo namístě přiřadit ještě páté kritérium, které ESLP za takové zpravidla neoznačuje, které nicméně vždy zohledňuje, a to je počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána. ESLP ke zjištění, jak dlouho dané řízení trvalo, standardně připojuje i informaci o počtu soudních instancí, které se věcí danou dobu zabývaly. Jestliže tedy věc projde od soudu prvního stupně přes soud odvolací a dovolací až k Ústavnímu soudu, je zřejmé, že celková délka řízení musí být větší než v případech, kdy věc skončí rozhodnutím soudu prvního stupně.“⁴¹ Počet stupňů soudní soustavy, které se podílejí na rozhodování v zkoumané věci, zdůrazňuje i Nejvyšší soud ČR. „Pro složitost věci rovněž svědčí počet stupňů soudní soustavy, ve kterých byla rozhodována, s přihlédnutím k případnému předcházejícímu řízení před správním orgánem, jsou-li předmětem jeho rozhodování stejná práva a povinnosti, která jsou následně předmětem soudního řízení.“⁴²

Dalšími okolnostmi, které mohou být relevantní, jsou nemoc a vyšší věk poškozeného účastníka řízení, chování jiných účastníků řízení, popřípadě jiné, zcela výjimečné okolnosti

⁴¹ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 702 s.

⁴² Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

daného případu. Jelikož je česká zákonná úprava poměrně stručná a značně neurčitá, soudům se otevírá velký prostor pro bližší výklad jednotlivých kritérií a dotváření kritérií dalších, to vše při respektování bohaté judikatury ESLP. Rozboru vybrané soudní judikatury bude věnována kapitola šestá rigorózní práce.

Je namístě zdůraznit, že jak ESLP, tak Ústavní soud ČR, který rozhodovací praxi ESLP následuje, souhlasně prohlašují, že „je to státní moc jako celek bez ohledu na její dělitelnost do jednotlivých složek, která má jednotlivci garantovat ochranu jeho práva, přičemž nezbytným atributem takové ochrany je také její včasnost.“⁴³ Jedná se tedy o odpovědnost státu jako celku, a nezkoumá se, která složka moci (zákonodárna, výkonná nebo soudní) je za případné pochybení spočívající v nepřiměřené délce řízení odpovědna.⁴⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že jednoznačně stanovit délku řízení, kterou by bylo možné vždy považovat za přiměřenou, není možné. Nelze nikdy učinit obecný závěr o tom, že řízení trávající určitou dobu představuje porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Doba, po kterou řízení trvá, je totiž sama o sobě jen jedním z faktorů, které jsou pro závěr o přiměřenosti délky řízení určující. Teprve posouzení délky konkrétního řízení z hlediska kritérií uvedených v ust. § 3 a odst. 3 zákona o odp. šk. a zhodnocení kritérií dalších umožňuje správně vyřešit otázku, zda v konkrétní věci bylo či nebylo porušeno právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, zda tedy došlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícími v nepřiměřené délce řízení či nikoliv.

Ústavní soud ČR se k problematice nepřiměřené délky řízení vyjádřil např. v nálezu ze dne 19. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 641/04. Vyslovil se konkrétně k přiměřenosti délky trestního řízení a k postupu orgánů činných v trestním řízení. Jeho závěry jsou ale obecné a lze je aplikovat i na ostatní typy řízení, tj. občanskoprávní řízení a řízení dle soudního řádu správního. Ústavní soud ČR ve výše uvedeném nálezu rozhodl, že postupem Policie ČR a postupem Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 bylo porušeno právo stěžovatele na projednání jeho věci bez zbytečných průtahů, a uložil výše uvedeným orgánům činným

⁴³ POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In: Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012.

⁴⁴ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 710 s.

v trestním řízení, aby v průtazích dále nepokračovaly a neprodleně ve věci jednaly. Ústavní soud stanovil, že „přiměřenost doby řízení nelze vyjádřit numericky, neboť je podmíněna objektivně charakterem projednávané věci a musí být zkoumána ve světle konkrétních okolností případu, s přihlédnutím ke složitosti věci, chování stěžovatele a chování příslušných orgánů. V případě trestního řízení tak může být významný pro posouzení přiměřenosti jeho délky např. počet spoluobviněných, teritoriální a časový rozsah trestné činnosti, či přítomnost mezinárodního prvku. Státu pak nelze přičítat k tíži prodloužení délky řízení, dané uplatňováním procesních práv stěžovatelem. Konečně je třeba zkoumat, zda orgány činné v trestním řízení konaly v dané věci plynule.“⁴⁵

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 641/04, ASPI.

4. Nemajetková újma způsobená nepřiměřenou délkou řízení a způsoby její kompenzace

4.1 Nemajetková újma

Pod pojmem „nemajetková újma“ obecně rozumíme újmu neboli škodu, která se nikterak nepromítá do majetkové sféry poškozeného, ale naopak zasahuje jeho osobnost, jeho osobnostní práva.

„Škoda je majetková újma vyjádřitelná v penězích spočívajících ve zmenšení, snížení či jiném znehodnocení existujícího majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů na odstranění tohoto znehodnocení.“⁴⁶ Naproti tomu je pod pojmem „nemajetková újma“ nutno rozumět negativní zásah do jiné než majetkové sféry osoby, zejména do její osobní integrity. Nemajetková újma může představovat úzkost, obtíž, nejistotu či jiné nemajetkové újmy.⁴⁷

4.1.1 Nemajetková újma dle obecné občanskoprávní úpravy

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále pouze OZ 2012) pojem „újma“ kryje jak újmu majetkovou, tak nemajetkovou.

Obecně lze za újmu považovat jakoukoli ztrátu, kterou osoba utrpí ve své sféře na právem chráněném statku.⁴⁸ Nemajetková újma však na rozdíl od majetkové újmy není způsobila objektivního vyjádření v penězích. „Pokud tedy nastalá újma spočívá v narušení osobního zájmu poškozeného, který nemá hodnotu měřitelnou v penězích, a proto nevede ani k žádnému snížení jeho majetku, hovoříme o nemajetkové újmě. Tyto újmy vznikají a napravují se zvláště tam, kde je narušena osobnost člověka.“⁴⁹ Nemajetková újma se však nehradí vždy, ale jen v případech, byla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána mezi stranami nebo stanoví-li tak zvlášť zákon.

⁴⁶ NĚMCOVÁ – ČÁSLAVSKÁ, T. Rozlišování mezi přiměřeným zadostiučiněním a náhradou škody. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 211 s.

⁴⁷ Viz NĚMCOVÁ – ČÁSLAVSKÁ, T. Rozlišování mezi přiměřeným zadostiučiněním a náhradou škody. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 211 s.

⁴⁸ Viz HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, 1497 s.

⁴⁹ HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, 1498 s.

4.1.2 Nemajetková újma dle zákona o odp. šk.

Zákon o odp. šk. jako zvláštní zákon speciální ve vztahu k obecné občanskoprávní úpravě upravuje rovněž povinnost hradit poškozeným nemajetkovou újmu. Tato povinnost je zakotvena v ust. § 31a odst. 1 zákona o odp. šk.

Podstata nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení

Nemajetková újma vzniklá v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení je jakousi podkategorií obecné nemajetkové újmy, neboť i když samozřejmě může dojít k zásahu i jiných osobnostních práv poškozeného, její základní podstatou je stav nejistoty ohledně výsledku řízení, ve které byl poškozený účastník řízení udržován po nepřiměřeně dlouhou dobu. „Nemajetkovou újmu se přitom obecně rozumí negativní zásah do jiné než majetkové sféry konkrétní osoby, zejména do její osobnostní integrity. ESLP pak ve vztahu k nepřiměřené délce řízení považuje za nemajetkovou újmu úzkost, obtíž a nejistotu a jinou nemajetkovou újmu.“⁵⁰

Náhrada nemateriální újmy má tedy primárně sloužit ke kompenzaci stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřeně dlouho vedeného řízení uveden a udržován. „Smyslem náhrady nemajetkové újmy za porušení práva na projednání věci v přiměřené době je u fyzické osoby reparace úzkosti, duševního stresu v očekávání výsledku případu a nejistoty. Nemajetková újma právnické osoby může spočívat například v poškození dobrého jména, v nejistotě při rozhodování, v zásahu do řízení společnosti a konečně též, i když v menším stupni, v úzkosti a potížích způsobených členům vedení společnosti.“⁵¹

Obdobnou definici podstaty nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení podává i slovenský Ústavní soud, jenž uvádí, že účelem práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je odstranění stavu nejistoty, v kterém se nachází osoba, jenž se domáhá rozhodnutí státního orgánu. Tato

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3867/2011, www.nsoud.cz.

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4385/2010, www.nsoud.cz.

nejistota se neodstraní jenom projednáním věci samým, ale až v okamžiku, kdy kýžené rozhodnutí nabude právní moci.⁵²

Právnícké osoby

Na tomto místě je nutno upozornit na jeden ze základních rozdílů mezi institutem ochrany osobnosti, jehož pravidla lze do značné míry aplikovat i na problematiku poskytování odškodnění za nemajetkovou újmu dle zákona o odp. šk. Odškodnění nemajetkové újmy se v případě jejího vzniku v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení mohou totiž domáhat i právnícké osoby. ESLP ve své judikatuře konstatoval, že právo na projednání věci v přiměřené lhůtě náleží i právníckým osobám, podstata nemajetkové újmy vzniklé v důsledku jeho porušení však bude poněkud odlišná od újmy pocíťované fyzickými osobami. Je poněkud překvapivé, že základní lidské právo přisoudil ESLP také někomu jinému než člověku, na druhé straně je zde patrná snaha o udržení rovnosti účastníků soudního řízení.⁵³

Presumpce vzniku nemajetkové újmy

Významným znakem, jenž odlišuje nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení od nemajetkové újmy způsobené jiným neoprávněným zásahem do osobnostních práv člověka, je presumpce vzniku této újmy v určité základní intenzitě.

Jak ESLP, tak Nejvyšší soud ČR čerpající z judikatury ESLP, vycházejí ze silné, ale vyvratitelné domněnky, že nepřiměřená délka řízení znamená pro poškozeného morální újmu. Žádné důkazy k jejímu prokázání nejsou v zásadě vyžadovány, samozřejmě pouze v případě, pokud je tvrzen základní zásah do osobnostní sféry poškozeného, tj. kdy nemajetková újma vzniklá v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení spočívá v nejistotě

⁵² Viz HORVAT, M., MAGUROVÁ, H. Ústavnoprávně základy proti nečinnosti veřejnej správy v Slovenskej republike. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 37 s.

⁵³ Viz VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 287 s.

ohledně výsledku řízení, v níž byl poškozený účastník řízení udržován po nepřiměřeně dlouhou dobu.⁵⁴

Pokud nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení způsobí i jiný zásah do osobnostní sféry poškozeného (narušení rodinných vztahů a vazeb, poškození zdraví, pověsti apod.), je nutno tento zásah nejenom tvrdit, ale také nabídnout důkazy k jeho prokázání. Uvedené platí také pro tvrzení vzniku nemajetkové újmy větší, nebo naopak menší intenzity, než je obecně předpokládáno. „Pokud však jde o vznik nemajetkové újmy, uplatní se domněnka, že nepřiměřená délka řízení takovouto újmu stěžovateli působí, aniž by v tomto směru musel předkládat jakékoliv důkazy. Existence této domněnky je v podstatě dovozována z jiného předpokladu, a to, že účastník uplatňuje v řízení svá práva v dobré víře ve správnost svých tvrzení, přičemž bezdůvodné oddalování rozhodnutí pro něj znamená přetrvávání nejistoty plynoucí ze samotné možnosti, že o jeho nároku bude rozhodnuto jinak. To platí nepochybně i ohledně nákladů řízení, které vzhledem k jejich možné výši nelze jako významný aspekt (nejen) soudních řízení bagatelizovat. Opominout ale nelze ani důsledky této nejistoty pro budoucí jednání účastníka neboli celkové plánování jeho věcí, případně i ve vztahu k jeho zdraví a osobnímu nebo rodinnému životu, jež v závislosti na předmětu řízení a souvisejících okolnostech mohou vzniknout. Ústavní soud považuje uvedenou domněnku vzniku nemajetkové újmy za plně odpovídající smyslu ústavních záruk spravedlivého procesu.“⁵⁵

4.2. Kompenzace nemajetkové újmy

Vzniklou nemajetkovou újmu je obecně možné (po splnění dalších zákonných podmínek) kompenzovat, tj. nahradit, poskytnutím tzv. přiměřeného zadostiučinění. Zákon zakládá nárok na tzv. přiměřené zadostiučinění, které je způsobilé kompenzovat vznik nemajetkové újmy, a to bez ohledu na to, zda zároveň vznikla škoda (skutečná škoda, ušlý zisk či újma na zdraví, kterou je možné nahradit).

⁵⁴ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.n soud.cz.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11, ASPI.

Nemajetková újma představuje zásah do jiné než majetkové sféry poškozeného (není spojena se snížením majetkového stavu či jeho nezvýšením, ač bylo předpokládáno) a nárok na její odškodnění je zcela nezávislý na tom, zda vznikne škoda.⁵⁶

„U újmy, která nemá majetkový charakter, je z povahy věci vyloučena náhrada, která by znamenala uvedení do předešlého stavu. Nastupuje proto princip kompenzační (satisfakční), kdy poskytnuté plnění má přinést odčinění nemajetkové újmy v podobě zadostiučinění, které má alespoň zmírnit (odčinit) nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně poskytnout poškozenému možnost, aby si těžko měřitelné a na peníze ne zcela spolehlivě a exaktně převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí prostředků či předmětů, pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život.“⁵⁷

Nemajetková újma se v zásadě odškodňuje přiměřeným zadostiučiněním. Dle platné občanskoprávní úpravy (ust. § 2951 odst. 2 OZ 2012) musí být zadostiučinění v penězích poskytnuto vždy, pokud jiný způsob zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Zadostiučinění v penězích je tak uváděno jako subsidiární způsob nahrazení nemajetkové újmy, který nastupuje teprve v případě, když jiná forma kompenzace nemajetkové újmy není dostačující.⁵⁸

4.2.1 Obecné formy kompenzace nemajetkové újmy

V odborné literatuře se setkáváme s dvěma druhy zadostiučinění, které jsou způsobilé kompenzovat nemajetkovou újmu, a to morální nepeněžitě plnění a peněžitě plnění.

⁵⁶ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 282 s.

⁵⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1085 s.

⁵⁸ Viz ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1085 s.

Úkolem obou druhů zadostiučinění je s ohledem na konkrétní okolnosti případu zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, a to tak, aby toto zmírnění bylo provedeno odpovídajícím, postačujícím a zároveň účinným způsobem.⁵⁹

Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby došlo k odčinění také okolností zvláštního zřetele hodných. Ust. § 2957 OZ 2012 dále blíže definuje okolnosti zvláštního zřetele hodné, jejichž existence v konkrétním případě bude do značné míry určovat způsob poskytnutí satisfakce a v případě poskytnutí zadostiučinění v penězích i jeho výši. „Pravidlo pro stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu přikazuje vzít v potaz zejména okolnosti zvláštního zřetele hodné, jimiž je zásah do nemajetkových práv doprovázen. Zákon tyto okolnosti sice nedefinuje, nicméně je vyjmenovává dosti podrobně v demonstrativním výčtu, čímž je zároveň ponechán prostor pro posouzení soudem a doplnění této normy s relativně neurčitou hypotézou podle konkrétních okolností projednávané věci.“⁶⁰

Okolnosti zvláštního zřetele hodné, na které odkazuje ust. § 2957 OZ 2012, lze rozdělit do několika okruhů. Prvním okruhem okolností zvláštního zřetele hodných je úmyslné způsobení újmy. Druhým okruhem je zvyšování účinků zásahu jeho zveřejněním. Třetí skupinu okolností zvláštního zřetele hodných představují důsledky diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ a víru. Posledním okruhem okolností zvláštního zřetele hodných je v podstatě zbytková kategorie, do které patří jiné než shora vyjmenované závažné důvody a také obava poškozeného ze ztráty života nebo váženého poškození zdraví.⁶¹

Co je obsahem zadostiučinění v penězích není těžké definovat, složitější bude otázka morální nepeněžitě satisfakce.

Morální nepeněžitá satisfakce může mít množství podob, každá z nich však musí být přiměřená a odpovídající vzniklé nemajetkové újmě. „Jaká forma morálního zadostiučinění

⁵⁹ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 180 s.

⁶⁰ ŠVESTKA J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1103 s.

⁶¹ Viz ŠVESTKA J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1103 s.

bude přiměřená a tím i účinná, bude vždy záviset na objektivním posouzení konkrétního případu. Soud při této své úvaze bude muset vycházet jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu (např. soud bude přihlížet k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání a šíři ohlasu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti atd.).⁶²

Mezi formy morálního zadostiučinění akceptovatelné v rámci ochrany osobnosti patří zejména omluva, odvolání difamujícího výroku nebo konstatování výroku soudního rozhodnutí, že došlo k porušení osobnostních práv.⁶³ Některé z uvedených forem morálního nepeněžitého odškodnění přicházejí v úvahu i v rámci poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

V rámci ochrany osobnosti existují i jiné prostředky občanskoprávní ochrany pro případ neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby, a to právo domáhat se upuštění od neoprávněného zásahu a právo domáhat se odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu, resp. nastalého protiprávního stavu.⁶⁴ Těmito způsoby se však nelze bránit proti nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení.

4.2.2 Formy zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení

Jaké konkrétní formy zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení přicházejí v úvahu, uvádí zákon o odp. šk. v ust. § 31a odst. 2.

V předmětném ustanovení se uvádí, že zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže vzniklou nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samostatné konstatování práva by se nejevilo jako dostačující. Věta druhá předmětného ustanovení sice mluví pouze o

⁶² KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 181 s.

⁶³ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 181 s.

⁶⁴ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 175 s.

stanovení výše zadostiučinění, při kterém se má přihlídnout k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Domnívám se však, že k okolnostem vzniku újmy a její závažnosti je vhodné přihlídnout již při určení formy zadostiučinění, nikoli jenom při stanovení její výše, čímž se zřejmě rozumí výše peněžitého zadostiučinění.

4.2.2.1 Nepeněžité formy zadostiučinění

Ustanovení § 31a zákona o odp. šk. vymezuje jak formu, tak i rozsah náhrady, která má být poskytnuta poškozeným za vzniklou nemajetkovou újmu. „Peněžítá kompenzace je označena za způsob zásadně subsidiární, nastupující tehdy, není-li možno vzniklou nemajetkovou újmu nahradit jinak, přičemž dostačujícím prostředkem nápravy by se nejevilo pouhé konstatování porušení práva.“⁶⁵

Zákonná úprava v tomto směru se v zásadě neliší od právní oblasti ochrany osobnostních práv. Dle ust. § 2951 odst. 2 OZ 2012 má být zadostiučinění za nemajetkovou újmu poskytnuto tehdy, pokud jiný způsob kompenzace nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Může-li tedy být vzniklá nemajetková újma osobnosti fyzické osoby zmírněna některou z forem morálního zadostiučinění, a to v přiměřeném rozsahu, má poskytnutí právě této morální formy zadostiučinění přednost před poskytnutím zadostiučinění v penězích. Přiměřenost morálního zadostiučinění znamená, že tato forma zadostiučinění je vzhledem ke konkrétním okolnostem vzniku nemajetkové újmy postačující, a tím i účinná.⁶⁶

Poněkud opačným směrem se však vydává Nejvyšší soud ČR, který ve svých rozhodnutích týkajících se poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením a forem zadostiučinění opakovaně uvádí, že ke konstatování nesprávného úředního postupu, resp. porušení práva poškozeného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě, se má přistupovat pouze ve výjimečných případech. Nejvyšší soud ČR vychází ze skutečnosti, že i sám ESLP přistupuje ke konstatování porušení práva stěžovatelů

⁶⁵ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 283 s.

⁶⁶ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 180 s.

na projednání věci v přiměřené lhůtě pouze ve výjimečných případech.⁶⁷ Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích zdůrazňuje peněžitou formu zadostiučinění a k morální formě zadostiučinění (zejména se jedná o zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva poškozeného na projednání věci v přiměřené lhůtě) přistupuje pouze ve výjimečných případech.

Nejvyšší soud ČR tak jako primární formu zadostiučinění poskytovaného za nemajetkovou újmu zdůrazňuje zadostiučinění poskytované v penězích. „I když judikatura dovolacího soudu oproti výslovné dikci předpisu vychází z judikatury ESLP v tom, že peněžitá náhrada je primárním prostředkem nápravy a že o odškodnění imateriální újmy formou konstatování porušení práva na projednání věci v přiměřené době lze uvažovat pouze ve výjimečných případech, kdy je újma způsobená poškozenému zanedbatelná, nelze přehlédnout, že zároveň formuluje pravidla, kdy lze použít jiných prostředků. Jimiž může být konstatování, že došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené době, či omluva za takové porušení.“⁶⁸

V některých rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR se však můžeme setkat i s tvrzením, že konstatování porušení práva je plnohodnotnou formou zadostiučinění předpokládanou ust. § 31a odst. 2 zákona o odp. šk., není namístě žádným způsobem bagatelizovat, a že na prvním místě přichází v úvahu poskytnutí zadostiučinění formou konstatování porušení práva jako jedné z forem morální satisfakce, přičemž peněžní satisfakce připadá v úvahu tehdy, pokud by morální satisfakce nebyla způsobené nemajetkové újmě adekvátní.⁶⁹

a) Konstatování porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě

Samo konstatování nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení neboli konstatování porušení práva poškozeného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě může být provedeno jak soudem v rámci tzv. odškodňovacího řízení, nebo může být vysloveno již orgánem příslušným k předběžnému projednání žádosti o poskytnutí

⁶⁷ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

⁶⁸ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 285 S.

⁶⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3076/2012 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010, www.nsoud.cz.

odškodnění. Zákon totiž neuvádí, jakou formou a kým má být konstatování provedeno. Pokud konstatování učiní soud, je namístě toto porušení práva vyslovit ve výroku rozsudku ve věci samé.⁷⁰ „V případech průtahů řízení již v minulosti Ústavní soud vyslovoval, že právo na spravedlivý proces bylo porušeno (nebyl přitom oprávněn tuto okolnost nikterak odškodňovat), tedy i takový výrok lze nadále považovat za konstatování porušení práva.“⁷¹

Na tomto místě považuji za nezbytné zdůraznit, že v případě ust. § 31a odst. 2 zákona o odp. šk. se jedná o normu s relativně neurčitou hypotézou, a je úlohou rozhodovací soudní praxe určit, kdy lze nemajetkovou újmu způsobenou poškozenému nepřiměřeně dlouhým řízením považovat za tak malou, že morální forma zadostiučinění bude představovat odpovídající a účinný prostředek nápravy. „Samotné konstatování porušení práva postačí například tam, kde délka řízení byla v nezanedbatelné míře způsobena vlastním chováním poškozeného, nebo pokud význam předmětu řízení byl pro něj pouze nepatrný, a celkově tak lze uzavřít, že doba řízení nemohla nikterak negativně zasáhnout psychickou sféru poškozeného.“⁷²

Také ESLP ve svých rozhodnutích připouští, že v určitých případech nepřiměřená délka řízení způsobuje pouze nepatrnou, či dokonce nulovou morální újmu,⁷³ a také v některých případech přistupuje pouze k přiznání náhrady ve formě konstatování porušení práva stěžovatele na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě bez přiznání peněžitého zadostiučinění.⁷⁴

Určitý směr v této otázce nám ukazuje Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009: „Je proto třeba vycházet z předpokladu, že nepřiměřeně dlouhé řízení působí účastníkům nemajetkovou újmu, která se zpravidla odškodní v penězích, avšak vždy je nutno zvažovat, zda v konkrétním případě nenastaly okolnosti, které tento předpoklad vyvracejí. Takovou okolností může (ale nemusí) být to, že náhrady nemajetkové újmy se domáhá pravomocně odsouzený pachatel trestného činu právě za

⁷⁰ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.n soud.cz.

⁷¹ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 283 s.

⁷² VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 285 s.

⁷³ Viz rozhodnutí Velkého senátu ve věci Apicella proti Itálii ze dne 29. 3. 2006, www.echr.coe.int.

⁷⁴ Viz rozsudek Klepetář proti České republice ze dne 21.2.2006, www.echr.coe.int.

délku trestního řízení, v němž byl shledán vinným, popřípadě mu byl i uložen trest, neboť takové řízení nemohlo v jeho osobnostní sféře vyvolat žádnou citelnou újmu. ESLP v takových případech zpravidla považuje za postačující zadostiučinění konstatováním porušení práva.⁷⁵

Uvedené pojetí však v praxi nabízí pouze přibližné vodítko a bude opět záviset na konkrétních okolnostech projednávaného případu, jaká forma zadostiučinění bude v tom kterém konkrétním případě považována za přiměřenou a odpovídající.

b) Omluva

Odbornou literaturou je sdílen názor, že za formu morální nepeněžitě satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení lze považovat i omluvu. Obsah, rozsah omluvy a způsob jejího zveřejnění se bude odvíjet od návrhu poškozeného a následně od rozhodnutí soudu. Omluva jako satisfakční prostředek, jenž v sobě zahrnuje vyjádření subjektivního požadavku poškozeného na projev jemu vstřícné vůle státu uznat chybu, není ani konstatováním porušení práva ani náhradou nemajetkové újmy v penězích, jednoznačně ji však lze zařadit mezi morální nepeněžitě formy zadostiučinění.

c) Jiná forma morálního zadostiučinění

Zákon o odp. šk. také umožňuje, aby byla nemajetková újma způsobená nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení odškodněna jinak. Z gramatického výkladu věty první ust. § 31a odst. 2 zákona o odp. šk. by se dokonce dalo dovodit, že odškodnění jinak má přednost nejenom před poskytnutím peněžního zadostiučinění, ale i před poskytnutím morálního zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě (zadostiučinění v penězích se poskytne, jestliže vzniklou nemajetkovou újmu nebylo možné nahradit jinak a pouhé konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující).

Co se rozumí pod pojmem „nahradit jinak“ zákon o odp. šk. neuvádí, bude tedy namísto opět hledat inspiraci v bohaté judikatuře ESLP. „Z judikatury ESLP vyplývá, že odškodnění za újmu způsobenou porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě lze

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, www.nsoud.cz.

poskytnout i jinou formou než přiznáním určité finanční částky ve zvláštním řízení. Specificky v případě trestního řízení připadá v úvahu především zmírnění uloženého trestu, samozřejmě na podmínky, že je obviněný uznán vinným. Pokud vnitrostátní soud ve svém rozhodnutí výslovně uzná, že právo obviněného na přiměřenou délku řízení bylo porušeno, a z tohoto důvodu mu uložený trest určitým způsobem zmírní, potom má ESLP za to, že způsobená újma byla kompenzována a obviněného již není možno považovat za oběť porušení příslušného práva zaručeného Úmluvou.⁷⁶

Takovým způsobem provedené zmírnění trestu však musí být výslovné (navázané pouze a jedině na porušení práva obviněného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě) a měřitelné (musí být zcela zřejmé, jakým způsobem a o kolik byl původně zamýšlený trest snížen).

„Uvedené závěry se vztahují i na rozhodnutí prezidenta republiky o odpuštění či zmírnění trestu podle čl. 62 písm. g) Ústavy České republiky (tzv. agraciaci), neboť takové rozhodnutí zpravidla není odůvodněno, a není z něj tak patrné, z jakého důvodu byl odsouzenému trest prezidentem republiky zmírněn či zcela prominut (vnitřní pohnutky prezidenta jsou nerozhodné, navíc mohou být ovlivněny skutečnostmi nejrozličnějšího charakteru – např. zdravotním stavem odsouzeného či jeho nepostradatelností při péči o členy jeho rodiny).“⁷⁷

Otázce přednosti poskytnutí jiné formy zadostiučinění v rámci trestního řízení před poskytnutím finanční kompenzace se Nejvyšší soud ČR podrobně věnoval v rozhodnutí ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2310/2012, které se sice týkalo dosud neskončeného trestního řízení, jehož závěry je ale dle mého názoru možné plně aplikovat i na již skončené trestní řízení. „Za situace dosud neskončeného trestního řízení má jednoznačně přednost kompenzační prostředek nápravy, jenž lze poskytnout přímo v trestním řízení zohledněním nepřiměřené délky trestního řízení při stanovení druhu a výměry trestu a který je tak zásadní, a potud komplexní kompenzační formou, před kompenzačním prostředkem, kterým lze nahradit újmu v režimu zákona č. 82/1998 Sb. (zákon o odp. šk. je ve zdejší zdrojích uváděn jako zákon č. 82/1998 Sb.), v němž maximální možnou satisfakci představuje peněžní

⁷⁶ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 731 s.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, www.nsoud.cz.

forma odškodnění.⁷⁸ Problematice zmírnění ukládaného trestu v trestním řízení se budu podrobněji věnovat v kapitole zhodnocující vybranou judikaturu.

Na výše uvedené bych ráda navázala názorem, že možnost poskytování odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení ještě v průběhu předmětného řízení považuji za nežádoucí. Nejenom dochází k prodloužení toho řízení, které trpí nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení (v souvislosti s nutností zapůjčení soudního spisu orgánu rozhodujícímu o uplatněném nároku na odškodnění), ale konkrétně v případě trestního řízení může dojít i k situaci, kdy je poškozený odškodněn jednak v průběhu řízení podle zákona o odp. šk a následně také v konečném rozhodnutí např. zmírněním uloženého trestu. Může tak dojít k duplicitnímu odškodnění, což rozhodně není žádoucí. Domnívám se, že v případech trestního řízení by se vždy mělo vyčkat jeho skončení a až následně posuzovat žádost poškozeného o poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

Kromě zmírnění uloženého trestu v nepřiměřeně dlouhém trestním řízení se v praxi prakticky nevyskytují žádné další příklady jiné formy odškodnění nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřeně dlouhém řízení. Ani odborná literatura další možnosti většinou neuvádí, až na výjimky. „Jinou možností, použitelnou i v některých řízeních civilních, může být kompenzace prostřednictvím odpuštění povinnosti nahradit státu náklady trestního řízení.“⁷⁹ V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR jsem se ovšem s uvedeným způsobem kompenzace nemajetkové újmy zatím nesešla.

4.2.2.2 Zadostiučinění v penězích

V případě, že ani jedna z forem morální nepeněžitě satisfakce nebude způsobit odčinit nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení, resp. vzniklá újma bude takové intenzity, že žádná z forem morální satisfakce nebude představovat odpovídající a účinnou kompenzaci, je namíste vzniklou nemajetkovou újmu nahradit poskytnutím zadostiučinění v penězích.

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2310/2012, www.nsoud.cz.

⁷⁹ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 731 s.

„Tento druh satisfakce totiž umožňuje postižené fyzické osobě použít získaných peněz podle jejího přání a vůle k tomu, aby si opatřila některé náhradní požitky a příjemnosti, a tímto způsobem přiměřeně zmírnila nepříznivý následek – újmu na své osobnosti. Je-li totiž přiznáván peněžitý ekvivalent k zajištění náhrady i v těch případech, kdy v důsledku neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo ke vzniku majetkové újmy - škody (reparační – kompenzační funkce peněz), není žádného důvodu nevyužívat satisfakční funkce peněz tam, kde v důsledku neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo k závažné nemajetkové újmě na osobnosti fyzické osoby a takto nastalou újmu nelze žádnými jinými občanskoprávními prostředky odpovídajícím a tím účinným způsobem zmírnit.“⁸⁰

Zadostiučinění v penězích tak představuje vhodnou formu kompenzace nemajetkové újmy v těch případech, kdy nastalá nemajetková újma dosahuje takové intenzity, že jakákoliv jiná forma morální nepeněžité satisfakce nebude odpovídající.

Obecná občanskoprávní úprava dle OZ 1964

Dle obecné úpravy obsažené v OZ 1964 se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích přihlíželo k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za kterých ke vzniku nemajetkové újmy došlo.⁸¹ Čím závažnější nemajetková újma vznikla, tím vyšší zadostiučinění v penězích by mělo být poskytnuto. Závažnost vzniklé újmy však sama o sobě ke stanovení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích nestačila. K tomu, aby výše zadostiučinění v penězích byla opravdu přiměřená a byla způsobilá dostatečným a účinným způsobem nahradit vzniklou nemajetkovou újmu, bylo nutno současně se závažností vzniklé újmy zkoumat i okolnosti jejího vzniku. Uvedené druhé kritérium bylo stanoveno velice obecně a vždy záleželo na konkrétním neoprávněném zásahu do osobnostní sféry fyzické osoby (v případě nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení i do nemajetkové sféry právnické osoby), který blíže napověděl, jaké konkrétní okolnosti zásahu a vzniku nemajetkové újmy byly v tom kterém případě relevantní.

⁸⁰ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 183 s.

⁸¹ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 193 s.

Obecná občanskoprávní úprava dle OZ 2012

Nová občanskoprávní úprava (ust. § 2957 OZ 2012) určení způsobu a výše zadostiučinění formuluje poněkud odlišně, uvádí, že způsob a výše zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Zákon dále blíže definuje, jaké okolnosti se rozumí pod okolnostmi zvláštního zřetele hodné. Jsou jimi především úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinku zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo také v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobné závažné důvody. Při stanovení formy a výše zadostiučinění bude nutno vzít v potaz také obavu poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.

Zadostiučinění v penězích dle zákona o odp. šk.

Obecnou občanskoprávní úpravou obsaženou v OZ 1964 se inspiroval (zcela logicky, neboť tato právní úprava byla v době přijetí zákona č. 160/2006 Sb. účinná) zákonodárce i v případě náhrady nemajetkové újmy způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem, když v ust. § 31a odst. 2 věta druhá zákona o odp. šk. uvádí, že při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění je nutno přihlídnout k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo.

a) Kritéria stanovení výše zadostiučinění

Okolnosti, ke kterým má být přihlídnuto toliko při rozhodování o výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení, jsou blíže definovány v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. Výčet kritérií neboli okolností, ke kterým se při stanovení výše zadostiučinění přihlíží, je pouze demonstrativní. Zákon o odp. šk. připouští i jiné okolnosti, které v individuálních případech mohou rovněž ovlivnit výši poskytovaného peněžního zadostiučinění.

Zákonodárce se bezpochyby inspiroval judikaturou ESLP, z které vygeneroval nejzákladnější kritéria, ke kterým je nutno nejenom při posuzování výše poskytovaného přiměřeného zadostiučinění v penězích, ale také při posuzování vůbec existence nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení, přihlídnout.

Jednotlivá kritéria jsou formulována poměrně obecně, takže bylo úkolem především vnitrostátní judikatury, aby poměrně neurčitá kritéria naplnila konkrétním obsahem. Jednotlivým kritériím uvedeným v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. bude podrobněji věnována pátá kapitola této práce.

Praktické potíže však činil nejenom výklad okolností, ke kterým se má přihlížet při stanovení výše zadostiučinění v penězích, ale také určení samotné výše zadostiučinění, které by mělo být přiměřené a spravedlivé.

Obecné požadavky na stanovení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích v situaci, kde zákon minimální ani maximální výši peněžitého zadostiučinění nestanoví, jsou následující.

Výše zadostiučinění v penězích je vždy předmětem volného uvážení soudu v rámci jeho rozhodování, poskytnutá výše zadostiučinění však nesmí být libovolná, musí být přezkoumatelná, aby bylo možné určit, na základě jakých úvah byla částka představující přiměřené zadostiučinění v penězích stanovena.

Žádoucí je rovněž jakási kontinuita rozhodování, tj. aby bylo při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích v totožných případech postupováno přibližně stejným způsobem. „Obecné soudy mají povinnost, aby ve svých rozhodnutích, kterými určily výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, dostatečným způsobem vyložily kritéria, jakými se při jejím určení řídily. Jejich úvahy přitom musí obstát z hlediska principu rovnosti před zákonem a z něho vyplývajícího požadavku shodné interpretace zákona ve stejných věcech, čehož lze dosáhnout právě tím, že obecné soudy vždy konkrétně a jednoznačně uvedou základní částku zadostiučinění včetně její procentní modifikace podle kritérií uvedených v § 31a odst. 2 a 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), resp. podle kritérií vyplývajících z judikatury soudů, Evropský soud pro lidská práva nevyjímaje.“⁸²

⁸² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11, ASPI.

Uvedený názor Ústavního soudu ČR jednoznačně podporuje i nová občanskoprávní úprava. OZ 2012 vtělil do ust. § 13 zásadu, že každý, kdo se domáhá ochrany svého práva, může důvodně očekávat, že jeho případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již rozhodnut byl a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích. Pokud tomu tak není a právní případ byl rozhodnut jinak jako jiný obdobný právní případ, má každý právo na přesvědčivé odůvodnění této odchylky.

b) Rozhodovací praxe ESLP

ESLP, jehož rozhodování představuje základní pramen inspirace pro vnitrostátní orgány v oblasti poskytování odškodnění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení, však sám odpoví na otázku, jakým způsobem přistupuje k stanovení výše poskytovaného zadostiučinění v penězích, neposkytuje. „Odůvodnění rozhodnutí ESLP o přiznání konkrétní částky z titulu nemajetkové újmy utrpěné v důsledku porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě jsou však tradičně velice stručná, lépe by snad bylo říci, že ESLP svá rozhodnutí v této dílčí otázce prakticky vůbec neodůvodňuje, používá namísto toho zaklínací formulí „na spravedlivém základě“.“⁸³

⁸³ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 720 s.

Určitý algoritmus výpočtu přiměřeného zadostiučinění naznačil v sérii rozsudků vydaných proti Itálii dne 10. 11. 2004 (Apicella, Cocchiarella, Ernestina Zullo, Giuseppe Mostacciulo č. 1, Giuseppe Mostacciulo č. 2, Giuseppina a Orestina Procaccini, Musci a Riccardi Pizzati)⁸⁴, tato rozhodnutí však byla postoupena velkému senátu a velký senát v klíčovém rozhodnutí Apicella proti Itálii ze dne 29. 3. 2006 již naznačený algoritmus nezopakoval. Definoval však základní kritéria, ke kterým má být při stanovení výše přiměřeného peněžního zadostiučinění přihlíženo. Také uvedl, co se rozumí pod pojmem „podobné případy“.⁸⁵ Pod tímto pojmem ESLP „rozumí taková dvě řízení, která byla projednávána stejný počet roků na stejném počtu stupňů soudní soustavy jedné země, která měla srovnatelný význam pro stěžovatele a v nichž se strany řízení chovaly podobným způsobem.“⁸⁶

c) Stanovení konkrétního algoritmu

Jelikož základním motivem české zákonné úpravy je předcházet stížnostem proti České republice podávaným k ESLP, za klíčovou byla považována informace, jakou částku zadostiučinění poskytnutou na vnitrostátní úrovni by ESLP považoval za přiměřenou (stěžovatele by tak již nebylo možno považovat za postiženou osobu.)

I odpověď na tuto otázku nabízí shora citované rozhodnutí ESLP ve věci Apicella proti Itálii. „Velký senát však především do své argumentace zakódoval odpověď na otázku, jaká

⁸⁴ „Pokud jde o spravedlivé určení morální újmy utrpěné v důsledku délky řízení, Soud má za to, že částka pohybující se mezi 1000 a 1 500 eur za rok trvání řízení (a nikoli za rok průtahů) je výchozím základem výpočtu. Výsledek vnitrostátního řízení (tedy zda skončilo úspěchem či neúspěchem stěžovatele nebo smírným urovnáním) nemá jako takový vliv na morální újmu způsobenou délkou řízení. Celková částka bude navýšena o 2 000 eur, jestliže předmět řízení je pro stěžovatele významný, zejména pokud se jedná o spory pracovněprávní, týkající se osobního stavu, sociálních dávek, nebo zvláště závažných sporů vztahujících se k zdraví a životu osob. Základní částka bude snížena s ohledem na počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána, chování stěžovatele (zejména počet měsíců nebo let neodůvodněných průtahů způsobených stěžovatelem), předmět řízení (např. jestliže řízení má z hlediska finančního dopadu pro stěžovatele malý význam) a životní úroveň v dané zemi. Částka může být také snížena, jestliže se stěžovatel účastnil řízení pouze krátce jako právní nástupce původního účastníka řízení. Částka může být rovněž snížena, jestliže stěžovatel se již na vnitrostátní úrovni domohl konstatování porušení a určité finanční náhrady. Kromě toho, že existence právního prostředku nápravy na vnitrostátní úrovni se plně slučuje s principem subsidiarity, na němž je Úmluva založena, tak tento prostředek je bližší a dostupnější než stížnost k Soudu, rychlejší a řízení oněm se vede v jazyku stěžovatele: má tak výhody, které je třeba vzít v potaz.“ KMEC, J.; KOSARĚ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 721 s.

⁸⁵ Viz KMEC, J.; KOSARĚ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 721 s.

⁸⁶ KMEC, J.; KOSARĚ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 721 s.

musí být výše na vnitrostátní úrovni přiznaného zadostiučinění (v poměru k částce, kterou by přiznal on sám), aby mohl být příslušný prostředek nápravy ještě považován za účinný. Uvedl totiž, že stěžovatelům (kteří tedy mohli být nadále považováni za oběti porušení Úmluvy i přesto, že kompenzačního prostředku nápravy využili) náleží na základě čl. 41 EÚLP rozdíl mezi vnitrostátními orgány přiznanou částkou (nepřiměřeně nízkou oproti „štrasburským“ částkám) a částkou, která, pokud by byla vnitrostátním orgánem přiznána a urychleně vyplacena, by nebyla bývala považována za zjevně nepřiměřenou oproti částce, kterou by ESLP přiznal, pokud by možnost využít kompenzačního prostředku nápravy neexistovala.“⁸⁷

Analýzou výpočtu uvedeného v předmětném rozhodnutí velkého senátu (a i rozhodnutí v dalších italských rozhodnutích) lze dospět k závěru, že ESLP považuje za přijatelné, pokud jsou na vnitrostátní úrovni poskytovány částky představující 45% částky, kterou by přiznal on sám, ovšem při přihlédnutí k rozdílné životní úrovni v signatářských státech. Poskytnuté zadostiučinění v takto stanovené výši tedy ESLP považuje za účinný prostředek nápravy vzniklé nemajetkové újmy a stěžovatele již nepovažuje za poškozenou osobu.

Hranici 45% však v žádném případě nelze považovat za maximální, jak uvedl Ústavní soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 28. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 192/11. „V něm Ústavní soud poukázal na to, že právo na projednání bez průtahů náleželo účastníkům i před přistoupením České republiky k Úmluvě. Ústavní soud se pak výrazně ohradil proti názoru zastávanému ministerstvem spravedlnosti, že dle rozsudku ve věci Apicella proti Itálii dostačuje přiznávat 45% částek, které by sám přiznal ESLP, pokud by se na něj stěžovatel obrátil. Ústavní soud takový přístup vnímá jako formalistický či mechanický a rozsudek Apicella vykládá tak, že 45% je minimální, nikoliv maximální částka. Tato hranice by měla být dána tím, jaká je úroveň toho kterého smluvního státu Úmluvy.“⁸⁸

Dle názoru Ústavního soudu ČR nic tedy nebrání tomu, aby částky přiznávané na vnitrostátní úrovni byly vyšší než zmíněných 45%. Ústavní soud ČR se nedomnívá, že je ČR

⁸⁷ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 721 s.

⁸⁸ POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 26 s.

nutno dle jejího právního systému, tradic, životní úrovně a ekonomické situace řadit na chvost členských států Rady Evropy.⁸⁹

Na tomto místě si opět klademe otázku, na kterou ESLP nenabízí žádnou konkrétní odpověď, a to: 45% z jaké částky představuje odpovídající a účinný prostředek nápravy vzniklé nemajetkové újmy?

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva provedla důslednou analýzu odsuzujících rozsudků ESLP proti České republice týkajících se porušení čl. 6 Úmluvy, konkrétně porušení práva stěžovatelů na projednání jejich věci v přiměřené lhůtě. Analýzu provedla zejména pro potřeby odškodňovacího odboru Ministerstva spravedlnosti, jenž posuzuje žádosti poškozených o poskytnutí zadostiučinění na nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením v rámci tzv. předběžného projednání nároku podle ust. § 14 zákona o odp. šk.

Výsledkem provedené analýzy byl tzv. Manuál pro aplikaci zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění zákona č. 160/2006 Sb., na případy odškodňování průtahů v řízení. Kancelář vládního zmocněnce vysledovala, že výše uvedeným požadavkům ESLP by mohla vyhovovat částka 15.000 Kč za rok trvání řízení následně procentuálně snížená nebo zvýšená s ohledem na kritéria uvedená v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk.

Přestože vypracovaný manuál představoval pouze orientační materiál pro vnitřní potřeby Ministerstva spravedlnosti, soudní praxe pravidla v něm obsažená v podstatě přijala, a došlo tak k tomu, že klíčové Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010 tento manuál v podstatě přejalo.⁹⁰

Přijaté stanovisko uvádí, že na úrovni České republiky je možné považovat za přiměřené, jestliže se základní částka poskytovaná za rok trvání nepřiměřeně dlouhého řízení pohybuje mezi 15.000 – 20.000 Kč, s výjimkou prvních dvou let trvání řízení, za které se poskytuje částka poloviční. Nejvyšší soud ČR totiž vychází ze skutečnosti, že každé, i nepřiměřeně dlouhé řízení, musí nějakou základní dobu trvat, a právě z tohoto důvodu je

⁸⁹ Viz náleží Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 192/11, ASPI.

⁹⁰ Viz VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 294 s.

částka poskytovaná za první dva roky řízení snižována na polovinu. Výsledná základní částka následně podléhá určité modifikaci, tj. procentuálnímu snížení nebo zvýšení právě s ohledem na kritéria uvedená především v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk.

Nejvyšší soud ČR dále uvádí, že celkové snížení by nemělo překročit hranici 50% základní výše zadostiučinění, v odůvodněných případech se tak však může stát.⁹¹ Rovněž „Ústavní soud považuje toto stanovisko za důležité vodítko pro výpočet přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, zároveň však opakovaně zdůrazňuje, že obecné soudy nezbavuje povinnosti posuzovat každý případ individuálně a v závislosti na něm stanovit odpovídající výši zadostiučinění, eventuálně i výrazně mimo rozpětí, které obecně stanovil Nejvyšší soud.“⁹²

„Takto nastavená metodika je uplatňována dovolacím soudem v početné agendě sporů o náhradu nemateriální újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení a dané nastavení principů odškodnění umožňuje Nejvyššímu soudu, aby se při přezkumu výše zadostiučinění zabýval především právními otázkami spojenými s výkladem podmínek a kritérií obsažených v § 31a OdpŠk, a výslednou částku řešil až tehdy, pokud by byla zcela zjevně nepřiměřená.“⁹³

Provádění výpočtů přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení v praxi lze někdy označit s nadsázkou za alchymii, neboť i když je určeno rozmezí základní výše zadostiučinění poskytované za rok trvání řízení, stanovení konkrétní částky poskytované za rok trvání řízení je vždy úkolem konkrétního orgánu poskytujícího tuto náhradu a určení výše procentuálního snížení či zvýšení se někdy děje pouze odhadem, bez existence jednotných pravidel.

Stanovení takových podrobných pravidel si však nedovedu reálně představit, neboť jak jsem již několikrát uváděla, při hodnocení, zda v řízení došlo či nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení a při stanovení formy a případně

⁹¹ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. CPJN 206/2010, www.nsoud.cz.

⁹² GOJOVÁ, J. Kolik stojí průtahy v řízení? Bulletin advokacie, 2014, č. 9., 49 s.

⁹³ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 295 s.

i výše přiměřeného zadostiučinění vždy záleží na konkrétních okolnostech toho kterého případu.

4.3 Dědění nároku na zadostiučinění

České obecné soudy původně dovodily, že právo na projednání a rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě náleží pouze a jenom účastníkům řízení, tedy i právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení náleží pouze účastníkům řízení, a nepřechází tedy na dědice.

Je pravdou, že zákon o odp. šk. nekonstituuje nárok na odškodnění nemajetkové újmy jako ryze osobnostní, neboť ustanovení § 13 odst. 2 a § 31a zákona o odp. šk. výslovně nevyžadují, aby poškozený (nesprávným úředním postupem) byl účastníkem řízení, v němž k nesprávnému úřednímu postupu došlo.

Otázka, zda může nemajetková újma utrpěná v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení vzniknout i osobě, která se předmětného řízení neúčastní, byla posuzována v kontextu celého právního řádu, s přihlédnutím k čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Pokud je právo účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě garantované již čl. 6 odst. 1 věta první Úmluvy osobnostním právem svého druhu, bylo dovozeno, že nárok zakotvený v ustanovení § 31a zákona o odp. šk. je speciálním nárokem stejné povahy, jako je nárok na náhradu nemajetkové újmy dle ustanovení § 13 odst. 2 OZ 1964, tudíž správnost úředního postupu spočívající v rychlém a spravedlivém postupu v řízení je garantována právě a jenom účastníkům posuzovaného řízení. Jestliže je právo na přiměřeně dlouhé řízení právem účastníka řízení, pak nárok na satisfakci za porušení tohoto práva logicky přísluší rovněž účastníkům řízení. Od ostatních osobnostních práv se právo na projednání věci v přiměřené lhůtě podstatně liší v tom, že je prisuzováno nejenom fyzickým, ale také právnickým osobám.

Pokud je tedy právo na projednání věci v přiměřené lhůtě ve své podstatě osobnostním právem, podřídí se obecné právní úpravě i otázka dědění nároku na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou v důsledku jeho porušení.

Právo na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nepřiměřené délky řízení se dle občanskoprávní úpravy obsažené v OZ 1964 nedědilo. Právo

na poskytnutí zadostiučinění se považovalo za právo ryze osobní povahy a stejně jako jiná obdobná práva na peněžité zadostiučinění nepřecházela na dědice zemřelé poškozené fyzické osoby. „Osud práv a povinností fyzické osoby je v případě její smrti rozdílný. Některá práva a některé povinnosti zanikají, jiná práva a jiné povinnosti přetrvávají biologickou existenci svého nositele a přecházení na další subjekty jako na právní nástupce zemřelého.“⁹⁴ Smrtí zanikala především práva, která jsou vázána pouze na osobu zůstavitele. „Za právo úzce spjaté s určitou osobou se považuje i právo na zadostiučinění v penězích.“⁹⁵

Tento závěr dle právní úpravy obsažené v OZ 1964 znamenal, že právo na přiměřené zadostiučinění podle ustanovení zabezpečujících ochranu osobnosti zanikalo smrtí postižené fyzické osoby bez ohledu na to, bylo-li původcem neoprávněného zásahu již uznáno či nikoliv, bylo-li zemřelou fyzickou osobou za jejího života soudně či jinak uplatněno nebo zda bylo o takto uplatněném právu za života zemřelé fyzické osoby rozhodnuto či nikoliv.

Právo na peněžité zadostiučinění zaniklo i v případě, byl-li nařízen výkon rozhodnutí, ale avšak za života fyzické osoby nedošlo k jejímu plnému vymožení.⁹⁶ Vycházelo se ze závěru, že „není-li peněžité zadostiučinění poskytnuto fyzické osobě ještě za jejího života s cílem přiměřeně vyvážit a zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou na její osobnosti, nemůže po smrti této postižené fyzické osoby již plnit svůj účel; proto je namístě, aby zkoumané právo na peněžité zadostiučinění smrtí postižené fyzické osoby zaniklo.“⁹⁷ V případě smrti poškozeného žalobce⁹⁸ v řízení o náhradu nemajetkové újmy za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení proto bylo toto řízení dle ust. § 107 odst. 5 o. s. ř. zastaveno (srov. rozsudek NS ČR 25 Cdo 5162/2008 nebo 30 Cdo 3394/2010).⁹⁹

V souvislosti s přijetím nové občanskoprávní úpravy (OZ 2012) dochází v této oblasti k značnému posunu, neboť dle ust. § 1475 odst. 2 OZ 2012 tvoří pozůstalost celé jmění

⁹⁴ ŠVESTKA, J. a kolektiv. Občanské právo hmotné 3. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s., 2009, 257 s.

⁹⁵ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1531 s.

⁹⁶ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004, 190 s.

⁹⁷ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004, 190 s.

⁹⁸ V případě smrti fyzické osoby nebo zániku právnické osoby bez právního nástupce.

⁹⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5162/2008, www.nsoud.cz, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3394/2010, www.nsoud.cz.

zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Právo osoby na projednání její věci bez průtahů a v přiměřené lhůtě bezesporu zůstává i nadále právem vázaným výlučně na tuto osobu, stejně tak bude pouze na tuto osobu vázán nárok na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku porušení tohoto práva. Pokud však dojde k uplatnění nebo uznání tohoto práva příslušným orgánem veřejné moci, bude přiznané zadostiučinění patřit do dědictví po zemřelé osobě. Zde považuji za nezbytné zdůraznit, že uplatněním práva je míněno nejenom jeho zažalování u příslušného soudu, ale také uplatnění u jiného orgánu veřejné moci.

V dané souvislosti je nutno zmínit i ust. § 2009 OZ 2012, který stanoví, že smrtí dlužníka zanikají povinnosti, jejich plnění bylo vázáno výlučně na osobu dlužníka (odst. 1 předmětného ustanovení) a smrtí věřitele zanikají práva, jejichž plnění bylo vázáno pouze na osobu věřitele (odst. 2 citovaného ustanovení). Část odborné literatury se kloní k názoru, že určitou modifikaci ust. § 2009 OZ 2012 lze připustit právě ust. § 1475 odst. 2 OZ 2012.¹⁰⁰

Bude pravděpodobně úkolem rozhodovací soudní praxe dovodit, zda bude možné dědit pouze nárok na poskytnutí zadostiučinění v penězích, nebo také zadostiučinění poskytnuté ve formě morální nepeněžitě satisfakce. Určitou odpověď na položenou otázku nabízí důvodová zpráva k OZ 2012 a také komentáře k němu se spíše kloní k závěru, že na dědice bude přecházet pouze právo na poskytnutí zadostiučinění v penězích: „Podle § 1475 odst. 2 spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.“¹⁰¹ Jelikož pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele a takto uznaný nebo uplatněné právo může být následně zařazeno jak do aktiv, tak do pasiv pozůstalosti (dle postavení zůstavitele v předmětném právním

¹⁰⁰ Viz FIALA, R.; DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 5 s.

¹⁰¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1 s.

vztahu)¹⁰², dědit tak bude možné nejspíš pouze zadostiučinění v penězích, nikoli zadostiučinění ve formě morální nepeněžitě satisfakce.

¹⁰² Viz ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, 4 s.

5. Procesní problematika odškodňovacího řízení

5.1 Odškodňovací vs. satisfakční řízení

Pojmem „odškodňovací soudní řízení“, nebo také „kompenzační soudní řízení“, označujeme řízení, v němž se žalobci jako postižené osoby domáhají poskytnutí odškodnění dle zákona o odp. šk. Tento typ soudního řízení lze přirovnat k žalobě na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (k tzv. satisfakční žalobě), která bývá uplatňována v rámci řízení na ochranu osobnosti.

Další prostředky právní ochrany používané v rámci řízení na ochranu osobnosti, tj. žaloby zadržovací a odstraňovací, se v rámci žalob na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení neuplatní, neboť nesprávnost úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení je zkoumána zpravidla až po skončení předmětného řízení, takže upuštění od neoprávněného zásahu není ani možné, a odstranění nepříznivého následku nebo stavu také nepřichází v úvahu, neboť podstata nemajetkové újmy způsobené nepřiměřeně dlouhým řízením spočívá v dlouhotrvajícím pocitu nejistoty ohledně výsledku řízení a tento následek není možné odstranit.

V obou typech řízení, tj., jak u žalob odškodňovacích, tak u žalob satisfakčních, se jedná o řízení na návrh, v němž musí být forma požadovaného odškodnění specifikována, rovněž musí obsahovat výši zadostiučinění v penězích, kterého se poškozená osoba domáhá.

U obou typů řízení se uplatní princip koncentrace řízení dle příslušných ustanovení o. s. ř., kdy v zásadě účastníci řízení mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a důkazy k jejich prokázání uvést nejpozději do skončení prvního jednání ve věci; k později uplatněným skutkovým tvrzením a důkazům soud nebude přihlížet, až na stanovené výjimky.¹⁰³

¹⁰³ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 176 s.

5.2 Rychlost řízení

Rychlost poskytované soudní ochrany práva na projednání věci v přiměřené lhůtě je totiž jedním ze základních rysů účinné právní ochrany na vnitrostátní úrovni, které definoval sám ESLP. „Stále vzrůstající počet stížností na nepřiměřenou délku řízení přinutilo ESLP zaměřit se na v těchto věcech opomíjený čl. 13 EÚLP, podle kterého každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem.“¹⁰⁴ Aby právní prostředky ochrany před nečinností byly účinné a dostupné, musí být také rychlé. Poškozenými požadované odškodnění musí tak být při splnění veškerých podmínek vzniku odpovědnosti státu poskytnuto v přiměřené době.

Nikoli zákonem, ale judikaturou ESLP, jsou na tzv. odškodňovací řízení kladeny zvláštní požadavky týkající se jeho rychlosti. ESLP v rozhodnutí Vokurka proti České republice sice uvedl, že úpravu obsaženou v zákoně o odp. šk. lze považovat za účinný a dostupný prostředek nápravy pro případ překročení přiměřené lhůty v každém soudním řízení, současně však vyjádřil obavu, zda možnost domáhat se odškodnění v klasickém občanskoprávním řízení s možností využití řádných i mimořádných opravných prostředků nebude mít za následek poskytnutí odškodnění také v nepřiměřené lhůtě.¹⁰⁵

V praxi byly obavy ESLP naplněny. Odškodňovací řízení v mnohých případech trvala a trvá i několik let, zejména v případech, kdy Nejvyšší soud ČR zpočátku vykládal jednotlivé neurčité pojmy obsažené v zákoně o odp. šk. a v podstatě tvořil judikaturu, z které se v drtivé většině případů vychází při posuzování nároků poškozených na poskytnutí odškodnění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení.

Následně, dle mého názoru částečně proto, aby bylo vyhověno požadavku ESLP na rychlost odškodňovacího řízení, bylo rozhodnutími Nejvyššího soudu ČR stanoveno, že v případě, že délka kompenzačního řízení je nepřiměřeně dlouhá, je možné na návrh žalobce

¹⁰⁴ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 718 s.

¹⁰⁵ Viz Vokurka proti České republice, konečné rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 16. 10. 2007, ve věci č. 40552/02, § 55.

zvýšit základní částku poskytovaného zadostiučinění za průtahy v řízení, jehož nepřiměřená délka je předmětem kompenzačního řízení.¹⁰⁶

Považuji však za nezbytné doplnit, že odškodňovací řízení, v němž se poškozený domáhá poskytnutí odškodnění dle zákona o odp. šk., nepatří dle judikatury ESLP ani Nejvyššího soudu ČR k těm typům řízení, s nimiž je automaticky spojený zvýšený význam pro poškozeného. Význam řízení pro poškozeného je totiž jedno z kritérií uvedených v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk., ke kterým je nutno přihlížet při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

Obecně se však nelze než neztotožnit se skutečností, že i spravedlnost má svůj určitý časový rozměr a že v případech, kdy požadovaná ochrana není poskytnuta v přiměřené době, ztrácí postižené osoby svou víru ve spravedlnost.¹⁰⁷ Uvedené se několikanásobně uplatní v situaci, kdy se poškození domáhají poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem, který spočívá právě v nepřiměřené délce řízení.

5.3 Zvláštní rysy odškodňovacího řízení

Odškodňovací řízení, tj. řízení, v němž se poškozený domáhá poskytnutí některého nebo i vícero nároků dle zákona o odp. šk., je typickým občanskoprávním řízením, v němž mají poškozený a stát jako škůdce rovné postavení. Odškodňovací řízení se řídí pravidly obsaženými v o. s. ř., existuje však několik zvláštností, které je nutno zmínit.

5.3.1 Předběžné projednání nároku

Tvrdí-li účastník soudního řízení, že v něm označeném řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení a v souvislosti s tím mu vznikla nemajetková újma, má dle ust. § 14 zákona o odp. šk. možnost domáhat se svého nároku v občanskoprávním řízení, ovšem až poté, co se svého nároku neúspěšně domáhal u

¹⁰⁶ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹⁰⁷ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 176 s.

příslušného ministerstva nebo jiného ústředního správního úřadu určeného dle ust. § 6 zákona o odp. šk.

Institut tzv. předběžného nebo také mimosoudního projednání nároku poškozeného byl do českého práva zaveden ve snaze zabránit dalšímu zahlcování už i tak přetížené české justice. Domáhat se náhrady škody u soudu může poškozený pouze tehdy, pokud jeho nárok nebyl mimosoudně plně uspokojen do šesti měsíců ode dne předběžného uplatnění (ustanovení § 15 odst. 2 zákona o odp. šk.). Předmětné ustanovení stanoví, že nárok na náhradu škody se uplatňuje u příslušného úřadu uvedeného v ustanovení § 6 zákona o odp. šk.

Podmínka předběžného uplatnění nároku se vztahuje na všechny nároky poškozených vůči státu, tedy rovněž na nárok na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku průtahů v soudním řízení. „Původní důvodová zpráva spatřovala pozitivum též v tom, že projednání nároku ústředními orgány jednak zaručí objektivnost, neboť jde zpravidla o orgány odlišné od orgánů, které vydaly nezákonné rozhodnutí, jednak přispěje k sjednocování aplikace zákona právě pro ústřední charakter povolaných orgánů.“¹⁰⁸

V případě nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení je akcentován zájem na mimosoudním projednání věci, zejména v souvislosti s urychlením poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.

Úřad příslušný k předběžnému projednání nároků

V případech nároků na nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce soudního řízení je ministerstvem příslušným k předběžnému projednání nároku poškozených Ministerstvo spravedlnosti. V souladu s desaterem dobré praxe podle ombudsmana pro posouzení žádostí o odškodnění za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup je na Ministerstvu spravedlnosti zřízen organizační útvar, který shromažďuje a zpracovává veškeré žádosti o poskytnutí odškodnění a jehož zaměstnanci v případných následných soudních sporech o nárocích dle zákona o odp. šk. zastupují Českou republiku v postavení žalovaného účastníka řízení.

¹⁰⁸ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 183 s.

Byl-li nárok uplatněn u úřadu, který není dle zákonných ustanovení k projednání příslušného nároku příslušný, ukládá zákon ústřednímu orgánu, aby žádost obratem postoupil úřadu příslušnému. „Lze považovat za logické a samozřejmé, že účinky takového uplatnění nároku, které jsou významné především z hlediska promlčení, zákon zachovává. Zároveň se tím nikterak neprodluhuje šestiměsíční lhůta předepsaná pro vyřízení věci ústředním orgánem.“¹⁰⁹

Neformální povaha předběžného projednání

Předběžné projednání nároku poškozených na náhradu škody u příslušného úřadu má neformální povahu, v případě mimosoudního posouzení oprávněnosti nároku se nepostupuje podle správního řádu, příslušná organizační složka nevydává žádné rozhodnutí, jeho konečné stanovisko nemusí obsahovat žádné formální zákonem stanovené náležitosti.

Na žádost o mimosoudní odškodnění rovněž nejsou kladeny žádné formální nároky. Předpokladem projednání žádosti jsou uvedení nacionále poškozeného, stručný popis skutkových událostí, označení tvrzeného nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu, a výše požadovaného odškodnění.¹¹⁰

V případě uplatnění nároku na náhradu škody je vznik škody nutno náležitě doložit, při uplatnění nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění postačí vyčíslení požadovaného nároku. V případě žádostí a také žalob na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení je také nezbytné vznik nemajetkové újmy alespoň tvrdit.

Jelikož na obsah a formu žádosti nejsou kladeny žádné speciální požadavky, zákon o odp. šl. v ustanovení § 31 odst. 4 nepřiznává poškozeným náhradu nákladů, které poškozenému případně vznikly v souvislosti s uplatněním nároku u příslušného úřadu. Navzdory poměrně stručnému a jasnému ustanovení § 31 odst. 4 zákona o odp. šk. však často dochází ze stran poškozených i k uplatnění nároku na poskytnutí náhrady nákladů vzniklých v souvislosti s předběžným projednáním jejich nároku.

¹⁰⁹ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 185 s.

¹¹⁰ Viz VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 184 s.

Lhůta k předběžnému projednání

Zákon o odp. šk. nestanoví úřadu příslušnému k mimosoudnímu projednání nároku žádnou lhůtu. Lhůta šesti měsíců od předběžného uplatnění nároku je stanovena příslušnému úřadu pouze k náhradě přiznané škody v ustanovení § 15 odst. 1 zákona o odp. šk. Pokud příslušný úřad předběžně uplatněný nárok do šesti měsíců od jeho uplatnění neuspokojí, je dle ustanovení § 15 odst. 2 zákona o odp. šk. právem poškozených domáhat se svého nároku soudní cestou. Další možnou sankcí v případě neuspokojení předběžně uplatněného nároku do šesti měsíců je povinnost státu zaplatit poškozenému i zákonný úrok z prodlení z částky následně přiznané v soudním řízení, pokud ovšem poškozený zákonný úrok z prodlení požaduje.

Návrh ústavních stěžovatelů na zrušení ust. § 15 zákona o odp. šk. byl opakovaně zamítnut Ústavním soudem ČR.¹¹¹

Otázka promlčení

Zákonná šestiměsíční lhůta k mimosoudnímu projednání nároku má vztah i k otázce promlčení, k této problematice se vyjadřuje zákon o odp. šk. v ustanovení § 35. „V návaznosti na toto obligatorní předběžné projednání nároku je pak zaveden zvláštní případ stavení běhu promlčecí doby právě po dobu odpovídající délce projednání nároku u příslušného úřadu, tedy ode dne uplatnění nároku do skončení jeho projednání příslušným orgánem, nejdéle však v délce šesti měsíců, které zákon ústřednímu orgánu k projednání nároku dává. Po tuto dobu tedy subjektivní ani objektivní promlčecí doba neběží.“¹¹²

Lze tak uzavřít, že promlčecí lhůta šesti měsíců stanovená v ustanovení § 32 odst. 3 zákona o odp. šk. počíná v případě nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení běžet v zásadě ode dne, kdy poslední rozhodnutí ve věci nabylo právní moci. Po dobu předběžného projednání nároku u příslušného orgánu se tato promlčecí doba staví (nejdéle však na dobu šesti měsíců), a po vyrozumění poškozeného o výsledku mimosoudního projednání pokračuje.

¹¹¹ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2010, sp. zn. II. ÚS 1612/09, ASPI.

¹¹² VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 338 s.

Jak bylo uvedeno výše, zákon s nedodržením zákonné šestiměsíční lhůty nespojuje žádné sankce, je tak právem poškozeného, pokud jeho nárok nebyl ve stanovené lhůtě příslušným úřadem projednán, domáhat se tvrzeného nároku u soudu. Po uplynutí šestiměsíční lhůty začíná opět běžet promlčecí lhůta. Je tudíž věcí bdělosti poškozených, aby případné právo uplatnili u soudu včas.

Obligaturní charakter předběžného projednání

Předběžné projednání nároku na náhradu škody je podmínkou pro případné uplatnění nároku u soudu. Obligaturní charakter předběžného projednání nároku zdůrazňuje především ustanovení § 14 odst. 3 a § 1 odst. zákona o odp. šk.

Pokud je žaloba podána bez předběžného projednání u příslušného úřadu, jedná se o odstranitelný nedostatek podmínek řízení a je namístě poučit poškozeného o povinnosti předběžného projednání a buď pouze vyčkat, než uběhne lhůta šesti měsíců nebo řízení přerušit, opět na dobu šesti měsíců.

Z obligaturní podmínky předběžného projednání nároku na náhradu škody existuje ovšem soudní judikaturou dovozená výjimka. „Nebyl-li nárok na náhradu nemajetkové újmy takto způsobené předběžně projednán u příslušného úřadu, je třeba tento nedostatek podmínky řízení řešit postupem podle § 104 odst. 2 o. s. ř. Nicméně za situace, kdy takto soud prvního stupně nepostupoval a zároveň žaloba obsahující požadavek zadostiučinění byla doručena orgánu uvedenému v § 6 OdpŠk, u nějž měl být nárok předběžně projednán, uplynula lhůta šesti měsíců podle § 15 OdpŠk, v níž uplatněný nárok nebyl uspokojen, a tento orgán dal najevo, že jej uspokojit nehodlá, by postup podle § 104 odst. 1 o. s. ř. postrádal rozumný smysl, nemohl by naplnit účel sledovaný § 14 OdpŠk, byl by zcela formální a odporoval by zásadám rychlosti a hospodárnosti soudního řízení.“¹¹³

5.3.2 Procesní postup odškodňovacího řízení

Po neúspěšném předběžném uplatnění nároku na poskytnutí odškodnění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení, tj. kdy jejich nároku nebylo

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, www.nsoud.cz.

vyhověno vůbec nebo bylo vyhověno pouze zčásti, mají poškození právo domáhat se tvrzeného nároku soudní cestou.

Nároku se lze domáhat podáním žaloby v občanskoprávním řízení u věcně i místně příslušného soudu.

Věcná příslušnost

Nárok se uplatňuje u okresního soudu, který je, dle ustanovení § 9 odst. 1 o. s. ř., věcně příslušný k projednání nároku na náhradu škody podle zákona o odp. šk (u žalob satisfakčních je naproti tomu soudem příslušným pro rozhodování věci v prvním stupni soud krajský dle ust. § 9 odst. 2 písm. a) o. s. ř.)

Místní příslušnost

Místně příslušným je dle obecných pravidel (ustanovení § 84 o. s. ř.) obecný soud žalovaného. Je-li žalován stát, bude obecným soudem žalovaného ten okresní soud, v jehož obvodu má sídlo příslušná organizační složka státu. Poškozený má v daném případě možnost využít i místní příslušnost danou na výběr podle ustanovení § 87 písm. b) o. s. ř. a namísto obecného soudu žalovaného podat žalobu k soudu, v jehož obvodu došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu škody.¹¹⁴ V případě nesprávného úředního postupu tak může být místně příslušným soudem kromě obecného soudu žalovaného i soud, v jehož obvodu probíhalo soudní řízení, které je dle tvrzení poškozeného stíženo nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

Obecným soudem žalovaného, pokud je příslušnou organizační složkou žalované ČR Ministerstvo spravedlnosti, je Obvodní soud pro Prahu 2, který je odškodňovacími žalobami doslova zahlcen. Dočasná specializace několika vybraných senátů, které se zabývaly pouze odškodňovací agendou, se ukázala jako neefektivní, neboť v průběhu krátkého času došlo k přetížení takto specializovaných senátů. Přesto se domnívám, že zrušení specializace bylo chybným krokem, neboť předsedové specializovaných senátů byli bezprostředně konfrontováni s nejnovější a neustále se vyvíjející rozhodovací praxí zejména Nejvyššího soudu ČR, ale také Ústavního soudu ČR, kterou mohly následně vtělit do svých rozhodnutí.

¹¹⁴ Viz VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 188 s.

Označení žalovaného

Soudní řízení o nároku na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu je řízením sporným, vymezení účastníků se zakládá procesním způsobem. Je tedy na žalobci, aby v žalobě žalovaného správně označil. Žalovaný musí být označen tak, aby jej nebylo možné zaměnit s nikým jiným a aby bylo nepochybné, kdo je žalovaným.

Správné označení státu jako účastníka řízení musí obsahovat označení státu (Česká republika) a označení příslušné organizační složky, která za stát před soudem vystupuje. Pokud je příslušná organizační složka označena neúplně, neurčitě, nesrozumitelně, případně je označena organizační složka neexistující, jde o vadu žaloby, kterou je možno odstranit postupem podle ustanovení § 43 o. s. ř., tj. soud žalobce vyzve k opravě žaloby. V případě, že žalobce žalovaného označí správně, tj. za žalovaného označí stát a řádně uvede organizační složku, nicméně označí organizační složku, která v daném případě není podle zákona o odp. šk. oprávněná za stát před soudem vystupovat, nejde ani o nedostatek podmínky řízení, ani o nedostatek žaloby. Dle příslušných ustanovení se stát stal účastníkem řízení a je povinností soudu, aby v takovém případě jednal s příslušným státním orgánem, aniž by o tom vydával rozhodnutí. Pokud v průběhu řízení vyjde najevo, že příslušnou je jiná organizační složka státu než ta, s kterou do té doby soud jednal, přestane s ní jednat a do řízení přibere příslušnou organizační složku. Případný omyl zakládá vadu řízení, která by mohla mít vliv na správnost rozhodnutí a je napravitelný cestou opravných prostředků.¹¹⁵ Je ovšem vhodné, aby dosavadní a i nový účastník řízení resp. původní i nová organizační složka státu byly o postupu soudu informovány.

V praxi také často dochází k situacím, kdy je jako účastník řízení jasně a srozumitelně označen subjekt, který nemá způsobilost být účastníkem řízení, v případě žalob o poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu dle zákona o odp. šk. to ve většině případů bývá samo Ministerstvo spravedlnosti. V takovém případě se již nejedná o vadu podání, ale o nedostatek podmínky řízení a mělo by dojít k zastavení řízení dle příslušných ustanovení o. s. ř.

¹¹⁵ Viz VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 190 s.

Náležitosti žaloby

Žaloba na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou průtahy v soudním řízení musí splňovat všechny obecné náležitosti podání podle ustanovení § 42 odst. 4 o. s. ř. a také náležitosti návrhu na zahájení řízení podle ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř.

Ze žaloby tak musí být patrné, kdo ji činí, které věci se týká a co sleduje, musí být podepsána a datována. Žaloba musí rovněž obsahovat označení účastníků, vylíčení rozhodujících skutečností a označení důkazů. Ze žaloby musí být rovněž patrné, čeho se žalobce domáhá. „V procesu ovládaném projednací zásadou hrají významnou roli procesní instituty „povinnost tvrzení“ a „povinnost důkazní“ a s nimi spojená břemena „břemeno tvrzení“ a „břemeno důkazní“ (onus probandi). Znamenají, že účastník domáhající se ochrany (především žalobce, ale při námitkách i žalovaný) je povinen uvést (tvrdit) rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání, pod následkem prohry sporu.“¹¹⁶

Nejvyšší soud ČR ve své judikatuře postavil najisto, že je nutno nemajetkovou újmu jako základní předpoklad vzniku odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení tvrdit, i když se její vznik předpokládá. Požadované tvrzení bude zpravidla v žalobě obsaženo ve vylíčení rozhodných skutečností, toho, čeho se žalobce domáhá a také v objasnění motivace k podání předmětné žaloby.¹¹⁷ „I o přiznání přiměřeného zadostiučinění může soud jednat a rozhodovat pouze na základě žaloby a v ní obsažené žalobní žádosti – návrhu (petitu) postižené fyzické osoby - § 153 odst. 2 OSŘ (nikoliv tedy z úřední povinnosti). Z toho vyplývá, že pokud postižená osoba o přiznání přiměřeného zadostiučinění podáním žaloby nepožádá, nemůže být soudem o zadostiučinění jednáno, tím méně o něm být rozhodnuto („iudex ne eat ultra petita partium“).“¹¹⁸

¹¹⁶ WINTEROVÁ, A. a kolektiv. Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde Praha a.s., 2011, 74 s.

¹¹⁷ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹¹⁸ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 180 s.

Žalobní petit musí vždy obsahovat formu zadostiučinění, které se poškozená osoba domáhá, v případě žaloby na poskytnutí zadostiučinění v penězích je nutno uvést i žalovanou částku.

Hloubku zásahu tvrzeného nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení je třeba dokazovat pouze v případech, kdy žalobce tvrdí jiný než obvyklý zásah, tj. krom nejistoty ohledně výsledku řízení, ve které byl v důsledku nesprávného úředního postupu udržován po nepřiměřeně dlouhou dobu, tvrdí také jiné, povětšinou intenzivnější zásahy do jeho osobnostní sféry. V takovém případě nese důkazní břemeno k prokázání svých tvrzení. V případech, kdy naopak žalovaná strana tvrdí menší než očekávaný zásah do osobnostní sféry žalobce, zejména s ohledem na jednotlivé typy řízení, je na ní, aby ve sporu unesla důkazní břemeno.

V souvislosti s obligatorním předběžným projednáním nároku u příslušného orgánu dle ustanovení § 14 odst. 3 zákona o odp. šk. je nanejvýš žádoucí v žalobě rovněž uvést, zda byl nárok žalobce u příslušného orgánu předběžně projednán a s jakým výsledkem.

Důkazní prostředky

Stěžejním důkazním prostředkem v případě tvrzené nepřiměřené délky soudního řízení je předmětný soudní spis. Soud provádí důkaz přehledem spisu zejména s ohledem na chronologii jednotlivých úkonů a rozhodnutí soudu a podání účastníků. Pokud žalobce nenavrhuje další důkazy kromě předmětného soudního spisu a listin prokazujících mimosoudní projednání nároku žalobce, je namístě rozhodnout bez nařízení jednání podle ustanovení § 115a o. s. ř.

Intenzitu nemajetkové újmy není třeba prokazovat, pokud ovšem, jak bylo uvedeno výše, není tvrzen jiný než běžný zásah do osobnostní sféry žalobce. V opačném případě je namístě využít i dalších důkazních prostředků, zejména výslech účastníků (konkrétně žalobce), popřípadě svědků či listinné důkazy.

Neskončená řízení

Jelikož je možné o poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení žádat ještě před pravomocným skončením řízení v jeho průběhu¹¹⁹, posuzuje soud délku řízení ke stavu, v jakém se nachází v době rozhodování soudu. Totožnou praxi zavedl i ESLP. „V případě ještě neskončeného řízení posuzuje ESLP délku řízení k datu svého rozhodnutí, nikoli tedy třeba jen k datu podání stížnosti.“¹²⁰

Rozhodnutí

Pokud po provedeném dokazování soud dojde k závěru, že v posuzovaném řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu, vzniku nemajetkové újmy v osobnostní sféře poškozeného a že nesprávný úřední postup je přímou příčinou vzniklé nemajetkové újmy, rozhodne soud o podané žalobě. „Jsou-li v konkrétním případě splněny stanovené zákonné podmínky pro přiznání přiměřeného zadostiučinění, soud nemá jen právo, nýbrž zároveň povinnost žalobě o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění vyhovět.“¹²¹

Shledá-li soud žalobcem navrženou formu, popřípadě i výši zadostiučinění jako odpovídající, žalobě vyhoví, pokud ne, žalobu zcela nebo částečně zamítne.¹²² „Tak tomu však nebude tam, kde určitá forma morálního zadostiučinění, kterou soud na základě svého zjištění považuje za přiměřenou a tím za účinnou, je v obsahu navrhované formy nároku postiženou fyzickou osobou již zahrnuta (a maiori ad minus continetur).“¹²³ Pokud tedy soud nevyhoví žalobě na poskytnutí zadostiučinění v penězích, neboť po zhodnocení veškerých relevantních okolností případu dospěje k závěru, že konstatování existence nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřenosti délky zkoumaného řízení, resp. porušení práva poškozeného žalobce na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě, představuje

¹¹⁹ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹²⁰ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 700 s.

¹²¹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 179 s.

¹²² Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 181 s.

¹²³ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004, 181 s.

odpovídající a dostatečnou formu odškodnění, učiní tak ve výroku svého rozhodnutí a žalobu na zaplacení zadostiučinění v penězích zamítne. Nejvyšší soud ČR sám klade vnitrostátním soudům podmínku, aby dospěli-li k závěru, že je namístě konstatování porušení práva, toto porušení vyslovily ve výroku rozsudku ve věci samé.¹²⁴

Osvobození od soudních poplatků

Řízení o poskytnutí náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem je podle ust. § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, osvobozeno od soudních poplatků. Na jedné straně osvobození tohoto typu řízení od soudních poplatků umožňuje všem bez ohledu na jejich majetkové poměry domáhat se svých nároků na náhradu škody od státu, na druhou stranu dochází k ještě většímu zahlcení vnitrostátních soudů a k růstu počtu tzv. „kverulatočních žalob“, tj. žalob osob, které považují vedení soudních sporů proti státu (a často i jiným osobám) za svůj koníček. Při uplatnění nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou průtahy v soudním řízení není nutno, aby byl účastník zastoupen advokátem, na žalobu jsou v podstatě kladeny pouze obecné nároky. Domnívám se, že zavedením byť minimálního soudního poplatku by se snížil počet nesmyslných žalob zatěžujících soudní aparát.

Určitou formu „zpoplatnění“ odškodňovacího řízení představuje možnost žalovaného státu jako právně nezastoupeného účastníka řízení uplatňovat právo na náhradu nákladů soudního řízení. Ustanovení § 151 odst. 3 o. s. ř. umožňuje právně nezastoupenému účastníku soudního řízení uplatňovat náhradu nákladů řízení v paušální výši dle zvláštního právního předpisu, pokud tento účastník nedoložil výši svých hotových výdajů nebo výdajů svého jiného zástupce. V odškodňovacím řízení vystupuje na straně žalované stát zastoupený příslušnou organizační složkou. Doložení výše hotových výdajů spojených s vedením odškodňovacího řízení není možné, je však možné uplatnit alespoň náhradu nákladů řízení v paušální výši dle zvláštního právního předpisu. V případě procesního úspěchu žalované strany tak je možné uložit procesně neúspěšnému žalobci povinnost zaplatit žalovanému státu náhradu nákladů řízení, což může do určité míry působit preventivně a snižovat počet zjevně nedůvodných či nesmyslných žalob dle zákona o odp. šk.

¹²⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, www.nsoud.cz.

5.4. Odškodňovací řízení jako podmínka podání stížnosti k ESLP

Závěrem této kapitoly nelze krátce nezpomenout, že pouhý nesouhlas či polemika s výší přiznaného zadostiučnění v penězích není dovolacím důvodem¹²⁵ a že podání vnitrostátní žaloby na poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení je podmínkou pro případné podání stížnosti k ESLP. Výsledek odškodňovacího řízení není pro podání stížnosti k ESLP rozhodující.

ESLP ve své judikatuře „upřesnil, že je namístě od stěžovatelů požadovat, aby proti České republice podali k příslušnému soudu žalobu na náhradu škody, vznikne-li spor o výši náhrady přiznané Ministerstvem spravedlnosti nebo pokud Ministerstvo spravedlnosti žádnou náhradu nepřizná.“¹²⁶ Podmínkou by mělo být nejenom podání žaloby, ale také vyčerpání opravných prostředků včetně dovolání a podání ústavní stížnosti.

V tomto směru však lze v judikatuře ESLP vystopovat určitou benevolenci, kdy v některých případech nepovažoval podanou stížnost za nepřijatelnou pro nevyčerpání všech prostředků nápravy, tj. i když se stěžovatel neobrátil na Nejvyšší soud ČR a Ústavní soud ČR.¹²⁷ „ESLP dospěl k závěru, že řízení před soudy dvou stupňů soudní soustavy následující po povinném projednání nároku podle § 14 a 15 zákona č. 82/1998 Sb. Dalo státu dostatečnou příležitost napravit tvrzené porušení. Zohlednil také, že rozhodnutí vydaná odvolacím soudem jsou konečná bez ohledu na možnost zapojení Nejvyššího a Ústavního soudu. Za těchto okolností se domníval, že žádat po stěžovatelích, aby pokračovali v řízení i před těmito vyššími soudními instancemi, by na jedné straně zatížilo stěžovatele, pokud jde o jejich čas i výdaje, a zároveň by znamenalo nebezpečí zahlcení těchto vyšších soudů.“¹²⁸

¹²⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4534/2009, www.nsoud.cz.

¹²⁶ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 730 s.

¹²⁷ Viz Rozsudek Najvar proti České republice ze dne 3. 3. 2009, www.echr.coe.int.

¹²⁸ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 730 s.

V jiném svém rozhodnutí zašel ESLP ještě dál, kdy vzhledem k nepřiměřené délce kompenzačního řízení stěžovateli odpustil i podání odvolání jako řádného opravného prostředku.¹²⁹

Uvedený trend rozhodovací praxe ESLP považuji za nebezpečný. Je sice pravdou, že řízení před Nejvyšším soudem ČR a Ústavním soudem ČR do jisté míry prodlužuje odškodňovací řízení, na druhou stranu je to však právě Nejvyšší soud ČR, jenž je ze zákona povolán sjednocovat roztržitou rozhodovací praxi nižších soudů. Nejvyšší soud ČR vytváří quasiprecedenční judikaturu týkající se poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení a častokrát rušením rozhodnutí nižších soudů odstraňuje v jejich rozhodování zjevné nesprávnosti. Je tak možné dosáhnout poškozeným kýženého výsledku i na vnitrostátní úrovni. Je nutno také poznamenat, že i když řízení před Nejvyšším soudem ČR, popřípadě před Ústavním soudem ČR trvá určitou dobu, bude tato doba obvykle kratší, než je rozhodování ESLP o podaných stížnostech. Může také dojít k zneužívání tvrzení, že odškodňovací řízení trvá již nepřiměřenou dobu a k podávání stížností přímo k ESLP a tím k jeho zahlcení, tuto skutečnost si však sám ESLP zřejmě neuvědomuje.

¹²⁹ Viz Rozsudek Golha proti České republice ze dne 26. 8. 2011, www.echr.coe.int.

6. Hodnocení vybrané judikatury

6.1 Soudní rozhodnutí jako pramen práva

V kontinentálním typu právní kultury, k němuž se řadí i Česká republika, nejsou soudní rozhodnutí pramenem práva. „Soudní precedens je druh judikátu, tj. soudního rozhodnutí, které je prvním řešením daného případu, dosud právem neupraveného, závazným pro obdobné případy v budoucnosti.“¹³⁰ V anglo-americkém právním systému soudní rozhodnutí, která mají charakter precedentu, pramenem práva jsou.

V kontinentálním typu právní kultury nejsou rozhodnutí vyšších soudů obecně právně závazná, nicméně některé klíčové judikáty mají quasiprecedenční význam.¹³¹ Uvedené s jistotou platí v případě soudních rozhodnutí týkajících se odškodňování nároků na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

6.1.1 Význam soudních rozhodnutí ve vztahu k zákonu o odp. šk.

Zákonná úprava obsahující poměrně neurčité pojmy typu „porušení povinnosti učinit úkon či vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě“, „složitost řízení“, „význam předmětu řízení pro poškozeného“, „celková délka řízení“, „konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující“, „nahradit jinak“ apod. způsobovaly v praxi značné výkladové obtíže a rozhodovací praxe soudů se značně lišila.

V této situaci získala značný význam soudní judikatura, zejména soudní rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, jenž je ze zákona povolán sledovat a vyhodnocovat pravomocná rozhodnutí soudů (ust. § 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích) a v podstatě takto sjednocovat rozličnou rozhodovací praxi obecných a odvolacích soudů. Mnohá z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR získala právě výše zmiňovaný quasiprecedenční význam a bylo dle nich postupováno nejenom v odškodňovacích řízeních, ale také v rámci předběžného projednání nároků poškozených u Ministerstva spravedlnosti.

¹³⁰ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6. Vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 73 s.

¹³¹ Viz GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6. Vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 73 s.

6.1.2 Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 206/2010

Dne 13. 4. 2011 došlo k vydání stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 206/2010, v němž Nejvyšší soud ČR uvedl, že „předkládané stanovisko si vedle svého právním řádem obecně vymezeného úkolu sjednocovat rozhodovací činnost soudů (§ 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích) klade za cíl poskytnout soudům nižších stupňů určité vodítko, jak postupovat při posouzení nároku na přiměřené zadostiučinění ve smyslu § 31a zákona (míněn zákon o odp. šk.), a tímto přispět i ke zjednodušení a zkrácení kompenzačního řízení.“¹³²

Už několik let představuje citované stanovisko vedle ustanovení zákona o odp. šk. druhý základní „pramen“, z něhož se vychází při posuzování nároků na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení. Uvedeným stanoviskem, které je ve své podstatě shrnutím předchozích rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR a je do značné míry inspirováno judikaturou ESLP, došlo k sjednocení výkladu některých neurčitých pojmů obsažených v ust. § 31a zákona o odp. šk. a k nastínění určitých pravidel, kterými by se orgány rozhodující o poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení měly řídit. „Tímto postupem by měla být zaručena relativní jednota v posuzování přiměřenosti délky řízení a určování výše zadostiučinění v rozhodovací praxi soudů České republiky, přičemž přiměřená délka soudního řízení o tomto kompenzačním prostředku by neměla být překročena. Bude též vyhověno náhledu Evropského soudu, že jsou to především orgány jednotlivých smluvních států, které mohou lépe posoudit, zda v individuálním případě došlo k překročení přiměřené délky řízení, resp. jaké zadostiučinění se jeví jako adekvátní.“¹³³

¹³² Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹³³ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

6.2 Rozbor vybrané judikatury

Judikatura Nejvyššího soudu ČR týkající se projednávané problematiky je velice obsáhlá a její celkový a podrobný rozbor by zřejmě přesáhl účel i možnosti rigorózní práce. Z uvedeného důvodu bych si dovolila pouze stručně nastínit, co rozhodovací praxe českých soudů chápe pod jednotlivými body (kritérii) uvedenými v demonstrativním výčtu ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk., kterými je nutno se řídit při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení. Rozbor jednotlivých kritérií považuji za důležitý, neboť tato kritéria se uplatní také při posuzování samotné existence nároku, tj. při rozhodování o otázce, zda v tom kterém řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení či nikoli, a také při hodnocení, jakou formu zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu je nejvhodnější zvolit v konkrétním posuzovaném případě.

Zákonodárce tak „kritéria pro účely stanovení výše náhrady vtělená do § 31a odst. 3 Odpšk převzal z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), který je ovšem (aniž vzhledem k dikci Úmluvy pociťuje potřebu odlišovat základ nároku, tj. podmínky odpovědnosti, od výše náhrady) užívá nejen ke zdůvodnění jím přiznávaného rozsahu zadostiučinění, nýbrž taktéž k posouzení přiměřenosti délky napadeného řízení, tedy vlastně k otázce základu nároku.“¹³⁴

6.2.1 Celková délka řízení

Úvodem je nutno zopakovat, že jak ESLP, tak české soudy jednoznačně preferují komplexní pohled na řízení, tzn., že při hodnocení přiměřenosti, resp. nepřiměřenosti délky řízení vycházejí z celkové délky řízení. Odškodnění za nepřiměřenou délku řízení náleží poškozeným také za celkovou délku řízení, nikoli jenom za období jednotlivých průtahů v řízení.

Celkovou délkou řízení se rozumí jeho trvání od zahájení řízení do jeho pravomocného skončení. Podstata nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním

¹³⁴ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 281 s.

postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení záležitosti zejména ve stavu nejistoty ohledně výsledku řízení, v němž je účastník dlouhotrvajícího řízení udržován po nepřiměřeně dlouhou dobu. Proto je logické, že pravomocným skončením řízení bude jeho výsledek postaven najisto a nemajetková újma, kterou poškozený účastník vnímá po celou dobu řízení, bude v okamžiku jeho skončení završena.

Prvním ze zákonem vyjmenovaných kritérií je celková délka řízení. Toto kritérium se na první pohled nemusí jevit jako nejdůležitější, avšak nejdůležitějším kritériem je. Je třeba si uvědomit, že celková délka řízení je východiskem při výpočtu výše zadostiučinění v penězích, který se opírá o roční sazbu násobenou počtem let trvání řízení s modifikací výsledku dalšími kritérii. Celková délka řízení je tak důležitá i pro rozsah případného zadostiučinění v penězích.

Počátek řízení

Určení počátku řízení většinou nepředstavuje výraznější problém. Jedná se v zásadě o den, kdy byl podán návrh na zahájení řízení. „Zahajuje-li se řízení na návrh, je řízení započato dnem, kdy návrh na zahájení řízení (žaloba) došel orgánu (soudu) – např. § 44 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř.“), nebo § 82 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), či § 32 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“). Zahajuje-li se řízení z moci úřední (bez návrhu), je řízení zahájeno dnem, kdy rozhodnutí o zahájení řízení bylo doručeno účastníkovi (§ 46 s. ř., § 81 o. s. ř.). Mělo-li však být správní řízení zahájeno v zákonem předpokládané lhůtě (§ 80 odst. 2 s. ř.), je významným den, kdy se správní orgán dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední.“¹³⁵ I ESLP považuje za začátek civilního řízení den, kdy byl soud podán příslušný návrh na zahájení řízení.

V případě trestního řízení je za jeho počátek považován okamžik, kdy je podezřelá osobě sdělena konkrétní obvinění ze spáchání trestního činu. Trestní stíhání se zahajuje vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání dle ust. § 160 t. ř., za počátek řízení se považuje den, kdy bylo usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno obviněnému. „Osoba

¹³⁵ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

podezřelá ze spáchání trestného činu se okamžikem oznámení (doručení nebo vyhlášení) tohoto usnesení stává obviněným v trestním řízení (§ 32). Od tohoto okamžiku lze proti takové osobě použít prostředků daných trestním řádem jako proti obviněnému. Podání opravného prostředku proti tomuto rozhodnutí nemá odkladný účinek, takže ve vyšetřování se pokračuje bez ohledu na podaný opravný prostředek.“¹³⁶

ESLP za počátek trestního řízení rovněž považuje okamžik sdělení obvinění, tento ESLP definoval jako oficiální oznámení příslušného orgánu, že se dané osobě vytýká, že spáchala trestný čin. V závislosti na modalitách trestního řízení ve vnitrostátním právu smluvních stran se pak bude posuzovat počátek trestního řízení různě, v podmínkách vnitrostátního práva České republiky půjde o den, kdy bylo osobě podezřelé sděleno obvinění, resp. jí byl doručen opis usnesení o zahájení trestního řízení (viz. rozsudek Barfuss proti České republice ze dne 31. 7. 2000, rozsudek Punzelt proti České republice ze dne 25. 4. 2000¹³⁷). Výjimku představuje případ, kdy se obviněný dozví o zahájení trestního stíhání proti jeho osobě až po určité době po formálním sdělení obvinění, např. v případě řízení proti uprchlému. Počátkem trestního řízení není v žádném případě okamžik podání trestného oznámení.

Celková délka řízení v rozhodnutích ESLP a v rozhodnutích českých soudů

ESLP se při posuzování přiměřenosti délky řízení zabývá pouze obdobím po dni 18. 3. 1992, od tohoto dne je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod závazná pro Českou republiku. ESLP přitom přihlíží ke stavu, v jakém se řízení v březnu 1992 nacházelo. „Jestliže tedy v případě námitek porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě se ESLP může zabývat pouze délkou řízení poté, co se Úmluva stala pro daný stát závaznou, konstatuje na druhé straně tradičně, že pro posouzení přiměřenosti dotyčného časového úseku je nicméně namístě vzít v úvahu stav, v jakém se řízení k tomuto datu nacházelo.“¹³⁸

České soudy zpočátku rovněž posuzovaly délku řízení pouze ode dne 18. 3. 1992, fáze řízení před uvedeným datem nebyla do celkové délky řízení započítávána. Až Nejvyšší soud

¹³⁶ CÍSAŘOVÁ, D. a kolektiv. Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, 432 s.

¹³⁷ www.echr.coe.int.

¹³⁸ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 699 s.

ČR uvedenou praxi ukončil a stanovil, že „z judikatury Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že tento soud není oprávněn posuzovat okolnosti zakládající porušení práv plynoucích z Úmluvy, ke kterým došlo v době do 18. 3. 1992, kdy se Úmluva stala závaznou pro Českou republiku. Při zkoumání přiměřenosti délky řízení proto ESLP nepřihlíží k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě založené čl. 6 odst. 1 Úmluvy v době, po kterou řízení běželo před 18. 3. 1992, bere však do úvahy stav, v němž se dané řízení ke dni 18. 3. 1992 nacházelo (viz věc Luboše Patery proti České republice, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 10. 1. 2006, č. 25326/03, odst. 1.1.2). Uvedené časové omezení se však týká pouze aplikovatelnosti Úmluvy ve vztahu k České republice, nikoli omezení aplikovatelnosti § 13 odst. 1 věta druhá a třetí OdpŠk a § 31a OdpŠk. Pokud ustanovení § 13 odst. 1 věta třetí OdpŠk obsahuje v poznámce pod čarou č. 8a odkaz na čl. 6 Úmluvy, je třeba jej chápat jako potvrzující tu skutečnost, že se při hodnocení přiměřenosti délky řízení či rozhodování vychází z kritérií, která ve své judikatuře dovedl ESLP, nikoli tak, že je použitelnost čl. 13 odst. 1 věta třetí OdpŠk omezena časovou působností Úmluvy.“¹³⁹

Nejvyšší soud tak jednoznačně stanovil, že do celkové délky řízení je nutno započítat i období před rokem 1992. S uvedeným přístupem se ztotožňuje i Ústavní soud ČR, který připomíná existenci čl. 38 odst. 2 a čl. 36 odst. 3 Listiny, přičemž ta platí nepřetržitě ode dne svého vyhlášení (8. 2. 1991) a vzhledem k výslovnému uznání přirozenoprávní povahy základních práv a svobod tyto pouze deklaruje, a proto je namíste brát v úvahu celkovou délku řízení, tj. i ten úsek řízení, který probíhal před 18. 3. 1992.¹⁴⁰

Konec řízení

Za konec řízení je obecně považován okamžik nabytí právní moci posledního rozhodnutí, které bylo v řízení vydáno. V podmínkách České republiky je do celkové délky řízení nutno započítat i řízení o mimořádných opravných prostředcích, a stejně tak řízení o ústavní stížnosti. Tento názor již několikrát vyslovil i Nejvyšší soud ČR (např. rozsudek NS ČR 30 Cdo 2742/2009)¹⁴¹.

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1614/2009, www.nsoud.cz.

¹⁴⁰ Viz náleží Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 192/11, ASPI.

¹⁴¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, www.nsoud.cz.

Tento závěr Nejvyššího soudu ČR má oporu v judikatuře ESLP (např. rozsudek Volf proti České republice ze dne 6. 9. 2005 nebo rozsudek Houfová proti České republice ze dne 15. 6. 2004)¹⁴². ESLP uvedl, že státy nejsou povinné zřizovat odvolací, dovolací či kasační soudy, nicméně ten stát, který tak učiní, je následně povinen zajistit, aby i řízení před těmito instancemi bylo přiměřeně dlouhé. Do celkové délky řízení je nutno započítat i řízení o mimořádných opravných prostředcích a ústavní stížnosti bez ohledu na výsledek řízení o uvedených opravných prostředcích.¹⁴³

Z uvedeného obecného pravidla existuje několik výjimek týkajících se mimořádného opravného prostředku - řízení o povolení obnovy řízení, dále stížnosti na porušení zákona v trestním řízení a doposud zůstávají sporné některé případy opožděně podaných mimořádných opravných prostředků a podávání opravných prostředků i v případě jejich nepřípustnosti.

Další otázky vztahující se k celkové délce řízení jsou otázky právního nástupnictví, přerušování řízení a otázky připočítání délky vykonávacího řízení k celkové délce nalézacího řízení a s tím související otázky promlčení.

Celková délka řízení představuje základní kritérium pro posuzování existence nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení. Až po určení celkové délky řízení je možné s ohledem na zbylá kritéria uvedená v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. zkoumat, zda řízení bylo nebo nebylo nepřiměřeně dlouhé. „Mezi pěti kritérii v ustanovení §31a odst. 3 Odpšk má délka řízení zvláštní postavení, neboť přiměřenost zjištěné délky řízení se zkoumá především z pohledu kritérií zbývajících, totiž ve světle konkrétních okolností daného případu charakterizujících složitost věci, chování stěžovatele a státních orgánů a význam řízení pro stěžovatele.“¹⁴⁴

¹⁴² www.echr.coe.int.

¹⁴³ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹⁴⁴ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 289 s.

6.2.2 Složitost řízení

„Zákon 82/1998 Sb. ve svém § 31a odst. 3 písm. b) výslovně stanoví, že soud přihlédne při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění rovněž ke složitosti řízení. Ve výše citovaném stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu pak bylo vysvětleno, že složitost případu (řízení) je jednou z možných objektivních příčin prodloužení řízení a že je možno přihlédnout jak k procesním komplikacím, tak i skutkové či hmotněprávní složitosti daného případu. Pod skutkovou složitostí pak chápe zejména rozsah účastníky tvrzených skutečností a z toho vyplývající rozsah prováděného dokazování a různorodost užitých důkazních prostředků – výslechy mnoha svědků, znalecké posudky, výslechy znalce apod. Taktéž ESLP považuje složitost případu (case's complexity) za hlavní kritérium při posouzení povahy případu, přičemž jedním ze znaků složitosti je komplexnost skutková (complexity of the facts). Ta je podle ESLP dána například velkým počtem žalovaných či svědků (např. rozsudek ze dne 27. 2. 1992, ve věci Golino proti Itálii, stížnost č. 12172/86, § 17) nebo potřebou vyhotovení více znaleckých posudků (např. rozsudek senátu čtvrté sekce ze dne 4. 10. 2001, ve věci Iłowiecki proti Polsku, stížnost č. 27504/95, § 87 či rozsudek ze dne 21. 12. 2004, ve věci Škodáková proti České republice, stížnost č. 71551/01, § 39).“¹⁴⁵

Složitost řízení představuje dle mého názoru jedno z klíčových kritérií, kterému je nezbytné se věnovat v případě posuzování přiměřenosti či nepřiměřenosti délky řízení a popřípadě i otázky výše poskytovaného odškodnění. „Složitost řízení je významným činitelem, neboť úměrně se zvyšující se složitostí projednávané věci se prodlužuje doba, v níž by měla být rozhodnuta.“¹⁴⁶

Důvodů složitosti řízení může být několik, základními jsou složitost právní, skutková a procesní, popřípadě jejich kombinace, i když v některých případech není možné určitou okolnost spolehlivě přiřadit k jedné z uvedených kategorií.¹⁴⁷

Skutková složitost řízení

¹⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2139/2010, www.nsoud.cz.

¹⁴⁶ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 289 s.

¹⁴⁷ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 704 s.

Skutková složitost řízení může spočívat například ve složitosti majetkových vztahů mezi účastníky, v množství vypořádávaného majetku, v napjatosti vztahů mezi účastníky, zejména v řízeních týkajících se péče o nezletilé a osobního stavu.

Dále lze k této kategorii zařadit i nutnost zkoumat neustále se měnící majetkové poměry účastníků, nebo s ohledem na změnu právních předpisů opakovaně vypracovávat znalecké posudky.

Také rozsah dokazování, nutnost znaleckého dokazování, obtížnosti při zjišťování skutkového stavu a povaha důkazních prostředků mohou přispívat ke složitosti řízení.

Skutková složitost trestního řízení bude vyplývat z povahy skutku, rozsahu trestné činnosti, počtu obviněných.¹⁴⁸

Procesní složitost řízení

Řízení lze považovat za procesně složitě zejména tehdy, pokud je soud nucen se vypořádat s četnými procesními návrhy účastníků řízení (jejichž srozumitelnost rovněž hraje nezanedbatelnou roli), s četnými opravnými prostředky, s vyšším počtem účastníků řízení, s problémy při doručování písemností a také s častými změnami či doplňováním návrhů účastníků.

Právní složitost řízení

Konečně je nutno zkoumat i právní složitost řízení, na kterou má vliv např. přijetí nové právní úpravy, nejednotnost rozhodovací praxe vyšších soudů, nutnost vypořádat se s předběžným vyřešením ústavnosti aplikovaného právního předpisu nebo také předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie.¹⁴⁹

Považuji za nezbytné uvést, že dle jednotné rozhodovací praxe ESLP i Nejvyššího soudu ČR je stát odpovědný za prodloužení řízení způsobené skutečností, že soud nižšího stupně nerespektoval závazný právní názor vyjádřený v rozhodnutí nadřízeného soudu nebo nález Ústavního soudu ČR, který je mu znám z úřední činnosti, popř. který byl publikován ve

¹⁴⁸ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 706 s.

¹⁴⁹ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu.¹⁵⁰ „Tak tomu bude zejména v případě, kdy půjde o nález směřující sice v jiné věci, ale vůči stejnému soudu nebo orgánu veřejné moci, jako dřívější nález s kasačními účinky nebo v případě, kdy půjde o nález publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu.“¹⁵¹

„Ústavodárce sice stanovil závaznost nálezů erga omnes, ale vzhledem k tomu, že rozhodování Ústavního soudu se týká různých zákonem jmenovaných účastníků (podle typů řízení), závaznost znamená, že nálezy musí respektovat jak všechny ve výroku dotčené osoby, tak i ty, jichž by se věc mohla v budoucnosti týkat a měly by znovu ve věci rozhodnout (nové rozhodnutí orgánu po zrušení jeho předchozího rozhodnutí, respektování neplatnosti zrušeného článku zákona normotvůrcem, rozhodnutí kompetenčního sporu apod.). Lze tedy říct, že závaznost nálezů není otázkou erga omnes či inter – partes, ale zcela individualizovaného posouzení z hlediska typu řízení před ústavním soudem.“¹⁵²

V odborné literatuře byly na rozsah závaznosti nálezů Ústavního soudu ČR vysloveny různé názory. Závazné jsou nesporně výroky, obsažené v nálezech Ústavního soudu ČR. Určitým problémem se však jeví časové zpoždění při vydávání Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, neboť podmínka všeobecné závaznosti by musela být nepochybně vázána na všeobecnou dostupnost rozhodnutí. Ta je splněna u nálezů vyhlášených ve Sbírce zákonů. Co se týče právních názorů vyslovených pouze v odůvodnění nálezů, které se ve Sbírce zákonů nevyhlašují, ty formálně závazné nejsou.¹⁵³

O obdobnou vadu půjde také v případě, kdy došlo k opakovanému rušení rozhodnutí soudu nižšího stupně soudem nadřízeným pro nepřekoumatelnost. Výše uvedené okolnosti (rušení rozhodnutí soudu nižšího stupně soudem vyššího stupně pro nepřekoumatelnost nebo nerespektování závazného právního názoru) však musí být ve zrušujícím rozhodnutí výslovně uvedeny.

Přítomnost mezinárodního prvku

¹⁵⁰ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 30 Cdo 14/2010, www.nsoud.cz.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 30 Cdo 14/2010, www.nsoud.cz.

¹⁵² KLÍMA, Karel. Ústavní právo. 4.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 702 s.

¹⁵³ Viz GERLOCH, A.; HŘEBEK, J.; ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky. 5. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013, 221 s.

Na složitost řízení bude rovněž mít vliv přítomnost mezinárodního prvku, kdy soud nelze obecně činit odpovědným za prodloužení řízení způsobené nedostatkem spolupráce nebo zdlouhavou spoluprací zahraničního soudu při provádění důkazu nebo doručování písemností do ciziny. Nicméně je nežádoucí, aby bylo řízení „donekonečna prodlužováno s odkazem na nutnost získávat informace ze zahraničí. Je věcí státu, aby se s problematikou zahraničních prvků v trestním řízení, včetně mezinárodní spolupráce, vypořádal zajištěním funkčního a rychlého systému právní pomoci, či jiným způsobem.“¹⁵⁴

Počet stupňů soudní soustavy

Ve třetí kapitole (oddíl 3.3.3) této práce jsem již zmiňovala, že ke kritériu složitosti řízení lze přiřadit i počet stupňů soudní soustavy, které se na rozhodování v posuzovaném řízení podílely. Tato okolnost je dle mého názoru velice důležitá z hlediska posouzení celkové délky řízení a její přiměřenosti, resp. nepřiměřenosti.

Pokud účastníci soudního řízení využívají svého práva podávat opravné prostředky (řádné i mimořádné) proti jednotlivým rozhodnutím soudu, musí počítat se zcela přirozeným prodloužením řízení o dobu nezbytně nutnou k rozhodnutí o každém podaném opravném prostředku. V souvislosti s počtem podaných opravných prostředků se bude prodlužovat i celková doba posuzovaného řízení a tuto okolnost není možné klást k tíži státu, samozřejmě pouze v případě, pokud bylo o podaných opravných prostředcích rozhodnuto bez průtahů a v přiměřené době.

6.2.3 Jednání poškozeného

Při hodnocení přiměřenosti délky řízení je nutno věnovat pozornost i chování samotného poškozeného účastníka a ostatních účastníků řízení. Chování účastníků řízení i samého poškozeného je subjektivním kritériem, které na celkovou délku řízení může působit v pozitivním, ale také v negativním směru.

V kompenzačním neboli odškodňovacím řízení je zvýšená pozornost věnována zejména procesnímu chování poškozeného, i když se domnívám, že by přinejmenším stejná pozornost měla být věnována i procesnímu chování ostatních účastníků řízení, které se na

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 641/04, ASPI.

délce řízení také podílejí a jejichž chování nemůže soud ovlivnit vůbec, nebo jenom v omezené míře.

Chování poškozeného účastníka řízení

Poškozený jako účastník řízení může svým chováním přispět k prodloužení řízení, a to zejména svou nečinností, která může spočívat v tom, že účastník na výzvy soudu nereaguje buď vůbec, nebo až po soudem stanovené lhůtě. Častými bývají případy nezaplacení soudního poplatku v určené lhůtě, ale až po vydání usnesení o zastavení řízení dle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

Poškozený může také k prodloužení délky řízení přispět například nejasnou nebo nekompletní žalobou či následnými nejasnými podáními. Poškozený může délku řízení negativně ovlivnit i svou přílišnou aktivitou, která může spočívat v rozsáhlých podáních adresovaných soudu, častými změnami tvrzení a doplňováním návrhů na dokazování postupně v průběhu řízení, nebo naopak nedostatkem očekávaní a žádoucí aktivity, konkrétně například nedostavováním se k nařízeným jednáním, nespoluprací při doručování apod.

Poškozenému nemůže být vytýkáno uplatňování procesních prostředků, které mu k jeho ochraně poskytuje vnitrostátní právo. Jedná se zejména o řádné a mimořádné opravné prostředky, žádosti o odročení jednání, žádosti o prodloužení soudcovských lhůt, námitky podjatosti, žádosti o delegaci věci na jiný soud, stížnosti na postup vyšetřujících orgánů, změna právního zastoupení, žádost o provedení dalších důkazů, odmítnutí výpovědi atd.

Stát stejně tak nemůže být činěn odpovědným za průtahy, které vznikly právě v důsledku nutnosti se s těmito návrhy poškozeného vypořádat, pokud o nich bylo ovšem rozhodnuto bez zbytečných průtahů v přiměřené lhůtě.¹⁵⁵ ESLP například v rozhodnutí ve věci Vladimír Dostál proti České republice ze dne 25. 5. 2004 shledal délku posuzovaného řízení přiměřenou, přihlédl i k tomu, že stěžovatel systematicky podával opravné prostředky proti všem rozhodnutím soudu procesní povahy, které byly vydány v jeho neprospěch, a

¹⁵⁵ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 708 s.

tímto postupem bránil soudu meritorně rozhodnout.¹⁵⁶ „Platí, že i když stěžovateli nelze vyčítat využívání procesních prostředků, nelze zároveň průtahy tím způsobené přičítat státu.“¹⁵⁷

Poněkud jiná situace nastává v trestním řízení, kdy od obviněného, resp. obžalovaného nelze očekávat, že bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. K tíži státu tak nemůže být přičítáno prodloužení délky trestního stíhání vzniklé snahou obviněného resp. obžalovaného co nejvíc oddálit vydání konečného rozhodnutí ve věci (viz. např. rozsudek ESLP ve věci Lammi proti Finsku ze dne 15. 11. 2005)¹⁵⁸. Obdobný závěr vyslovil i Ústavní soud ČR. Stanovil, že „trestní řízení je ovládáno zásadou presumpce nevinny a proto pouhý fakt, že se obviněný nepřiznal k trestné činnosti, nelze uvádět jako důvod k průtahům.“¹⁵⁹

Chování ostatních účastníků řízení

Chování jiných účastníků řízení, než je sám poškozený, není v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. uvedeno jako jedno z kritérií, které mají vliv na rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení. Domnívám se, že toto zákonné řešení není správné, neboť častokrát jsou to právě osoby odlišné od poškozeného, které svým procesním chováním do velké míry ovlivňují průběh řízení (a tím i jeho rychlost), ale soud buď nemá, nebo má jenom omezené možnosti toto chování třetích osob ovlivnit. Může se jednat například o jednání znalce, kterého sice soud k spolupráci může donutit hrozbou nebo uložením pořádkové pokuty, nicméně z praxe jsou známé i případy, kdy soudce poté, co s ním znalec i navzdory uloženým pořádkovým pokutám odmítl komunikovat, osobně vyzvedával soudní spis, jenž znalec odmítal soudu vrátit.

„Chování jiných účastníků řízení než stěžovatele (např. spoluobviněných, svědků, znalců atd.) nejsou sice a priori přičitatelná státu, soudy mají nicméně povinnost dbát na hladký průběh procesu a dohlédnout na to, aby průtahy na straně třetích osob nevedly

¹⁵⁶ Viz rozsudek ESLP ve věci Vladimír Dostál proti České republice ze dne 25.5.2004, www.echr.coe.int.

¹⁵⁷ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 707 s.

¹⁵⁸ Viz rozsudek ESLP Lammi proti Finsku ze dne 15.11.2005, www.echr.coe.int.

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 641/04, ASPI.

k porušení práv stěžovatele.¹⁶⁰ Soud může účastníky řízení odlišné od poškozeného přinutit ke splnění jejich povinnosti např. uložením pořádkové pokuty, předvedením, v případě průtahů na straně pouze jednoho ze spoluobviněných může soud projednání jeho věci vyloučit k samostatnému projednání, pokud to okolnosti umožňují. Domnívám se však, že tyto možnosti soudu jsou pouze omezené a kýžený efekt častokrát nepřinášejí.

6.2.4 Postup orgánů veřejné moci během řízení

„Postup orgánů veřejné moci během řízení může být kvalifikován buď jako snaha rozhodnout ve věci v co nejkratším možném čase, a to při zachování zákonem předepsaných procesních postupů, nebo na druhé straně jako bezdůvodná nečinnost, svévole či neschopnost vedoucí ke zbytečným prodlevám při vyřizování případu.“¹⁶¹

Postup orgánů veřejné moci je podle mého názoru společně se složitostí řízení a významem řízení pro poškozeného jedním z nejzásadnějších kritérií při posuzování přiměřenosti či nepřiměřenosti délky soudního řízení. Povinností soudů je vynaložit veškerou snahu, aby mohlo být o právech a povinnostech účastníků toho kterého řízení rozhodnuto v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů.

Při hodnocení postupu orgánů veřejné moci v průběhu řízení se vychází z následující zásady: „Základní zásadou je, že pouze průtahy přičitatelné státu mohou vést ke konstatování překročení přiměřené lhůty.“¹⁶²

V rámci postupu orgánů veřejné moci v řízení bude zkoumáno, zda soud včas a procesně správně reagoval na chování účastníků řízení, zda nedošlo k opakovanému rušení rozhodnutí nižších soudů pro jejich nepřezkoumatelnost nebo z důvodu nerespektování závazného právního názoru vysloveného v rozhodnutí soudu vyššího stupně nebo v nálezů Ústavního soudu ČR, jak bylo uvedeno výše. Jako pochybení může být vyhodnocen nesprávný postup soudu při doručování písemností, průtahy při písemném vyhotovování rozsudku, při ustanovování znalce.

¹⁶⁰ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 714 s.

¹⁶¹ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹⁶² KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 710 s.

Judikatura se v tomto směru nadále vyvíjí a do kategorie postupu orgánů veřejné moci zařazuje čím dál víc okolností. „Novější judikatura pak jde ještě o něco dál, protože k tíži státu přičítá prodloužení doby řízení nejen vlivem nečinnosti, nýbrž i jinými vadami řízení, např. dlouhotrvajícími spory o příslušnost, nadbytečným prováděním nepotřebných důkazů, neopodstatněným odročování jednání či přerušování řízení, opakovaným zrušováním rozhodnutí pro nepřezkoumatelnost, pro nerespektování závazného právního názoru či dokonce pro neznalost relevantní judikatury vyšších soudů. Tady někde již může jít o samotnou hranici podstaty rozhodovací činnosti a lze doporučit obezřetnost ve vymezení důvodů vedoucích k průtahům tohoto typu, aby nedošlo ke zpochybnění víceinstančnosti soudního řízení či nezávislosti soudce při rozhodování.“¹⁶³ S uvedeným nelze než souhlasit a doplnit, že „po válce je každý generál“ a hodnocení rozhodovací činnosti soudů v žádném případě nesmí být předmětem jiného než víceinstančního přezkumu.

Postup orgánu veřejné moci v řízení bývá zpravidla hodnocen v úzké souvislosti se složitostí řízení a s významem, které pro poškozeného účastníka zkoumané řízení má. „Stručně řečeno, vždy by se mělo hodnotit, zda vnitrostátní orgány přistupovaly k věci s péčí, kterou si vyžadoval význam řízení pro stěžovatele. Při tom je namístě přihlížet ke složitosti věci a k míře, ve které byly průtahy zaviněny okolnostmi nezávislými na státních orgánech, z nichž nejvýznamnější je chování stěžovatele, ale také chování jiných osob na řízení zúčastněných, popřípadě jiné objektivní okolnosti.“¹⁶⁴

Zdůrazňuji, že obecná přetíženost justice nezavazuje stát odpovědnosti za případný nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení. „Jde o odpovědnost státu jako celku, proto je bez významu, která složka moci (soudní, výkonná či zákonodárna) je za průtahy v řízení odpovědná a zda je na vině objektivní zatíženost konkrétního soudce, jeho liknavost, špatné personální a technické vybavení soudů či špatná legislativa.“¹⁶⁵

¹⁶³ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 292 s.

¹⁶⁴ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 710 s.

¹⁶⁵ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 290 s.

6.2.5 Význam předmětu řízení pro poškozeného

Hodnocení významu předmětu řízení pro poškozeného je ze strany orgánů hodnotících žádosti o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení věnována zvláštní pozornost, neboť, jak bylo uvedeno výše, společně se složitostí řízení a postupem orgánů veřejné moci v řízení představuje nejdůležitější kritérium, od kterého se následně odvíjí jak posouzení základu odpovědnosti státu, tak i otázka případné formy a výše zadostiučinění.

Řízení se zvýšeným významem pro účastníky

Jak judikatura ESLP, tak judikatura Nejvyššího soudu ČR na ni navazující, kvalifikovala některé typy řízení, s nimiž je dle názoru jak ESLP, tak Nejvyššího soudu ČR „zákonitě“ spojen zvýšený význam pro jejich účastníky. Jedná se o určité typy řízení, o nichž se předpokládá, že budou mít pro každého jejich účastníka zvýšený význam.

Jedná se především o řízení trestní, dále řízení, jejichž předmětem jsou rodinné vztahy, péče o nezletilé, určení výživného, dále řízení ve věcech ochrany osobnosti, pracovněprávní spory, řízení o náhradu škody na zdraví a také řízení o poskytnutí různých plnění ze strany státu (pod tuto kategorii spadají zejména řízení o poskytnutí sociálních dávek, podpory v nezaměstnanosti apod.).¹⁶⁶

Samozřejmě i k uvedeným typům řízení je nutno přistupovat individuálně a zhodnotit veškeré okolnosti daného případu (řízení ve věci péče o nezletilé, v němž je prvotně určován rozsah styku rodiče s nezletilým dítětem, bude mít pro jeho účastníky vyšší význam než řízení, v němž bude styk rodiče s nezletilým dítětem pouze částečně měněn).

Řízení, jejichž předmětem je spor o peněžité plnění, obecně nejsou spojena se zvýšeným významem pro účastníka, k vyššímu významu však může přispět hodnocení otázky, do jaké míry je žalovaná částka důležitou součástí majetku poškozeného účastníka.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹⁶⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1743/2011, www.nsoud.cz.

Řízení ve věcech ochrany osobnosti

Nejvyšší soudu ČR řadí k řízením s automaticky zvýšeným významem pro účastníky i řízení ve věcech ochrany osobnosti.¹⁶⁸ Dle mého názoru je právě u řízení ve věcech ochrany osobnosti nutno zvlášť zkoumat individuální okolnosti případu, neboť právě předmět řízení ve věcech ochrany osobnosti může být často naprosto nesmyslný, nedůvodný, někdy je možné mluvit dokonce o žalobách šikanózních (zejména v případech, kdy např. soused žaluje souseda pro zdánlivé urážky apod.).

ESLP i Nejvyšší soud ČR jsou poměrně konstantní ohledně tvrzení, že při poskytování odškodnění za vzniklou nemajetkovou újmu je výsledek řízení irelevantní. Mám však za to, že právě v řízeních ve věcech ochrany osobnosti by bylo namísto jako k doplňujícímu kritériu přihlédnout i k výsledku řízení. I když je právo na projednání věci v přiměřené lhůtě právem všech účastníků řízení (bez ohledu na jejich úspěšnost či neúspěšnost ve sporu), újmu vyšší intenzity bezpochyby pociťuje osoba domáhající se ochrany svého práva důvodně. Rovněž je důležité přihlédnout k samotné podstatě sporu, totiž zda tvrzený zásah do osobnostních práv ještě trvá či nikoli apod.

Význam řízení v závislosti na osobě poškozeného

Je možné určit také kategorii řízení, které budou automaticky významnější pro jeho účastníky, nikoli však z důvodu jejich předmětu, ale z důvodu osoby samotného poškozeného účastníka řízení. Jedná se o případy, kdy je poškozeným účastníkem řízení člověk vyššího věku (hranici vyššího věku žádné ze soudních rozhodnutí nenaznačuje) nebo člověk nemocný. „V pokročilém věku nebo při nedobré zdravotním stavu může být délka řízení vnímána citlivěji i s ohledem na zvýšenou obavu, zda se účastníku vůbec podaří vyřešit své věci.“¹⁶⁹

Jelikož účastníky restitučních řízení zpravidla bývají lidé starší, kdy se k vyššímu věku bude často přidružovat i nepříznivý zdravotní stav, vyslovil Nejvyšší soud ČR názor, že i k restitučním řízením je nezbytné přistupovat se zvláštní péčí. I tento typ řízení bude

¹⁶⁸ Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

¹⁶⁹ VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 293 s.

s ohledem na jeho účastníky považován za významnější.¹⁷⁰ S uvedeným souvisí i další závěr Nejvyššího soudu ČR, že zájem na rychlém vyřízení restitučních nároků bývá zpravidla sdílen celou rodinou, tj. i dědici původního restituenta, proto je namístě přiznat i dědicům zadostiučinění v stejné výši, jaké by bylo přiznáno původnímu restituentovi.¹⁷¹

Význam řízení s ohledem na mimořádné okolnosti případu

V judikatuře ESLP lze najít i případy, kdy byl některému z řízení, se kterým není nerozlučně spojen zvýšený význam z důvodů uvedených shora, přiznán také zvýšený, dokonce naprosto mimořádný význam, a to s ohledem na zcela ojedinělé skutkové okolnosti daného případu. Takové řízení si pak také vyžaduje mimořádnou péči ze strany soudu.¹⁷²

Související otázky

S hodnocením významu řízení pro jeho účastníky souvisí také otázky významu řízení pro právnické osoby, dále otázka právních nástupců a hodnocení významu řízení, otázky sníženého významu řízení pro účastníky, hodnocení jejich procesního chování vzhledem k tvrzenému významu řízení apod.

Na tomto místě považuji za vhodné uvést, že v judikatuře ESLP ani Nejvyššího soudu ČR se nelze setkat s tvrzením o tom, že hodnocení významu řízení pro poškozeného účastníka řízení může být objektivní, ale i subjektivní. V případě tvrzeného významu řízení pro poškozeného účastníka řízení je více než vhodné zkoumat, zda je tento význam objektivní, tj. zda je řízení objektivně významné a bylo by stejně významné i pro kteréhokoli jiného účastníka, nebo je to pouze subjektivní pocit významnosti sporu, který by pro jiného účastníka byl pouze malý nebo i zanedbatelný. Je rovněž nutno zkoumat procesní chování poškozeného účastníka řízení, zda totiž jeho procesní chování koreluje s tvrzeným významem řízení.

Dle mého názoru je tak význam řízení nutno stanovit „průmětem“ objektivních a subjektivních hledisek. Z objektivního hlediska je nutno zkoumat předmět posuzovaného

¹⁷⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1612/2009, www.nsoud.cz.

¹⁷¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4251/2010, www.nsoud.cz.

¹⁷² Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 717 s.

řízení. Ze subjektivního hlediska je třeba zkoumat jak postup poškozeného v tomto řízení, tak to, zda tvrzení o významu řízení pro jeho osobu odpovídá jeho procesnímu chování.

Každý zásah do osobnosti fyzické osoby je vždy nutno hodnotit objektivně s přihlédnutím ke konkrétní situaci, za které k neoprávněnému zásahu došlo. Je však nutno přihlížet i k osobě postižené fyzické osoby. Jenom tak lze totiž spolehlivě dovodit, zda by nastalou nemajetkovou újmu pociťoval jako závažnou každý, kdo by se nacházel na místě a v postavení postižené fyzické osoby. Jen takto uplatňované objektivní kritérium totiž odpovídá požadavku spravedlnosti a rovnosti, neboť jenom takto jsou všechny totožné případy hodnoceny podle stejného kritéria. Pokud by byly za relevantní považovány pouze subjektivní pocity fyzické osoby, které se často ve stejných situacích mohou diametrálně lišit, nebylo by možné mluvit o přiměřenosti, spravedlnosti a rovnosti poskytovaného odškodnění.¹⁷³

Závěrem je třeba shrnout: „právě příkladmo uvedená kritéria musí být brána v potaz jednak každé zvláště a jednak ve svém souhrnu jakožto soubor okolností daného případu. Jednotlivá kritéria se zpravidla nevyskytují sama o sobě, bez závislosti na kritériích jiných, neboť každé řízení je více či méně interakcí mezi příslušným orgánem veřejné moci a účastníky řízení. Obecná a závěrečná úvaha o přiměřenosti délky řízení musí vycházet z okolností případu, jejichž jsou daná kritéria součástí, přičemž tyto okolnosti musí být hodnoceny ve své celistvosti.“¹⁷⁴

6.3 Uvažování nad několika praktickými problémy

Na tomto místě bych se ráda podrobněji věnovala vybraným problémům, které při poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení v soudní praxi vyvstávají a při jejichž řešení je to právě rozhodovací praxe soudů, která vykládá neurčité pojmy zákona o odp. šk. a poskytuje návod na řešení konkrétních případů. Stačí poukázat aspoň na tři případy, které se

¹⁷³ Viz KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004. 188 s.

¹⁷⁴ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. CpjN 206/2010, www.nsoud.cz.

objevily v soudní praxi, a na kterých lze dobře demonstrovat, jaké výkladové obtíže způsobují právní normy s relativně neurčitou hypotézou, konkrétně ust. § 31a zákona o odp. šk.

6.3.1 Zadostiučinění poskytované v rámci trestního řízení

Ustanovení § 31a odst. 2 zákona o odp. šk. stanoví, že zadostiučinění za nemajetkovou újmu se poskytne v penězích, jestliže ji nebylo možné nahradit jinak a samotné konstatování práva by se nejevilo jako dostačující. Co se rozumí pod pojmem „nahradit jinak“, vysvětluje především judikatura ESLP, na kterou následně navázala rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR.

Z judikatury ESLP vyplývá, že odškodnění za újmu způsobenou porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě lze poskytnout i jinou formou než přiznáním určité finanční částky, a to poskytnutím určitého odškodnění ve zvláštním řízení. V případě trestního řízení připadá v úvahu především zmírnění uloženého trestu, zcela logicky pouze tehdy, pokud je obviněný uznán vinným. Podmínkou však je, aby takto provedené zmírnění trestu bylo výslovné a měřitelné, tj. aby bylo spojeno toliko s porušením práva obžalovaného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě a aby bylo možné přesně určit, o kolik byl původní trest vzhledem k tomuto porušení zmírněn.¹⁷⁵

Z rozhodnutí trestního soudu tedy musí být patrné, k jakému konkrétnímu snížení trestu došlo. V úvahu připadá nejenom snížení trestu odnětí svobody, ale i jiných druhů trestu, popřípadě uložení mírnějšího druhu trestu namísto přísnějšího.¹⁷⁶

V poměrech České republiky se ovšem vyskytly případy, kdy bylo trestní stíhání poškozených z důvodu jeho nepřiměřené délky zastaveno bez toho, aby došlo k vyslovení viny či nevin obviněných. „Je-li předmětem řízení vztah mezi jednotlivcem a státní mocí a umožňuje-li to povaha řízení, lze kompenzovat porušení práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě i jinak než finančně. V minulosti se například ustavila praxe některých obecných soudů zastavovat trestní řízení pro nepřípustnost, dospěly-li k závěru, že délka řízení je v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tuto praxi v několika usneseních „posvětil“ i Nejvyšší soud, avšak

¹⁷⁵ Viz Rozsudek Eckle proti Německu ze dne 15. 7. 1982, nebo Rozsudek Beck proti Norsku ze dne 26. 9. 2001, www.echr.coe.int.

¹⁷⁶ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 731 s.

posléze takový výklad opustil. Původně se k této otázce stavěl obdobně i Ústavní soud, který ale změnil svou judikaturu počínaje nálezem sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005, v němž vyslovil premisu, že délka trestního řízení se musí projevit v uloženém trestu.¹⁷⁷

Vyvstala tedy otázka, zda lze zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky a s tím souvisejícího porušení práva obviněných na projednání jejich věci v přiměřené lhůtě považovat za způsobilé odškodnění, i když byl tento postup v soudní praxi překonán.

České soudy nebyly při hledání odpovědi na tuto otázku jednotné. Objevily se názory ohledně nedostatečnosti odškodnění poskytnutého formou zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky, a to s odůvodněním, že takto poskytnutá forma odškodnění není sama o sobě způsobilá dostatečným způsobem kompenzovat utrpěnou nemajetkovou újmu, a je namístě kombinovat tuto formu odškodnění s jinými dostupnými formami zadostiučinění.

Podle výše uvedeného názoru v případě, kdy se odškodnění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení projeví ve snížení trestu v rámci odsuzujícího rozhodnutí, lze na tuto formu odškodnění hledět jako na jednoznačný benefit za utrpěnou újmu a takovou formu kompenzace lze považovat za dostačující. V případě zastavení trestního stíhání odůvodněného nepřiměřenou délkou řízení však může být míra odškodnění utrpěné újmy výrazně nižší, neboť osoba, proti níž bylo trestní stíhání vedeno, nebyla k okamžiku zastavení trestního stíhání pravomocně odsouzena, a nelze tak vyloučit, že by trestní stíhání ve vztahu k této osobě mohlo skončit i rozhodnutím pro ni příznivějším, tj. rozhodnutím, kterým by byla obžaloby zproštěna. V tomto postupu lze najít skrytý odkaz zejména na zásadu presumpce nevin.

Nejvyšší soud ČR však ve svém usnesení ze dne 25. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3300/2013 jednoznačně dovedl, že jiná forma náhrady ve smyslu ust. § 31a odst. 2 zákona o odp. šk. „může být přiznána zejména v trestním řízení, a to v podobě zmírnění ukládaného trestu. To je však možné jen za podmínky, že takové zmírnění je navázáno právě na porušení práva na přiměřenou délku řízení. V rozsudku trestního soudu musí být výslovně uvedeno, že uložený

¹⁷⁷ POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 26 s.

trest je mírnější právě proto, že soud přihlédl k okolnosti nepřiměřeně dlouhého řízení, nebo to z něj musí alespoň nezpochybnitelně vyplývat (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2640/2010). Uvedené závěry se plně uplatní i v případě, že je trestní stíhání z důvodu nepřiměřené délky řízení dokonce zastaveno.¹⁷⁸

Pomocí logického argumentu „a minori ad maius“ dospěl tedy Nejvyšší soud ČR k závěru, že i zastavení trestního stíhání s ohledem na porušení práva obviněného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě je odškodněním „jinak“, tedy jinou formou odškodnění, jež má přednost před poskytnutím odškodnění ve formě přiměřeného zadostiučinění v penězích.

S uvedeným názorem Nejvyššího soudu ČR se plně ztotožňuji, domnívám se, že odškodnění ve formě zastavení trestního stíhání z důvodu porušení práva obviněného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě je naprosto plnohodnotným odškodněním, které se poškozeným dostává, a je navíc vůči nim i do jisté míry vstřícné, neboť v některých případech se tak obvinění můžou vyhnout vyslovení viny a uložení trestu, byť mírnějšího.

Aby současně s ochranou práva obviněného na projednání jeho záležitosti v přiměřené lhůtě garantovaného čl. 6 odst. 1 Úmluvy nedošlo zastavením trestního stíhání k porušení jeho práva na to, aby soud rozhodl o oprávněnosti trestního obvinění proti němu, může obviněný v případě zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 2 t. ř. (per analogiam) prohlásit, že na projednání věci trvá. Zastavení trestního stíhání pro jeho nepřiměřenou délku najde svou oporu i v zahraniční soudní praxi, kdy tuto možnost připustil německý Spolkový ústavní soud.¹⁷⁹

Zůstává však otázkou, jakým způsobem by se k uvedenému rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR postavil ESLP, který zastává názor, že „případné zastavení trestního stíhání z důvodu nepřiměřené délky řízení může být považováno za dostatečnou nápravu dosavadní nepřiměřené délky řízení zřejmě pouze za předpokladu, že je pravděpodobné, že se tak obviněný vyhnul odsouzení, nikoli tehdy, je-li trestní stíhání zastaveno ještě dříve, než bylo

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3300/2013, www.nsoud.cz.

¹⁷⁹ Viz POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 26 s.

vyneseno alespoň jedno meritorní rozhodnutí.“¹⁸⁰ Oporu pro výše uvedené lze najít například v rozsudku ESLP ve věci Vasilev a další proti Bulharsku ze dne 8. 11. 2007.¹⁸¹

S uvedeným tvrzením ovšem nekoresponduje závěr ESLP přijatý v rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 17. 11. 2005 ve věci Sprotte proti Německu, kdy ESLP považoval zastavení trestního stíhání stěžovatele z důvodu jeho nepřiměřené délky za dostatečné odškodnění. Je však nutno uvést, že stěžovateli byly v tomto konkrétním případě poskytnuty i jiné úlevy v oblasti náhrady nákladů řízení a právního zastoupení.¹⁸²

Je tak zřejmé, že ani sám ESLP není ve svých rozhodnutích zcela konstantní.

O určitém možném posunu v rozhodování předmětné otázky Nejvyšším soudem ČR částečně svědčí jeho rozhodnutí ze dne 31. 7. 2015, sp. zn. 30 Cdo 2173/2015.¹⁸³ Uvedeným usnesením Nejvyšší soud ČR rozhodoval o otázce, zda lze zastavení trestního stíhání poškozeného z důvodu amnestie prezidenta republiky považovat za dostatečné odškodnění nemajetkové újmy způsobené nesprávním úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, a to za situace, kdy byla amnestie prezidenta republiky vázána právě na nepřiměřenou délku řízení.

Na základě Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 1. 2013 (předpis č. 1/2013 Sb.) totiž došlo k zastavení neskončených trestních stíhání pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let, a které od okamžiku svého zahájení trvají déle než 8 let. Rozhodnutí prezidenta republiky v tomto směru navazovalo na judikatorní závěry ESLP a také Ústavního soudu ČR o nepřípustnosti dlouze vedených trestních stíhání a možnosti porušení práva obžalovaných na projednání jejich věci v přiměřené lhůtě. Je tedy zřejmé, že amnestií byla sledována náprava práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy, konkrétně práva na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů.

¹⁸⁰ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 732 s.

¹⁸¹ Viz Rozsudek ve věci Vasilev a další proti Bulharsku ze dne 8. 11. 2007, www.echr.coe.int.

¹⁸² Viz Rozhodnutí o přijatelnosti Sprotte proti Německu ze dne 17. 11. 2005, www.echr.coe.int.

¹⁸³ www.nsoud.cz.

Navzdory závěru vyslovenému ve výše citovaném dřívějším rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3300/2013, dospěl Nejvyšší soud ČR v pozdějším rozhodnutí k závěru, že „v případě zastavení trestního stíhání žalobce z důvodu amnestie nemůže jít o dostatečnou kompenzaci vzniklé nemajetkové újmy, když k zastavení tohoto stíhání nedošlo z důvodu porušení práva na přiměřenou délku řízení.“¹⁸⁴ Nejvyšší soud ČR svůj závěr opřel o jiná svá dříve vydaná rozhodnutí, v kterých konstatoval, že i obžalovaní, kteří byli nakonec shledáni vinnými, mají právo na to, aby jejich případ byl projednán v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů v řízení. Zdůraznil, že zastavení trestního řízení z důvodu amnestie prezidenta republiky nelze považovat za odškodnění v rámci trestního řízení, protože se nejedná o situaci, kdy byla nepřiměřená délka trestního řízení zohledněna při ukládání trestu v rámci trestního řízení.¹⁸⁵ Nejvyšší soud ČR se však v uvedeném případě, dle mého názoru nesprávně, nezabýval skutečností, že amnestie prezidenta republiky byla navázána právě na nepřiměřenou délku trestního řízení.

6.3.2 Možnost vzniku nemajetkové újmy po pravomocném skončení řízení

Druhým případem, na který bych ráda upozornila a který v praxi vyvolal nemalé potíže, byl případ několika desítek stěžovatelů tvrdících vznik značné nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce trestního řízení, ve kterém vystupovali v procesním postavení poškozených. Někteří z nich se k trestnímu řízení připojili i s nárokem na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 t. ř. Posuzované trestní řízení trvalo bezmála 17 let a skončilo vydáním odsuzujícího rozsudku, v němž byla odsouzeným uložena povinnost nahradit poškozeným škodu ve stanovené výši.

Stěžovatelé tvrdili, že se o pravomocném skončení uvedeného trestního řízení dozvěděli až s odstupem několika let od svého právního zástupce a že jim nesprávným postupem soudu spočívajícím ve značné nepřiměřené délce trestního řízení byla způsobena nemajetková újma, jejíž intenzita vylučuje jinou náhradu než poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích.

Doposud nastíněný skutkový stav by nečinil výkladové obtíže, neboť již z judikatury ESLP bylo dovozeno, že i poškozený v trestním řízení, který uplatnil nárok na náhradu škody,

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2015, sp. zn. 30 Cdo 2173/2015, www.nsoud.cz.

¹⁸⁵ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2015, sp. zn. 30 Cdo 2173/2015, www.nsoud.cz.

má právo na projednání své věci v přiměřené lhůtě, kdy se za rozhodný okamžik počátku řízení je v takovém případě považuje okamžik uplatnění tohoto nároku.¹⁸⁶

Domnívám se, že právo na projednání věci v přiměřené lhůtě náleží všem poškozeným bez ohledu na skutečnost, zda z jejich strany došlo či nedošlo k uplatnění nároku na náhradu škody v rámci adhezního řízení dle ustanovení § 43 odst. 3 t. ř., neboť dle ustanovení § 43 odst. 1 t. ř. je poškozeným v trestním řízení ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, byla mu způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo také ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Obtíže při posuzování nároku poškozených na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení v uvedeném konkrétním případě způsobovala skutečnost, že po podání obžaloby bylo v předmětném trestním řízení vydáno usnesení dle ust. § 44 odst. 2 t. ř. Bylo tak rozhodnuto, že pro značný počet poškozených mohou poškození nadále svá práva uplatňovat prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí.

Poškození si ale společného zmocněnce ve stanovené lhůtě nezvolili. Z toho důvodu s nimi soud jako s poškozenými ukončil veškerou komunikaci a nedoručil jim ani konečné rozhodnutí ve věci. Proto nebylo jasné, zda pro otázky posouzení přiměřenosti délky řízení ve vztahu k poškozeným předmětné trestní řízení nadále trvá nebo zda je nutno považovat je za již pravomocně skončené.

Rozhodovací praxe obecných soudů se v odpovědi na ni neshodovala, některé soudy zastávaly názor, že pokud poškození nereagují na výzvu dle ust. § 44 odst. 2 t. ř. a nezvolí si ve stanovené lhůtě společného zmocněnce, nemohou nadále samostatně vykonávat v trestním řízení svá práva. To však neznamená, že by konečné rozhodnutí ve věci, pokud bylo rozhodováno o nároku poškozených na náhradu škody, nemělo být těmto poškozeným doručováno, i když si nezvolili dle výše uvedeného ustanovení společného zmocněnce. Trestní řízení tedy dle nastíněného názoru obecného soudu trvalo ve vztahu k poškozenému i nadále.

¹⁸⁶ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 699 s.

V soudní praxi do doby rozhodování uvedeného případu nebyla *expresis verbis* řešena otázka, zda může ke vzniku nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení docházet i po pravomocném skončení řízení, v posuzovaném případě s dovětkem, že poškozený o pravomocném skončení řízení nevěděl.

Rozhodovací praxe se po některých odchylkách (z nichž jedna byla nastíněna v předchozím odstavci) ustálila na zcela jednoznačném závěru, že je pojmově vyloučeno, aby nemajetková újma způsobená nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení přetrvávala, resp. vznikala i poté, co je toto nepřiměřeně dlouhé řízení pravomocně skončeno.

Nemajetková újma způsobená nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřeně dlouhém řízení totiž spočívá právě v nejistotě ohledně výsledku daného řízení, ve které je poškozený udržován nepřiměřeně dlouhou dobu. Nemajetková újma tedy vzniká, resp. trvá v průběhu celého řízení a jeho pravomocným skončením je završena, totiž ukončena, neboť je rozhodnuto o předmětu řízení a nejistota ohledně výsledku řízení je odstraněna.¹⁸⁷ Není tedy možné, aby nemajetková újma způsobená nepřiměřeně dlouhým řízením vznikala i v době, kdy již nejsou dány objektivní okolnosti, jež by ji mohly vyvolat, tj. kdy soudní řízení zatíženo průtahy, resp., v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení, již bylo pravomocně skončeno.

Pro dokreslení celkového pohledu na uvedený problém považuji za nezbytné uvést, že bylo postaveno najisto, že pokud je v trestním řízení rozhodnuto dle ust. § 44 dost. 2 t. ř. o tom, že poškození mohou svá práva v trestním řízení pro jejich velký počet uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce a že v případě, že chtějí svá práva v tomto řízení vykonávat, musí si společného zmocněnce zvolit sami. Pokud si jej nezvolí, nemohou nadále v trestním řízení uplatňovat procesní práva poškozeného, včetně uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.¹⁸⁸

Poškození tak ztrácejí veškerá svá procesní práva, i právo na doručení rozhodnutí, v posuzovaném případě konečného rozhodnutí ve věci, kterým se řízení pravomocně

¹⁸⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. 30 Cdo 96/2011, www.nsoud.cz.

¹⁸⁸ Viz ŠÁMAL, P. a kol: Trestní řád. Komentář. 7.vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 537-542 s.

skončilo a kterým byla završena nemajetková újma spočívající ve stavu nejistoty poškozených ohledně výsledku trestního řízení způsobená nepřiměřenou délkou tohoto řízení. Skutečnost, že poškození ve skutečnosti nabyli vědomost o pravomocném skončení předmětného řízení až s několikaletým odstupem, je považována za irelevantní.

Vyslovený právní názor byl potvrzen i Ústavním soudem ČR, který uvedl, že se má za to, že poškozený se o nemajetkové újmě utrpěné v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení dozví nejpozději v okamžiku, kdy zjistí, že řízení ve vztahu k němu skončilo, neboť nemajetková újma spočívá právě v nejistotě ohledně výsledku řízení. Skončením řízení je taková nejistota odstraněna a nemajetková újma je završena.¹⁸⁹

6.3.3 Vliv právního nástupnictví na odškodňování nemajetkové újmy

Tak jako i jiné otázky související s poskytováním odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, prošla otázka právního nástupnictví v rámci řízení zatíženého nesprávným úředním postupem určitým vývojem. Jedná se zejména o poškozené, kteří do posuzovaného řízení vstoupili v jeho průběhu. Může se jednat o účastníky, kteří do řízení vstoupili na základě přistoupení podle ust. § 92 odst. 1 o. s. ř., nebo o ty, kteří do řízení vstoupili při záměně účastníků podle ust. § 92 odst. 2 o. s. ř. Nejčastějším případem však bývá právní nástupnictví na základě univerzální či singulární sukcese.

Jak bylo uvedeno výše, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je právem, které náleží pouze účastníkovi daného soudního řízení a s jeho smrtí toto právo zaniká. V praxi často dochází k situaci, kdy původní účastník ještě v průběhu řízení zemře (budu mluvit o fyzických osobách, které jsou účastníky řízení, uvedené však lze s určitou modifikací vztáhnout i na právnické osoby a jejich zánik) a na jeho místo nastupuje jeho dědic. Vystává tak otázka, zda je možné novému účastníkovi řízení, který se jím stal teprve v průběhu již probíhajícího řízení, přičíst při hodnocení přiměřenosti, resp. nepřiměřenosti celkové délky řízení i tu část, kterou se v řízení účastnil jeho právní předchůdce a jakým způsobem následně zhodnotit intenzitu nemajetkové újmy, která mu zjištěným nesprávným postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení vznikla.

¹⁸⁹ Viz Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. II. ÚS 2411/14, ASPI.

Soudní praxí bylo původně dovozeno, že právo na rozhodnutí projednání věci v přiměřené lhůtě náleží pouze a jenom účastníkům řízení, tudíž i právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení náleží pouze účastníkům řízení. Je pravdou, že zákon o odp. šk. nekonstituuje nárok na odškodnění nemajetkové újmy jako ryze osobnostní, neboť ustanovení § 13 odst. 2 a § 31a zákona o odp. šk. výslovně nevyžadují, aby poškozený (nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení) byl účastníkem řízení, v němž k nesprávnému úřednímu postupu došlo.

Otázku, zda může zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení požadovat i osoba, která se předmětného řízení neúčastnila, soudy rozhodující o nárocích podle zákona o odp. šk. ale posuzovaly v kontextu celého právního řádu, s přihlédnutím k čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Soudy dospěly k závěru, že právo účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě garantované již čl. 6 odst. 1 věta první Úmluvy je osobnostním právem svého druhu a právo na správnost úředního postupu spočívající v rychlém a spravedlivém postupu v řízení je garantována právě a jenom účastníkům posuzovaného řízení.

Jestliže je právo na přiměřeně dlouhé řízení právem účastníka řízení, pak nárok na satisfakci za porušení tohoto práva logicky přísluší rovněž jen účastníkům řízení. Vznik nemajetkové újmy dle ustanovení § 31a zákona o odp. šk. je konstituován vyvratitelnou právní domněnkou vycházející z předpokladu existence frustrace účastníka řízení z jeho nepřiměřené délky. Právní nástupce do práva svého akcesora na satisfakci za nepřiměřenou dobu řízení (či určité jeho fáze) nevstupuje, právo na satisfakci sukcesorů a akcesorů se „nesčítají“, neboť ve vztahu k sukcesorovi nelze „domněnku frustrace“ dost dobře rozumně konstruovat, nebyl-li vůbec účastníkem řízení.

Soudní praxí bylo tedy původně dovozeno, že v případě osob, které do řízení nastupují jako dědicové původního účastníka, se za relevantní délku považuje pouze období od jejich vstupu do řízení, tj. okamžik, kdy nabylo právní moci usnesení o pokračování v řízení s těmito osobami nebo kdy soud započal s těmito osobami jednat, např. jim doručovat písemnosti apod.

Nejvyšší soud ČR uvedenou praxi nepovažoval za správnou. Nejvyšší soud ČR vyšel z judikatury ESLP. „Evropský soud pro lidská práva k problematice započitatelné délky řízení v

případě právního nástupnictví v původním řízení uvedl ve věci Sadik Amet a ostatní proti Řecku, rozsudek ze dne 3. 2. 2005, č. 64756/01, § 18 následující: V případech, kdy do občanskoprávního řízení vstoupí třetí osoba, rozlišuje judikatura soudu tyto situace: pokud stěžovatel vstoupí do řízení pod svým vlastním jménem, doba řízení, která se zohledňuje, počíná běžet od tohoto data; naproti tomu stěžovatel, který se do řízení zapojí jako dědic původního žalobce, může žalovat celkovou délku řízení.¹⁹⁰

Nejvyšší soud stanovil, že dědicům původního účastníka řízení, které vykazuje známky nepřiměřeně dlouhého řízení, svědčí celková délka řízení, tj. i délka té fáze řízení, ve které vystupoval jejich právní předchůdce.¹⁹¹

Právní závěry vyslovené Nejvyšším soudem ČR lze shrnout stručně tak, že při úvaze o celkové délce řízení je nutno přihlížet i k té části řízení, v níž jako účastník vystupoval právní předchůdce osoby, která do něj následně vstoupila jako dědic a domáhá se poskytnutí

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4815/2009, www.n soud.cz.

¹⁹¹ „V této souvislosti si je dovolací soud vědom zjevné podobnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu § 31a odst. 1 OdpŠk s nárokem na náhradu nemajetkové újmy způsobené zásahem do osobnostních práv ve smyslu § 13 odst. 2 o. z., u které ustálená judikatura dospěla k závěru, že jedním z atributů osobního práva je, že ve smyslu analogického užití ustanovení § 579 o. z., zaniká smrtí oprávněného nebo smrtí povinného (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005). Nejvyšší soud nemůže však přehlédnout, že v případě újmy vzniklé nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí OdpŠk a spočívající v tom, že došlo k porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené, popř. v přiměřené lhůtě, má nárok podle § 31a odst. 1 OdpŠk dvojí povahu. Jednak jde (ve spojení s § 1 odst. 3 OdpŠk) v českém právu o právní základ nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem. K němu jako ke škodnému předpokladu dochází v řízení jako v celku, jak ostatně naznačuje shora uvedený výklad ESLP. Nepřiměřenou délku řízení nelze posuzovat ve vztahu k délce účastenství jen universálních právních nástupců. Zároveň je jím však realizováno právo na účinný prostředek ochrany ve smyslu čl. 13 Úmluvy, podle kterého každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností. Z toho důvodu musí mít soud při aplikaci § 31a odst. 1 OdpŠk na paměti, že jím je právě realizováno právo na nápravu porušení práva či svobody přiznané Úmluvou, a proto musí poskytnout nápravu v takovém rozsahu, v jakém by byla poskytnuta Evropským soudem pro lidská práva, za přihlídnutí ke kritériím, která Evropský soud pro lidská práva považuje za významná, resp. v rozsahu, který by Evropský soud pro lidská práva hodnotil za dostačující. Uvedené přirozeně nebrání soudu, aby v odůvodněných případech poskytl nápravu porušení práv a svobod přiznaných Úmluvou v rozsahu větším, než jak by učinil Evropský soud pro lidská práva, a to například s ohledem na omezení, které je Evropskému soudu pro lidská práva uloženo použitelností Úmluvy ve vztahu k České republice z hlediska její časové působnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1614/2009). Z toho plyne, že s ohledem na dvojí povahu nároku odškodňovaného podle § 31a odst. 1 OdpŠk je nutno jej považovat za nárok sui generis, odlišný od jiných nároků na náhradu nemateriální újmy upravených v českém právu. Ostatně platná právní úprava u tohoto nároku nezná obdobu § 15 ObčZ zakládajícího po smrti fyzické osoby právo na ochranu její osobnosti originální nárok tam uvedeným osobám. K důvodnému uplatňování nároku na náhradu škody spočívající v nemajetkové újmě musí být zajiště též zvažováno naplnění předpokladu újmy vzniklé právě žalobcům nepřiměřeně dlouze vedeným řízením.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4815/2009, www.n soud.cz.

odškodnění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce tohoto řízení. Formu a míru případného odškodnění je však nezbytné posuzovat individuálně s tím, že není potřeba, aby případná výše poskytnutého zadostiučinění v penězích dosahovala stejné výše, jako by dosáhla v případě, že by se odškodnění domáhal původní účastník řízení.¹⁹²

Nejvyšší soud ČR nám však již bližší vodítka, jakým konkrétním způsobem přistupovat v otázce právních nástupců k hodnocení intenzity nemajetkové újmy a formy a výše případného odškodnění, nenabízí. Je zřejmé, že pokud vycházíme z konstrukce, že právní nástupce do určité míry sdílel nemajetkovou újmu svého právního předchůdce, bude kromě základních kritérií uvedených v ust. § 31a odst. 3 zákona o odp. šk. důležité také zjištění, nakolik si právní nástupce byl se svým právním předchůdcem blízký a do jaké míry mohlo opravdu dojít ke sdílení vzniklé nemajetkové újmy.

V soudní praxi se vyskytl případ, který potvrzuje právě důležitost zkoumání vztahu právního předchůdce a právního nástupce a možnost sdílení vzniklé nemajetkové újmy. O peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení požádala poškozená účastnice řízení, do kterého nastoupila přibližně dva roky před jeho skončením. Uvedené řízení však bylo zahájeno její právní předchůdkyní a celkově trvalo téměř dvacet let. Jednalo se o restituční řízení, v němž se právní předchůdkyně domáhala navrácení značného majetku. Právní nástupkyně se předmětného řízení účastnila pouze krátký časový úsek.

Bylo také zjištěno, že právní předchůdkyně po sobě zanechala dvě závěti, jednu v české republice a druhou v Spolkové republice Německo, kde se poslední roky svého života zdržovala a kde také zemřela. Jejím přáním bylo veškerý svůj majetek zanechat nadaci, která by byla po její smrti vytvořena. Na základě procesních předpisů však byla sepsaná závěť prohlášena za neplatnou a k dědění byla povolána dědička ze zákona. Jednalo se o neteř původní účastnice řízení, která žila v České republice.

Ze soudního spisu vyplynulo, že původní účastnice řízení byla dlouhá léta připoutána na lůžko a veškeré záležitosti, včetně soudních, za ni vyřizoval ustanovený opatrovník.

¹⁹² Viz Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, www.nsoud.cz.

Právní nástupkyně po svém vstupu do předmětného řízení adresovala soudu podání, v němž žádala o vysvětlení a upřesnění, co je předmětem daného řízení a v jakém stavu se řízení nachází, neboť se svou právní předchůdkyní nebyla v pravidelném kontaktu a o stavu řízení nemá žádné informace. Následně bylo v odškodňovacím řízení prokázáno, že právní nástupkyně neměla žádnou vědomost o restitučním řízení, které vedla její právní předchůdkyně, byla s ní pouze v sporadickém kontaktu a neměla ani žádné informace o majetkových poměrech své právní předchůdkyně. Nebyla prokázána žádná vazba mezi právní předchůdkyní a právní nástupkyní, která by dokazovala sdílení nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení.

Domnívám se, že v posuzovaném případě nebylo namístě postupovat dle právních závěrů Nejvyššího soudu ČR, neboť bylo prokázáno, že právní nástupkyně žádným způsobem nemohla ani částečně sdílet nemajetkovou újmu, kterou by případně mohla pociťovat její právní předchůdkyně. Sama se předmětného restitučního řízení účastnila pouze velice krátkou dobu a v jejím průběhu činila kroky k ukončení řízení. Nebylo tedy namístě právní nástupkyni přičítat celkovou dobu řízení a také nemajetkovou újmu, kterou by případně mohla pociťovat její právní předchůdkyně.

Nejvyšší soud ČR se však neměl možnost k tomuto konkrétnímu případu vyjádřit, protože v průběhu odškodňovacího řízení zemřela i právní nástupkyně a odškodňovací řízení bylo zastaveno.

7. Kritické závěry

V předchozích kapitolách byla nastíněna problematika poskytování zadostiučinění za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení. Byl zevrubně popsán i proces odškodňovacího neboli kompenzačního řízení a rozboru vybrané judikatury byla věnována samostatná kapitola.

Jak bylo uvedeno výše, ESLP dává smluvním státům při volbě účinného prostředku ochrany před porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě na vnitrostátní úrovni na výběr, zda zvolí preventivní prostředek nápravy, anebo kompenzační prostředek nápravy, popřípadě jejich kombinaci. Česká republika se rozhodla pro výhradně kompenzační prostředek nápravy a do svého právního řádu zakotvila možnost domáhat se poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení. Prostředky, kterými by bylo možné porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, resp. nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení, předcházet, disponuje poškozený účastník pouze omezeně.

Oba právní instrumenty – stížnost na průtahy v řízení a návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích – nebyly ESLP hodnoceny jako účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy.¹⁹³ Se závěry ESLP nelze než souhlasit. Stížnost na průtahy v řízení je pouze jakousi neformální stížností, jež se podává předsedovi příslušného soudu. Pokud je shledána důvodnou, stěžovatel nemá k dispozici žádnou možnost ovlivnit další průběh řízení. Předmětný soudní spis je sice následně sledován, sankce za další průtahy v řízení však nejsou v právním řádu zakotveny.

Návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu je procesním návrhem, kterým se soud v řízení zatíženém průtahy musí přednostně zabývat a hrozí, že v důsledku rozhodování o návrzích na provedení procesního úkonu se bude odkládat rozhodování o věci samé.

Domnívám se, že ani samo zavedení kompenzačního prostředku nápravy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nevedlo k primárnímu cíli, a to k zajištění

¹⁹³ Viz KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 725 s.

rychlosti a efektivnosti práce justice. Zavedení možnosti domáhat se i na vnitrostátní úrovni náhrady nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení sice mělo za následek snížení počtu stížností a následně odsuzujících rozsudků vůči České republice, došlo však k nárůstu odškodňovací agendy, kdy odškodňovací řízení rovněž v důsledku zahlcení soudů často trpí právě nepřiměřenou délkou řízení.

Přikláním se plně k názoru, podle kterého „Samotná filozofie vnitrostátních právních prostředků nápravy je však poněkud schizofrenní tehdy, je-li příčinou neúměrně dlouho trvajících soudních jednání chronický stav přetíženosti justice. V takovém případě vytváření dalších typů soudních řízení (ať už preventivní či kompenzační povahy) je svým způsobem kontraproduktivní, neboť je tím zároveň zvyšován objem agendy, kterou už tak přetížený soudní systém není schopen v přiměřených lhůtách vyřizovat. I z tohoto pohledu je nutné v zásadě preferovat preventivní prostředek nápravy na úkor kompenzačního, neboť má-li být již soudní systém zatěžován další agendou, ať je to tedy ta, jejímž účelem je porušení chráněného práva předcházet, nikoli pouze dodatečně napravit jeho důsledky formou určité kompenzace utrpěné újmy. Prevence by měla mít v zásadě vždy přednost před represí.“¹⁹⁴

Odškodňovací řízení jsou ze zákona osvobozeny od soudních poplatků. Umožňuje to sice každému bez ohledu na jeho majetkové poměry domáhat se spravedlivé náhrady vůči státu, na druhou stranu je soudní systém zatěžován projednáváním žalob, které zcela zřejmě nejsou po právu, procesní neúspěch žalobce se však žádným zásadním způsobem negativně neprojeví a žalobce tak za podání zjevně nedůvodné či nesmyslné žaloby nenese prakticky žádné riziko. Až čas ukáže, zda možnost uložení povinnosti zaplatit v případě procesního neúspěchu úspěšné žalované straně náhradu nákladů řízení v paušální výši dle zvláštního právního předpisu představuje dostatečnou hrozbu.

Relativně neurčité pojmy, jež jsou obsahem ustanovení § 31a zákona o odp. šk. dávají velký prostor pro soudní výklad. Dovolují si uvést, že většina pojmů je vykládána výrazně ve prospěch poškozených účastníků nepřiměřeně dlouhých soudních řízení. Procesní chování

¹⁹⁴ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 718 s.

poškozených prodlužující soudní řízení je kupodivu jenom zřídka přičítáno k jejich neprospěchu!

Při hodnocení významu řízení se vždy mluví pouze o řízení objektivně významnějších, popřípadě se hodnotí, zda projednávané řízení mělo pro poškozeného účastníka větší význam, než by se dalo objektivně očekávat. Analýzou soudních rozhodnutí lze dospět k závěru, že je to vždy soudní moc, resp. soudy, na které jsou kladeny zvýšené požadavky na zajištění rychlosti řízení a dodržování všech práv jeho účastníků, včetně práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Je to samozřejmě soud, který disponuje nástroji umožňujícími dodržet rychlost soudního řízení, v některých případech však zůstává bezmocný. Půjde hlavně o případy, kdy nevráživost mezi účastníky řízení dosahuje velkých rozměrů, kdy je soud zahlcen podáními obsahujícími často zcela protichůdná tvrzení a nesčetné návrhy na doplňování dokazování.

Uvedeným nešvarům částečně zamezila zákonná úprava koncentrace řízení. Na druhé straně však stojí povinnost soudu řádně zjistit skutkový stav a nutnost, aby sám soud ukládal výzvy k doplnění tvrzení a návrhů na dokazování. Soudy i navzdory veškeré péči, kterou řízení věnují, nedokážou pro různé objektivní okolnosti rozhodnout spor v řádu měsíců, ale až v řádu několika let, což následně vede k prohlášení takového řízení za nepřiměřeně dlouhé. V judikatuře Nejvyššího soudu ČR se totiž nastavil trend poskytovat odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením téměř ve všech případech, kdy posuzované řízení trvá přibližně sedm let a více, často bez ohledu na objektivní okolnosti a někdy i přičinění samotných účastníků, které prodloužení řízení způsobily.

Za nesprávnou považují také praxi vnitrostátních soudů poskytovat poškozeným účastníkům nepřiměřeně dlouhého řízení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu primárně ve formě peněžité, i když z dikce zákona o odp. šk. a příbuzné občanskoprávní úpravy ochrany osobnosti vyplývá, že peněžité zadostiučinění nastupuje jako forma odškodnění vzniklé nemajetkové újmy až v případě, kdy žádná z forem morálního nepeněžitého zadostiučinění není způsobitelná skutečně a účinně kompenzovat vzniklou nemajetkovou újmu.

Domnívám se, že dnešní zaběhnutá praxe (primární poskytování odškodnění v peněžní formě, osvobození soudního kompenzačního řízení od soudních poplatků,

presumpce nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení) umožňuje mnohým účastníkům řízení po jeho skončení (nebo už v jeho průběhu) žádat o poskytnutí náhrady tvrzené nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení. V případě splnění ostatních zákonných podmínek bývá většinou žádostem, resp. žalobám, vyhověno, a stát jako žalovaný účastník řízení disponuje omezenými možnostmi prokázat častokrát účelovost tvrzení o vzniku nemajetkové újmy, která se, pokud je tvrzena v základní intenzitě, nemusí prokazovat.

Odškodňovací řízení v některých případech představují pouze polemiku o tom, kolik stojí rok nepřiměřeně dlouhého řízení. Přitom jejich obsahem také často může být pouze spor ohledně procentuálního zvýšení či snížení základní výše odškodnění, kdy právě posouzení procentuálního zvýšení či snížení základní výše odškodnění představuje zcela individuální kategorii bez jakýchkoli zákonných vodítek.

ESLP klade na vnitrostátní soudy nesčetné množství požadavků ohledně poskytování odškodnění za nemajetkovou újmu zapříčiněnou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, na druhé straně však sám mnoho nastavených pravidel porušuje a neuplatňuje je také ve svém rozhodování. „Za absurdní pak lze považovat i konstatování ESLP, který připustil, aby orgán rozhodující o kompenzaci celkovou částku zvýšil, pokud i jemu trvalo kompenzační řízení příliš dlouho (v této souvislosti se mj. vtírá poznámka o tom, že pak by měl automaticky takto postupovat i samotný ESLP).“¹⁹⁵

Na odškodňování účastníků nepřiměřeně dlouhých řízení jsou ze státního rozpočtu vynakládány nemalé finanční prostředky. Domnívám se, že tytéž prostředky by byly efektivněji využitelné v rámci zkvalitňování práce samotných soudů, navýšení počtu soudců a též administrativního personálu, a na přijetí dalších opatření způsobilých odstranit přetíženost justice jako nežádoucí stav. „V každém případě vytvoření účinných právních prostředků nápravy, ať již preventivní, kompenzační či případně kombinované povahy, nemůže být vnímáno jako řešení samotného problému dlouho trvajících soudních řízení. Je bez jakékoli diskuse, že primární musí být především snaha o zefektivnění práce justice, aby tyto prostředky nápravy, které nemohou být lékem na nemoci celého systému soudnictví,

¹⁹⁵ POSPÍŠIL, I. Právo na přiměřenou délku řízení v judikatuře Ústavního soudu. In Valachová, K.; Kadečka, S.; Kliková, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012, 24 s.

nacházely své uplatnění pokud možno pouze v nemálo případech individuálních subjektivních selhání soudů.“¹⁹⁶

Uvítala bych, pokud by se rozhodovací praxe zejména Nejvyššího soudu ČR zaměřila spíše na restrikcí v oblasti poskytování odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení. Bylo by vhodné, aby nečinnost nebo naopak nadměrná aktivita poškozených účastníků řízení byla více vnímána jako nežádoucí a našla svůj odraz v hodnocení intenzity vzniklé nemajetkové újmy a následně při zvažování formy a případné výše zadostiučinění v penězích. Přínosem by bylo i omezení možnosti žádat o poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu již v průběhu řízení, v němž dle názoru účastníka řízení dochází k porušování jeho práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Přínos by jistě představovala i pravidelná setkání pracovníků úřadů příslušných k rozhodování o nárocích poškozených a soudců obecných soudů se soudci Nejvyššího soudu ČR, kteří se specializují na danou problematiku. Uvedená setkání by mohla přispět k rychlejšímu vyřešení určitých sporných otázek a tím ke zkrácení odškodňovacích řízení, které právě v důsledku nejasnosti některých pojmů a zákonných ustanovení trpí právě nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení.

¹⁹⁶ KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 720 s.

Prameny a literatura

Literatura

CÍSAŘOVÁ, D. a kolektiv. Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006.

FIALA, R.; DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015.

GERLOCH, A. Teorie práva. 6. Vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.

GERLOCH, A.; HŘEBEJK, J.; ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky. 5. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013.

HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, 2072 s.

KLÍMA, K. Ústavní právo. 4.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 1687 s.

KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4 podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde, 2004.

KNAPPOVÁ, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné 2., 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7.vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

ŠVESTKA, J. a kolektiv. Občanské právo hmotné 3. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s., 2009.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J. ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008.

VALACHOVÁ, K.; KADEČKA, S.; KLIKOVÁ, A. (eds). Nečinnost ve veřejné správě. Kancelář veřejného ochránce práv v nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2012.

VOJTEK, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 390 s.

WINTEROVÁ, A. a kolektiv. Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde Praha a.s., 2011.

GOJOVÁ, J. Kolik stojí průtahy v řízení? Bulletin advokacie, 2014, č. 9.

Právní předpisy

Předpis č. 1/2013 Sb., Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 1. 2013.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, v platném znění.

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, v platném znění.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Internetové zdroje

ASPI

www.echr.coe.int

www.nsoud.cz

Soudní rozhodnutí

Apicella proti Itálii

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["\"CASE OF APICELLA v. ITALY\""\],"respondent":\["ITA"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-159986"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Barfuss proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["\"CASE OF BARFUSS v. THE CZECH REPUBLIC - \[Czech Translation\] by the Ministry of Justice of the Czech Republic\""\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-160151"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Beck proti Norsku

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"CASE OF BECK v. NORWAY\",\],\"respondent\":\[\"NOR\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-59527\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Dostál proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"CASE OF DOSTÁL v. THE CZECH REPUBLIC - \[Czech Translation\] by the Ministry of Justice of the Czech Republic\",\],\"respondent\":\[\"CZE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-160364\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Eckle proti Německu

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"ECKLE v. GERMANY\",\],\"respondent\":\[\"DEU\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"DECISIONS\"\],\"itemid\":\[\"001-57476\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Golha proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"golha\"\],\"respondent\":\[\"CZE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"DECISIONS\"\],\"itemid\":\[\"001-160522\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Hartman proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"hartman\"\],\"respondent\":\[\"CZE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"DECISIONS\"\],\"itemid\":\[\"001-160564\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Houfová proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"houfova\"\],\"respondent\":\[\"CZE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"DECISIONS\"\],\"itemid\":\[\"001-160588\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"docname\":\[\"houfova\"\],\"respondent\":\[\"CZE\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"DECISIONS\"\],\"itemid\":\[\"001-160589\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Klepetář proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["klepetar"\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-160964"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Lammi proti Finsku

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["lammi"\],"respondent":\["FIN"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-71038"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Najvar proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["najvar"\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-91856"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Punzelt proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["punzelt"\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-58785"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Sprotte proti Německu

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["sprotte"\],"respondent":\["DEU"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-71526"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Vasilev a další proti Bulharsku

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["vasilev"\],"respondent":\["BGR"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-157017"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Vokurka proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["vokurka"\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-83129"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Volf proti České republice

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"docname":\["volf"\],"respondent":\["CZE"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECISIONS"\],"itemid":\["001-70100"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

I. ÚS 85/04

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=46740&pos=1&cnt=1&typ=result>

I. ÚS 641/04

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=20604&pos=1&cnt=1&typ=result>

I. ÚS 799/10

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=73216&pos=1&cnt=1&typ=result>

I. ÚS 192/11

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=69736&pos=1&cnt=1&typ=result>

II. ÚS 1612/09

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=65268&pos=1&cnt=1&typ=result>

II. ÚS 2411/14

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=88314&pos=1&cnt=1&typ=result>

IV. ÚS 428/05

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=50700&pos=1&cnt=1&typ=result>

IV. ÚS 1572/11

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=73618&pos=1&cnt=1&typ=result>

Cpjn 206/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/797E11C874BA6697C1257A4E0068A850?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/797E11C874BA6697C1257A4E0068A850?openDocument&Highlight=0)

20 Cdo 923/2007

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/ABE54708B26BCEA9C1257A4E00698036?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/ABE54708B26BCEA9C1257A4E00698036?openDocument&Highlight=0)

25 Cdo 743/2002

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/058ACCC7BCEB1550C1257A4E0068A783?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/058ACCC7BCEB1550C1257A4E0068A783?openDocument&Highlight=0)

25 Cdo 5162/2008

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/BBAA8407898514FEC1257A4E0065BD05?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/BBAA8407898514FEC1257A4E0065BD05?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 1612/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/D4AF7788A5196ED3C1257A4E006537C0?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/D4AF7788A5196ED3C1257A4E006537C0?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 1614/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/48BD826633CB3DAEC1257A4E006ABFE1?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/48BD826633CB3DAEC1257A4E006ABFE1?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 2742/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/D53FFDB2C467D4E4C1257A4E0067905D?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/D53FFDB2C467D4E4C1257A4E0067905D?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 4534/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/BC4C33F8AD600426C1257A4E0069AF1A?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/BC4C33F8AD600426C1257A4E0069AF1A?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 4815/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/93BB836749A50019C1257A4E0064E9C6?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/93BB836749A50019C1257A4E0064E9C6?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 5270/2009

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/ECE96EF8FCD07BEB1257A4E0068C899?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_.nsf/WebSearch/ECE96EF8FCD07BEB1257A4E0068C899?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 14/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5B8A5D8BB01339B5C1257A4E0065A692?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5B8A5D8BB01339B5C1257A4E0065A692?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 1684/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DEFD2A0DEB087DFBC1257A4E00679597?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DEFD2A0DEB087DFBC1257A4E00679597?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 2139/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/7B896D56FB1424B8C1257A4E0065D5D0?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/7B896D56FB1424B8C1257A4E0065D5D0?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 2888/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/71265A93F24A6CB2C1257A4E00691B4B?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/71265A93F24A6CB2C1257A4E00691B4B?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 3394/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CB32FA9CF16DF308C1257A4E0065D010?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CB32FA9CF16DF308C1257A4E0065D010?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 3500/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/FB1F1A86FDFB964CC1257A4E006589FD?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/FB1F1A86FDFB964CC1257A4E006589FD?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 4251/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CE17F5327170623DC1257A4E0067CB60?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CE17F5327170623DC1257A4E0067CB60?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 4385/2010

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/D041B176792CFE64C1257A4E0066D611?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/D041B176792CFE64C1257A4E0066D611?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 96/2011

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/8744DE592DC08D86C1257A4E0066B7DB?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/8744DE592DC08D86C1257A4E0066B7DB?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 1743/2011

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4D1739F132B28784C1257A4E0066AC61?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4D1739F132B28784C1257A4E0066AC61?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 3867/2011

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/90D6C0E1449C7050C1257A4E006A9DA2?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/90D6C0E1449C7050C1257A4E006A9DA2?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 2310/2012

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/2E6FDF7FE7F5EC1FC1257B0A0042F529?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/2E6FDF7FE7F5EC1FC1257B0A0042F529?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 3076/2012

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E38395E1ADB2E3E6C1257AEE0035157F?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E38395E1ADB2E3E6C1257AEE0035157F?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 3300/2013

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5685002EED5A4F6AC1257C930028D116?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5685002EED5A4F6AC1257C930028D116?openDocument&Highlight=0)

30 Cdo 2173/2015

[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/9296C364C1E64BADC1257EEB00416F59?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/9296C364C1E64BADC1257EEB00416F59?openDocument&Highlight=0)

Použité zkratky

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina	Listina základních práv a svobod
OZ 2012	Občanský zákoník 2012
OZ 1964	Občanský zákoník 1964
o. s. ř.	Občanský soudní řád
s. ř.	Správní řád
s. ř. s.	Soudní řád správní
t. ř.	Trestní řád
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Zákon o odp. šk.	Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Compensation for non-pecuniar damage caused by the excessive lenght of legal proceedings in Czech law

Key words: excessive lenght of proceedings, non-pecuniary damage, moral compensation

The purpose of my thesis is to analyze the right to a legal hearing within a reasonable time and without undue delay. Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms guarantees everyone a right to a hearing within a reasonable time.

Article 38 of the Act on Basic Rights and Freedoms of the Czech Republic guarantees everyone a right to a hearing without undue delay.

According to Czech regulation of liability for damages caused by the performance of public power, regarding violations of the reasonable-time requirement, the participants of the proceedings are entitled to seek redress of pecuniary and non-pecuniary damage.

This thesis deals with the forms of compensaion provided by the Czech law for non-pecuniar damage caused to the participants of the judicial proceedings by the excessive lenght of judicial proceedings.

Chapter one deals with the right of every participant of legal proceedings to a hearing within a reasonable time and the protection of this right.

Chapter two provides an introduction to Czech regulation of liability for damages caused by the performance of public power.

Chapter three tries to explain the nature of maladministration caused by the excessive lenght of legal proceedings.

Chapter four deals with the nature of non-pecuniar damage caused by the excessive lenght of legal proceedings and provides an introduction to the forms of remedy secured by Czech law.

Chapter five is devoted to the trial regulation, during which the victims of maladministration caused by the excessive lenght of proceedings seek remedy for non-pecuniar damage.

Chapter six provides a brief introduction to the case law of European Court of Justice and Constitutional Court of Czech Republic and Supreme Court of Czech republic. It also deals with several cases from my legal practice.

Chapter seven illustrates my critical conclusions and attempts to provide some future improvements.

Abstrakt

Rigorózní práce pojednávala o následcích porušení práva účastníků soudního řízení na projednání jejich věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů. V případě porušení tohoto práva dochází ke vzniku odpovědnosti státu za újmu vzniklou v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce soudního řízení. Rigorózní práce se zabývala zejména náhradou nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení a formami náhrad, které připouští český právní řád.

O nepřiměřeně dlouhé řízení se jedná v případě, kdy délka řízení neodpovídá jeho složitosti a významu pro účastníky. Při hodnocení délky řízení je nutno vzít v úvahu celkovou délku řízení, nikoli pouze období případných období nečinnosti soudu. Nemajetková újma se u poškozených v případě nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení předpokládá.

Nemajetkovou újmu lze odškodnit v několika formách. Primárním způsobem je odškodnění formou konstatování porušení práva poškozeného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě. Peněžité zadostiučinění bude poskytnuto v případě, kdy se konstatování nesprávného úředního postupu nejeví jako dostatečné a vzniklou újmu nebylo možné nahradit jinak, např. omluvou nebo postupem v trestním řízení.

Abstract

This thesis deals with the right consequences of violating the right of every participant of judicial proceeding, that in court proceedings on consideration of their cases within a reasonable time and without undue delay. In case of violation of the rights of the formation of the State's liability for harm suffered as a result of maladministration consisting in the excessive length of judicial proceedings. Thesis focuses mainly non-pecuniary damages incurred as a result of maladministration consisting in the excessive length of the proceedings and the forms of compensation, which allows Czech legal order.

The length of civil proceedings may be considered excessive in case the length does not respond to the complexity of the case and its significance for the participants, even if there are no delays in court actions. There is a strong but reputable presumption that excessively long proceedings causes non-pecuniary damage.

Several types of remedy may redress the violation appropriately. The first form of satisfaction is so called pronouncement of excessively long proceedings. The pronouncement constitutes the basic form of satisfaction. The victim is provided with financial compensation in case the pronouncement of excessively long proceedings is not considered sufficient and the non-pecuniary damage wasn't compensated otherwise, for instance during criminal proceedings or in the form of apology.

Klíčová slova

Nepřiměřená délka řízení

Nemajetková újma

Přiměřené zadostiučinění

Key words

excessive length of proceedings

non-pecuniary damage

adequate compensation